

Statens stöd till idrotten

UPPFÖLJNING 2016

Statens stöd till idrotten

Uppföljning 2016

Centrum för idrottsforskning är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Statens stöd till idrotten – uppföljning 2016 är huvudrapport i 2016 års uppföljningsuppdrag.

Rapporten finns att ladda ner som pdf på www.centrumforidrottsforskning.se.

© **Centrum för idrottsforskning 2017:1**

Författare: Johan R Norberg

Redaktion och projektledning: Christine Dartsch & Johan Pihlblad

Språkgranskning: Nathalie Carrera, fix my wOrd

Omslagsfoto: Bildbyrån

Tryck: TMG Tabergs

ISBN: 978-91-981833-9-9

Förord

Centrum för idrottsforskning (CIF) har sedan år 2009 i uppdrag av regeringen att genomföra en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten. Uppföljningen ska bestå av en fortlöpande bevakning av det statliga idrottsstödet betydelse utifrån ett indikatorsystem, tematiska fördjupningsstudier i teman som regeringen bestämmer samt bevakning av forskningsresultat med relevans för statens stöd till idrotten.

För 2016 års uppföljning beslutade regeringen att CIF skulle genomföra en fördjupad analys av idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet. Analysen skulle i första hand inriktas på den grupp barn och ungdomar som inte alls eller i begränsad utsträckning är aktiva inom idrottsrörelsen och orsakerna till detta.

I denna rapport sammanfattas 2016 års uppföljning. Rapporten inleds med en redogörelse av statsanslagets utveckling. I kapitel 2 följer en sammanfattning av de övergripande resultaten från 2016 års fördjupningsstudie. I kapitel 3 redovisas vår övergripande och kontinuerliga uppföljning av statens idrottsstöd utifrån en uppsättning indikatorer. Slutligen, i kapitel 4, sammanfattar vi kort CIF:s verksamhet för år 2016.

Rapporten är skriven av Johan R Norberg, utredare vid CIF.

Vi hoppas att vår uppföljning ska ge ökad kunskap och ett tydligare perspektiv på idrottens roll i samhället och samtidigt fördjupa den idrottspolitiska diskussionen.

Trevlig läsning

Per Nilsson

Ordförande i Centrum för idrottsforskning

Innehåll

Sammanfattning och övergripande slutsatser	7
Slutsatser om ungas idrott och fysiska aktivitet på skoltid och fritid	7
Slutsatser av CIF:s indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten 2016.....	11
1. Statens stöd till idrotten 2016.....	13
Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter	13
Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar	14
Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning	15
2. Om ungas idrott och fysiska aktivitet på skoltid och fritid.....	17
Resultat	23
Sammanfattning.....	33
3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten	37
Inledning	37
<u>Målområde 1:</u> Idrotten som folkrörelse.....	42
<u>Målområde 2:</u> Idrottens betydelse för folkhälsan	63
<u>Målområde 3:</u> Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande	72
<u>Målområde 4:</u> Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik.....	92
<u>Målområde 5:</u> Idrotters internationella konkurrenskraft	98
4. Centrum för idrottsforsknings verksamhet 2016.....	110

Sammanfattning och övergripande slutsatser

Slutsatser om ungas idrott och fysiska aktivitet på skoltid och fritid, på vardagar och helger

För 2016 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet. Analysen ska i första hand inriktas på den grupp barn och ungdomar som inte alls eller i begränsad utsträckning är aktiva inom idrottsrörelsen och orsakerna till detta. Därutöver ska analysen inriktas på den grupp barn och ungdomar som i störst utsträckning är aktiva inom idrottsrörelsen och orsakerna till detta. Centrala frågeställningar ska vara hur barn- och ungdomsverksamhet inom idrottsrörelsen bedrivs och organiseras och vilka drivkrafter som finns hos såväl barn och ungdomar som idrottsledare på olika nivåer. Även grundskolans arbete med daglig fysisk aktivitet och undervisning i ämnet idrott och hälsa omfattas av uppdraget. Frågeställningen här är vilken betydelse som utbildningen i grundskolan har för de båda gruppernas idrottande och fysiska aktivitet.

Vidare ska CIF peka på goda exempel samt belysa metoder och arbetssätt inom idrottsrörelsen och grundskolan som leder till att fler barn och ungdomar idrottar eller annars är fysiskt aktiva.

Även om regeringens uppdragsbeskrivning främst är inriktad på idrottsrörelsens verksamhet, finns det formuleringar som breddar perspektivet. För det första ska analysen i stor utsträckning inriktas på de unga som *inte* föreningsidrottar och orsakerna bakom detta. För det andra ingår även grundskolans arbete med daglig fysisk aktivitet och undervisning i ämnet idrott och hälsa. Därmed understryks att uppdraget inte enbart ska omfatta ungas frivilliga idrottande utan även inkludera fysisk aktivitet i vid mening. Vidare rör uppdraget både ungas fria tid och skoltid.

Mot denna bakgrund har CIF i årets fördjupade analys undersökt ungas idrottande utifrån ett större perspektiv. Eftersom uppdraget ytterst rör idrottspolitikens betydelse för folkhälsan har vi intresserat oss för fysisk aktivitet i allmänhet och inte enbart frivilligt organiserad idrott. Vi har ställt frågor som: Hur fysiskt aktiva är

egentligen dagens unga? Rör de sig tillräckligt? Vad vet vi egentligen om de som är mest fysiskt aktiva – och de som rör sig minst?

Vidare har vi inte enbart studerat ungas föreningsidrottande, utan även undersökt deras fysiska aktivitet under skoltid och i hemmet. Förhoppningen är att en sådan breddning ska kasta nytt ljus på den grupp som utgör kärnan i årets uppdrag: de som av olika skäl inte tillhör föreningsidrotten.

De aktiva och De inaktiva – om ungas rörelse i skola och på fritid

Resultatet av 2016 års fördjupningsuppdrag redovisas i en rapport med titeln *De aktiva och De inaktiva – om ungas rörelse i skola och på fritid*. Rapportens första två bidrag tar utgångspunkt i fysiologiska perspektiv och rör ungas fysiska aktivitet i vid mening. Maria Hagströmer, Karolinska Institutet, inleder med en resonerande text om forskningsläget kring den fysiska aktivitetens positiva hälsoeffekter för unga och de särskilda rekommendationer som antogs av Svenska läkaresällskapet 2016. Därefter redovisar Gisela Nyberg, Karolinska Institutet, resultat från en ny och pågående studie av fysisk aktivitet hos unga. Studien är den första i Sverige på nationell nivå där barn och ungdomars fysiska aktivitet och stillasittande mäts med rörelsemätare (accelerometrar).

De två följande bidragen handlar om ungas deltagande i olika idrottsaktiviteter. Gunilla Brun Sundblad och Suzanne Lundvall, verksamma vid Gymnastik- och idrottshögskolan, presenterar nya data om barn och ungdomars fysiska aktivitet i skola och på fritid i form av en uppföljning av det stora forskningsprojektet Skola–idrott–hälsa (SIH). Magnus Karlsson, Lunds universitet, sammanfattar därefter forskningsresultat och erfarenheter från en internationellt uppmärksammat interventionsstudie, det så kallade Bunkefloprojektet, där forskare sedan 1998 undersökt hälsoeffekter av att elever i grundskolan erbjuds daglig fysisk aktivitet.

Rapportens avslutande två bidrag har särskilt fokus på de unga som är minst fysiskt aktiva. Peter Åström, Umeå universitet, redovisar forskning om vad som kännetecknar elever med låg respektive hög motivation till skolämnet idrott och hälsa. Carolina Lunde, Göteborgs universitet, diskuterar därefter hur ungas motivation till idrott och fysisk aktivitet förändras under tonårsperioden.

De rapporter som ingår i årets fördjupade analys bidrar sammantaget med ny och viktig kunskap om ungas deltagande i – och attityd till – idrott och fysisk aktivitet under skoltid och fritid, på vardagar och helger. Därtill visar de att diskussionen om

ungas idrottande och fysiska aktivitet måste diskuteras i flera steg och med olika ungdomsgrupper i fokus.

Den första nivån avser fysisk aktivitet bland unga i allmänhet. Här visar våra studier att få i dag lever upp till den medicinska expertisens rekommenderade nivåer av daglig fysisk aktivitet. Trots ett stort intresse för idrott och motion bland unga i Sverige, och trots att den stora majoriteten säger sig vara fysiskt aktiva i både skolan och på fritiden, visar objektiva mätningar att en majoritet unga inte når rekommendationen om 60 minuters daglig fysisk aktivitet. Detta gäller särskilt äldre ungdomar och flickor i större utsträckning än pojkar.

Insikten att unga i Sverige inte rör sig tillräckligt har viktiga folkhälsopolitiska implikationer: att på bred front främja ökad fysisk aktivitet bland unga är en stor samhällsutmaning som knappast kan åtgärdas av enskilda aktörer eller genom punktinsatser. Enligt de forskare som medverkat i årets fördjupade analys behövs flera och vitt skilda åtgärder. Det handlar om att förbättra förutsättningarna för fysisk aktivitet under skoltid – såväl genom ökad timtilldelning till ämnet idrott och hälsa, fler utbildade lärare och genom att förbättra ungas möjlighet till fysik aktivitet på raster och håltimmar. Vidare efterlyses ökade resurser till idrottsrörelsen för att rekrytera, aktivera och behålla barn och ungdomar längre upp i åldrarna. Viktigt är även att uppmuntra till vardagsmotion, exempelvis genom att underlätta för unga att gå och cykla till skolan samt genom att skapa attraktiva utemiljöer för spontanidrott och fysisk rekreation.

På den andra nivån finner vi de unga som i dag står utanför eller endast i begränsad utsträckning är aktiva inom idrottsrörelsen. Denna grupp är relativt stor och blir större i takt med att ungdomarna blir äldre. Dessutom består den i stor utsträckning av unga som tidigare varit medlemmar i idrottsföreningar, men som av olika anledningar slutat.

För idrottsrörelsen är dessa så kallade avhoppare både ett problem och en möjlighet. Att de lämnat föreningsidrotten är givetvis negativt ur ett medlems- och rekryteringsperspektiv. Samtidigt visar forskning att dessa unga är möjliga att återfå till frivilligt organiserad idrott. De har vanligtvis positiva idrottserfarenheter och skulle gärna fortsatt under andra omständigheter. CIF:s rekommendation till landets idrottsföreningar är därför att försöka möta dessa ungdomars önskemål och intressen, exempelvis genom sänkta prestationskrav och att möjliggöra för fler att delta utifrån sina egna förutsättningar och önskemål. Uppmaningen är att fortsätta

ett redan pågående utvecklingsarbete för att skapa en inkluderande idrottsverksamhet där barnets bästa sätts i förgrunden.

Ur ett folkhälsopolitiskt perspektiv är gruppen avhoppare från föreningsidrotten inte nödvändigtvis ett lika stort bekymmer. Årets fördjupningsuppdrag visar nämligen att många avhoppare visserligen lämnat föreningsidrotten men ändå behåller en förhållandevis fysiskt aktiv livsstil genom att regelbundet delta i skolans undervisning i idrott och hälsa, att vara fysiskt aktiva på raster samt genom att träna och motionerar på sin fritid.

På den tredje nivån finner vi slutligen den grupp av unga som sällan eller aldrig deltar i skolans undervisning i idrott och hälsa, som är stillasittande på rasterna, sällan tillhör föreningsidrotten och som även i övrigt uppger sig ha en fysiskt inaktiv fritid. Det rör sig om en grupp på cirka sex procent, vilket kan framstå som måttligt. Mot detta kan hävdas att även små andelar i praktiken kan omfatta stora grupper. Till detta kommer att detta är den grupp av unga som ur ett folkhälsopolitiskt perspektiv är i störst behov av ökad fysisk aktivitet – och där hälsofrämjande insatser skulle göra mest nytta. Det är nämligen vetenskapligt belagt att de största folkhälsovinster nås om det går att aktivera de som är minst fysiskt aktiva.

Tyvärr är emellertid just denna grupp samtidigt svårast att nå. I flera av årets rapporter framkommer att dessa unga ofta saknar motivation till fysisk aktivitet. De skattar dessutom den egna kroppsliga kompetensen som låg och känner därför ofta olust för att prestera och att bli bedömda i fysiska aktiviteter, oavsett om det handlar om skolämnet idrott och hälsa eller inom ramen för föreningsidrottens tävlingslogik.

Att uppmuntra till ökad fysisk aktivitet för just dessa unga är följaktligen både den viktigaste men samtidigt svåraste folkhälsopolitiska utmaningen. Problemet är att dessa unga inte verkar tilltalas av varken skolans eller fritidens rådande aktiviteter. För dem är lösningen inte med självklarhet att öka antalet skoltimmar i ämnet idrott och hälsa eller öka resurserna till landets idrottsföreningar – åtminstone inte om de idrottsverksamheter som bedrivs i dessa sammanhang alltjämt innebär att de unga måste prestera, bedömas och jämföras. Här måste istället nya och alternativa möjligheter för fysisk aktivitet skapas som verkar inkluderande för de som i dag uppfattar sig själva som exkluderade från den rådande idrottskulturen.

Avslutningsvis är det även viktigt att stärka ungas självkänsla och kroppsuppfattning – detta gäller samtliga unga men särskilt gruppen fysiskt inaktiva. Till

saken hör att vuxenblivande för många utgör en komplicerad process både fysiskt och mentalt. Till detta kommer en medialiserad samhällsutveckling präglad av osunda kroppsideal och utseendefixering, vilket riskerar att ytterligare förstärka deras osäkerhet inför sina egna kroppar och förmågor. Här har alla samhällsaktörer – politiska beslutsfattare, skolan, idrottsrörelsen och inte minst föräldrar – ett viktigt och gemensamt ansvar att motverka de könsstereotypa normer och förväntningar som förmedlas, vidmakthålls och återskapas i dagens samhälle i frågor kopplat till kön, kropp och fysisk aktivitet.

Slutsatser av CIF:s indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten 2016

I CIF:s uppdrag att följa upp statens stöd till idrotten ingår även en årlig redovisning av en uppsättning indikatorer. Denna uppföljning tar sin utgångspunkt i motiven till statens stöd till idrotten såsom dessa preciserats i förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet. Indikatorsystemet består av 22 indikatorer, fördelade över fem målområden. Dessa är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrottens internationella konkurrenskraft

Indikatorsystemet består i huvudsak av befintlig statistik. Merparten av indikatorerna rör olika aspekter av idrottsrörelsens verksamhet och organisationsstruktur, såsom medlemsbestånd, inkomstkällor, omfattningen på det ideella ledarskapet och utbildningsinsatser. För dessa uppgifter har Riksidrottsförbundet beredvilligt bidragit med information och sakkunskap. I frågor rörande svensk elitidrott har även Sveriges Olympiska Kommitté varit behjälplig. För de indikatorer som rör folkhälsa, motionsvanor och idrottsskador har statistik inhämtats från Statistiska centralbyrån (SCB) och Folkhälsomyndigheten.

Analysen av årets indikatorer bekräftar i stor utsträckning de förhållanden och trender som tidigare iakttagits. Som exempel visar statistiken att idrottsrörelsens

klubbar och förbund är mycket olika i storlek och sammansättning samt att de verkar under skilda existensvillkor. Därtill är människors tillgång och förutsättningar till idrott och fysisk aktivitet alltfjämt ojämnt fördelade i samhället. Som exempel ökar andelen föreningsidrottare i takt med utbildningsgrad, hushållsekonomi och position på arbetsmarknaden. Dessutom visar statistiken att flickor med invandrarbakgrund är förhållandevis svagt representerade.

De indikatorer som rör fysisk aktivitet visar att drygt hälften av den vuxna befolkningen är måttligt fysisk aktiv minst 30 minuter om dagen, det vill säga på en nivå som motsvarar WHO:s folkhälsopolitiska rekommendationer. Samtidigt framkommer tydliga socioekonomiska mönster. 15 procent av befolkningen uppger att de har en i huvudsak stillasittande fritid. Andelen med stillasittande fritid är högst hos grupper med låg utbildningsnivå och hos personer födda utanför Sverige.

En positiv nyhet är att den nedgång i aktivitetsnivåer inom barn- och ungdomsidrotten som inleddes 2008 har avmattats. Under 2015 ökade nämligen aktivitetsnivån i förhållande till antalet unga i åldersgruppen 13–16 år. I åldersgruppen 17–20 år ökade aktivitetsnivån hos pojkar något jämfört med förändringar i åldersgruppens storlek. Bland flickor i åldern 17–20 år fortsatte emellertid idrottsaktiviteterna att minska.

1. Statens stöd till idrotten 2016

Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter

Statens stöd till idrottsrörelsen har långa anor. Ett första engångsbidrag beviljades av regeringen redan år 1877. Med början 1913 följde ett permanent och av riksdagen beviljat statsbidrag för idrottsverksamhet. Bidraget uppgick inledningsvis till 100 000 kronor. Därefter har beloppet successivt höjts. År 2016 uppgick det totala statliga idrottsstödet till drygt 1,9 miljarder kronor.

Motiven till statens idrottsstöd har varierat över tid och i takt med samhällsutvecklingen. På ett övergripande plan har bidraget emellertid alltid tjänat två syften. Det första syftet är att uppmuntra och tillvarata de positiva effekter som frivilligt organiserad idrottsutövning anses leda till. I början av 1900-talet formulerades detta gärna i form av (manlig) karaktärsdaning, fosterländskhet och skapandet av ”en sund själ i en sund kropp”. I dag anförs på motsvarande sätt att idrott och motion är positivt för folkhälsan och att det skapar glädje, rekreation och meningsfull fritid för både unga och gamla. Som belysande exempel framhåller regeringen i 1999 års idrottspolitiska proposition – *En idrottspolitik för 2000-talet* – att god folkhälsa utgör en ”betydelsefull komponent för välfärden i vårt samhälle” och att det därför är viktigt att barn och ungdomar tidigt skapar sig ”motionsvanor som varar hela livet” samt att även äldre och funktionshindrades behov av motion förtjänar uppmärksamhet.¹

Statens andra syfte är att stödja ”en fri och självständig folkrörelse”. Denna strävan har två dimensioner. Först och främst är det ett erkännande till den frivilliga idrottens många ideella krafter. Ur detta perspektiv utgör statens stöd en sorts hjälp till självhjälp, där offentliga medel har som mål att stärka idrottsrörelsens förutsättningar att vara och förbli en omfattande, mångfacetterad och självständig massrörelse i en ideell samhällssektor. Den andra dimensionen rör de demokratiska ideal och värderingar som finns inbäddade i själva folkrörelseperspektivet, såsom allas lika förutsättningar att få vara med och delta utifrån sina egna förutsättningar, likvärdiga villkor för pojkar och flickor, integration av eftersatta grupper samt ett

¹ Prop. 1998/99:107. *En idrottspolitik för 2000-talet: Folkhälsa, folkrörelse och underhållning*, s. 28.

värnande av god etik och sunda ideal. Viktigt är även att idrottsrörelsen aktivt verkar för alla medlemmars reella möjlighet till inflytande och delaktighet:

Regeringen vill betona vikten av att idrottsrörelsen fortsätter sitt arbete att kontinuerligt utveckla och förbättra sin verksamhet efter de aktivas behov och önskemål. Det är en viktig del av idrottsrörelsens demokratiska fostran att varje människa kan påverka såväl genom en demokratiskt uppbyggd mötesverksamhet som i den vardagliga träningen och tävlingen. Det är således väsentligt att varje deltagare blir delaktig i de beslut som formar verksamheten.²

Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar

I den statliga beslutsprocessen ingår idrottspolitik som ett led i kulturpolitiken. I Regeringskansliet handläggs idrottsfrågor av Socialdepartementet. I regeringens förslag till statsbudget ingår idrott i området *Politik för det civila samhället* under utgiftsområde 17, *Kultur, medier, trossamfund och fritid*. I riksdagen bereds idrottsfrågor av kulturutskottet.

Statens idrottspolitik är rättsligt reglerad. En förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 1999:1177) inrättades 1999. I förordningen preciseras mål och syften med statens idrottspolitik samt förutsättningar för bidragsfördelning, återrapportering med mera. Samma år instiftade riksdagen även en lag som fastslår att Riksidrottsförbundet ”prövar frågor om fördelning av statsbidrag till idrottsverksamhet i enlighet med vad regeringen bestämmer”.

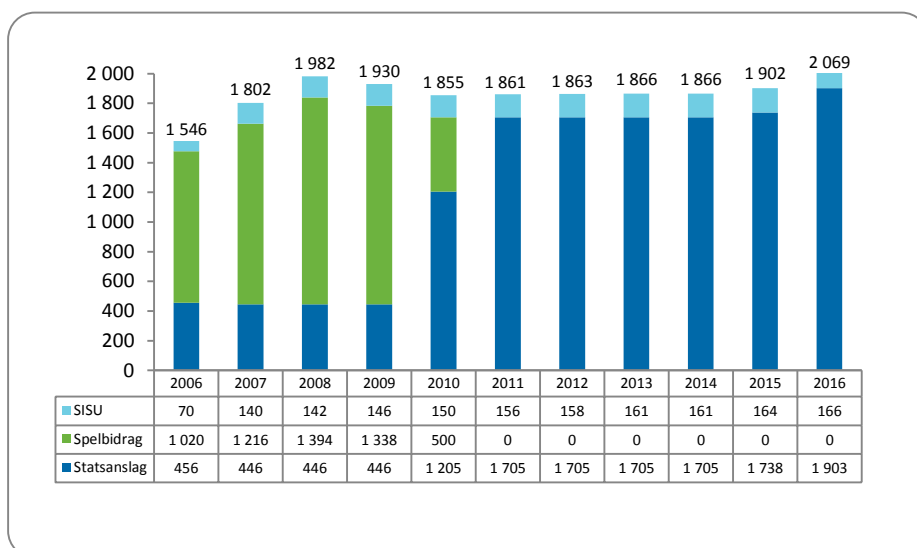
De övergripande idrottspolitiska mål som fastslås i förordningen om statsbidrag till idrottsverksamhet konkretiseras på framför allt tre sätt. I budgetpropositionen kommenterar regeringen idrottspolitikens inriktning och utveckling. För anslaget över statsbudgeten utfärdar regeringen dessutom årliga så kallade riktlinjer till Riksidrottsförbundet. I dessa preciseras den statliga idrottspolitikens mål, syften och återrapporteringskrav fördelat över olika verksamhetsgrenar. Slutligen utfärdar regeringen även ett regleringsbrev (ställt till Kammarkollegiet) som preciserar bidragets anslagsposter och särskilda villkor.

² Ibid. s. 37.

Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning

Statens stöd till idrotten ökade kraftigt under 2000-talets första decennium. Bidragande till detta var att idrotten till och med 2010 tilldelades bidrag från det statliga spelbolaget AB Svenska Spels överskott. Sedan 2011 har bidraget via AB Svenska Spel ersatts av traditionellt statsbidrag via statsbudgeten.

I figur 1.1 redovisas det statliga idrottsstödet utveckling under perioden 2006–2016.

Figur 1.1. Statens stöd till idrotten 2006–2016

Figur 1.1 visar att statens idrottsstöd det senaste decenniet ökat från 1 546 miljoner kronor år 2006 till 2 069 miljoner kronor år 2016. I tabell 1.1 redovisas bidragets fördelning över olika anslagsposter. Den största enskilda anslagsposten är ”Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen samt bidrag till lokal barn- och ungdomsverksamhet”. I denna post ingår både organisationsstöd till Riksidrottsförbundet och dess medlemsförbund samt medel till idrottens statliga lokala aktivitetsstöd (LOK-stöd). Det näst största bidraget är de 550 miljoner kronor som avser 2016 års finansiering av utvecklingssatsningen Idrottslyftet (anslagsposten Särskild satsning på idrott och motion).

Tabell 1.1. Statens stöd till idrotten 2016 (kronor)

	Stöd i kr	Stöd i kr
Anslagspost Stöd till idrotten		1 902 811 000
Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen samt bidrag till lokal barn- och ungdomsverksamhet (ram)	1 196 011 000	
Bidrag till internationellt samarbete m.m. (ram)	2 900 000	
Insatser mot dopning (ram)	30 000 000	
Bidrag till idrottsforskning (ram)	18 000 000	
Bidrag till specialidrott inom gymnasieskolan (ram)	41 900 000	
Särskild satsning på idrott och motion (ram)	550 000 000	
Etablering (ram)	64 000 000	
Anslag för vuxenutbildning		166 003 000
Särskilt verksamhetsstöd till Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna (ram)	166 003 000	
Summa		2 068 814 000

2. Om ungas idrott och fysiska aktivitet på skoltid och fritid

Om fysisk aktivitet och folkhälsa globalt och i Sverige

Människan är byggd för rörelse. Trots detta är fysisk inaktivitet en av samtidens stora och globala hälsoproblem. Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) är otillräcklig fysisk aktivitet en ledande riskfaktor för både ohälsa och förtida död samt starkt kopplad till sjukdomar som hjärtinfarkt, cancer och diabetes. Så sent som i februari gjordes bedömningen att 23 procent av världens vuxna och hela 81 procent av alla skolbarn rör sig för lite.³ Det internationella forskarnätverket Global Observatory for Physical Activity (GoPA) tillägger att fem miljoner människor årligen dör i sjukdomar relaterade till otillräcklig fysisk aktivitet och att hälsoproblemen finns i både rika och fattiga länder.⁴

Situationen i de skandinaviska länderna kan beskrivas på olika sätt. Å ena sidan brukar Sverige och dess grannländer placera sig högt i internationella jämförelser av folkhälsa och fysisk aktivitet. Ett exempel är den så kallade Eurobarometern, som år 2014 konstaterade att graden av fysisk aktivitet är betydligt högre i norra Europa än i de södra EU-länderna och att Sverige dessutom toppade statistiken när det gällde andelen medborgare som uppger att de tränar och idrottar varje vecka. Å andra sidan hamnade Sverige även högt på frågan om hur stor del av dagen medborgarna är stillasittande. Den bild som framträder är följaktligen att vi i Skandinavien är duktiga på att bedriva fysisk aktivitet på vår fritid – men att vi samtidigt är alltför stillasittande under arbetstid.

Nya studier visar därutöver att hälsostatistiken i Norden har en nedåtgående trend. Som exempel kan nämnas en nyligen publicerad forskarrapport inom ramen för Nordiska ministerrådets särskilda handlingsplan för förbättrad hälsa (*Nordic Plan of Action on better health and quality of life through diet and physical activity*). En analys av de nordiska ländernas utveckling under perioden 2011–2014 visar

³ <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs385/en/>.

⁴ <http://www.globalphysicalactivityobservatory.com/facts/>.

nämligen på försämrade matvanor, tilltagande övervikt och att var tredje vuxen i dag är otillräckligt fysiskt aktiv.⁵

Den ökade kunskapen och medvetenheten om positiva hälsoeffekter av fysisk aktivitet, har lett till olika former av folkhälsopolitiska åtgärder. Från medicinskt håll har särskilda rekommendationer formulerats, det vill säga riktlinjer för hur pass fysiskt aktiva människor bör vara för att må bra. För svenskt vidkommande har sådana rekommendationer formulerats av Yrkesföreningar för fysisk aktivitet och därefter antagits av Svenska läkaresällskapet. För vuxna rekommenderas fysisk aktivitet minst 150 minuter i veckan med minst måttlig intensitet, alternativt 75 minuter med hög intensitet. Aktiviteter av måttlig och hög intensitet kan kombineras och med fördel spridas ut över flera av veckans dagar. För barn och ungdomar upp till 18 år rekommenderas minst 60 minuters daglig fysisk aktivitet.

Även i den statliga politiken har folkhälsofrågan fått en alltmer central roll. År 2003 fattade riksdagen beslut om ett nationellt övergripande folkhälsomål. I den proposition som föregick beslutet föreslog regeringen att folkhälsopolitikens övergripande mål skulle vara att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Vidare tillades att det var av särskild vikt ”att folkhälsan förbättrades för de grupper i befolkningen som är mest utsatta för ohälsa”.⁶

I den offentliga byråkratin är det Folkhälsomyndigheten som har det övergripande nationella ansvaret för folkhälsofrågor. Myndighetens uppdrag är att ta fram och sprida vetenskapligt grundad kunskap som främjar hälsa och förebygger sjukdomar och skador. Folkhälsomyndigheten är dock inte ensam aktör på området. Folkhälsa är tvärtom ett brett och tvärvetenskapligt politikområde med koppling till många myndigheter, frivilligorganisationer och andra samhällsaktörer. Exempelvis ansvarar Socialstyrelsen för flera hälsodataregister, som gör det möjligt att spegla folkhälsans utveckling över tid. I frågor om barn och fysisk aktivitet har Skolverket en viktig roll. Ett aktuellt exempel är att Skolverket i november 2016 fick i uppdrag av regeringen att se över behovet av mer rörelse under skoldagen och lämna förslag som syftar till just detta, för alla elever.⁷

⁵ Nordic Council of Ministers (2016). *The Nordic Monitoring System 2011–2014: Status and development of diet, physical activity, smoking, alcohol and overweight*. TemaNord 2016:561.

⁶ Regeringens proposition 2002/03:35. *Mål för folkhälsan*.

⁷ Regeringsbeslut 2016-11-17. Utbildningsdepartementet U2016/04956/S.

Även den statliga idrottspolitiken handlar i stor utsträckning om folkhälsa. I regeringens senaste idrottspolitiska proposition fastslås att idrottens möjlighet att främja god folkhälsa utgör en av idrottspolitikens viktigaste grundstenar.

Utgångspunkten är att folkhälsa i sig är en viktig del av det svenska välfärdssamhället. Det ligger i hela samhällets intresse att främja människors möjlighet att utöva idrott och motion utifrån sina egna intressen och förutsättningar. Det är särskilt angeläget att tidigt ge barn och ungdomar goda motionsvanor för framtiden.⁸

I propositionen tilläggs att idrottspolitikens folkhälsomål har stor räckvidd och omfattar alltifrån den övergripande samhällsplaneringen till skolans verksamhet och stöd till frivilliga organisationer. Ansvaret att förverkliga politiken är delat mellan staten, kommunerna, idrottsrörelsen och de organisationer som bedriver friluft- och främjandeverksamhet.

Regeringens uppföljningsuppdrag till CIF måste ses mot bakgrund av denna breda folkhälsopolitiska kontext. Det övergripande temat för 2016 är nämligen den fysiska aktivitetens och idrottens betydelse för ungas hälsa.

Regeringens fördjupningsuppdrag till CIF 2016

För 2016 har Centrum för idrottsforskning (CIF) fått i uppdrag att genomföra en fördjupad analys av idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet. Enligt regeringen ska analysen i första hand inriktas på den grupp barn och ungdomar som inte alls eller i begränsad utsträckning är aktiva inom idrottsrörelsen och orsakerna till detta. Därutöver ska analysen även inriktas på den grupp barn och ungdomar som i störst utsträckning är aktiva inom idrottsrörelsen och orsakerna till detta. Centrala frågeställningar ska vara hur barn- och ungdomsverksamhet inom idrottsrörelsen bedrivs och organiseras och vilka drivkrafter som finns hos såväl barn och ungdomar som hos idrottsledare på olika nivåer. Även grundskolans arbete med daglig fysisk aktivitet och undervisning i ämnet idrott och hälsa ska omfattas av uppdraget. Frågeställningen här är vilken betydelse utbildningen i grundskolan har för de båda gruppernas idrottande och fysiska aktivitet.

⁸ Regeringens proposition 2008/09:126: *Statens stöd till idrotten*.

Vidare ska CIF peka på goda exempel samt belysa metoder och arbetssätt inom idrottsrörelsen och grundskolan som leder till att fler barn och ungdomar idrottar eller annars är fysiskt aktiva.

Regeringens uppdrag till CIF är tydligt preciserat med inriktning på idrottsrörelsens verksamhet. Detta är naturligt. Statens offentliga idrottsstöd är i huvudsak inriktat på ideellt organiserad idrott inom ramen för Riksidrottsförbundet. Av detta följer att även CIF:s uppgift att följa upp statens idrottsstöd framför allt avser föreningsidrott.

Samtidigt finns det formuleringar i uppdragsbeskrivningen som breddar perspektivet. En första är att analysen i första hand ska inriktas på de unga som *inte* föreningsidrottar och orsakerna bakom detta. Att förstå hur denna grupp unga agerar och resonerar kan inte enbart göras genom analyser av föreningsidrottens utformning och verksamhet. Lika viktigt blir att undersöka huruvida dessa unga idrottar eller är fysiskt aktiva i andra sammanhang.

En andra breddning är att uppdraget inkluderar grundskolans arbete med daglig fysisk aktivitet och undervisning i ämnet idrott och hälsa. Därmed understryks att CIF:s analys inte enbart ska omfatta ungas fria tid och frivilliga idrottande utan även inkludera deras fysiska aktivitet och obligatoriska undervisning under skoltid.

Förutom de vidgade perspektiv som finns formulerade i regeringens uppdragsbeskrivning, vill CIF påminna om att man i flera tidigare uppföljningar bidragit med kunskap om hur idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet bedrivs och hur detta inverkar på ungas deltagande. Regeringen gav till exempel år 2010 CIF i uppdrag att analysera huruvida barn- och ungdomsidrotten är förenlig med FN:s konvention om barnets rättigheter. År 2012 var uppdraget att undersöka vad som får unga att vilja fortsätta idrotta. Båda dessa uppdrag resulterade i analyser med direkt relevans för årets uppdrag att studera hur ”barn- och ungdomsverksamhet inom idrottsrörelsen bedrivs och organiseras och vilka drivkrafter som finns hos såväl barn och ungdomar som hos idrottsledare på olika nivåer”.

Mot denna bakgrund har vi i årets fördjupningsuppdrag inte avgränsat vår analys till att enbart omfatta föreningsidrottens barn- och ungdomsverksamhet. I två viktiga avseenden har studien fått ett större perspektiv. För det första intresserar vi oss för fysisk aktivitet och inte bara organiserad idrott. Eftersom årets uppdrag ytterst rör idrottspolitikens betydelse för folkhälsan är det rimligt att inkludera olika former av idrotts- och motionsaktiviteter som ger positiva hälsoeffekter.

Innan vi således närmar oss frågan om varför vissa ungdomsgrupper inte föreningsidrottar, ställer vi oss därmed de mer övergripande frågorna. Hur fysiskt aktiva är egentligen dagens unga? Rör de sig tillräckligt? Vad vet vi egentligen om de som är mest fysiskt aktiva – och de som rör sig minst?

För det andra analyserar vi inte enbart ungas fria tid och föreningsliv utan även deras fysiska aktivitet under skoltid och i hemmet. Förhoppningen är att en sådan breddning ska kasta nytt ljus på den grupp som utgör kärnan i årets uppdrag: de som av olika skäl inte tillhör föreningsidrotten.

Uppdragets genomförande

I årets fördjupningsuppdrag ingår sex bidrag samlade i en gemensam rapport med titeln *De aktiva och De inaktiva – om ungas rörelse i skola och på fritid*.

Rapportens första två bidrag tar utgångspunkt i fysiologiska perspektiv och rör ungas fysiska aktivitet i vid mening. Maria Hagströmer, docent i fysioterapi vid Karolinska Institutet, inleder med en resonerande text om forskningsläget kring den fysiska aktivitetens positiva hälsoeffekter för unga och de särskilda rekommendationer som antogs av Svenska läkaresällskapet 2016. Syftet med texten är både att tydliggöra på vilka sätt fysisk aktivitet är positivt för hälsan och att förklara hur rådande rekommendationer ska förstås och användas.

Det nästkommande kapitlet redovisar resultat från en ny och pågående studie av fysisk aktivitet hos ungdomar. Undersökningen, genomförd av Gisela Nyberg, doktor i pediatrik och verksam vid Karolinska Institutet, är unik i sitt slag såtillvida att det är första gången på nationell nivå i Sverige som ungdomars fysiska aktivitet och stillasittande mäts med objektiva mätmetoder, så kallade rörelsemätare (accelerometrar). Flickor och pojkar i årskurs 5 och 8 i grundskolan samt gymnasiets årskurs 2 medverkar i undersökningen. De data som redovisas i denna rapport samlades in på över 51 skolor runt om i Sverige hösten 2016.

De två följande studierna handlar om ungas deltagande i olika idrottsaktiviteter. Den första är genomförd av Gunilla Brun Sundblad och Suzanne Lundvall, båda forskare verksamma vid Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm. Deras bidrag består av en elevenkät inom ramen för det stora forskningsprojektet Skola–idrott–hälsa (SIH). I SIH-projektet undersöks barn och ungdomars fysiska aktivitet i skola och på fritid över tid genom att elever besvarar frågor om alltifrån sin fysiska aktivitet på raster till sin inställning till skolämnet idrott och hälsa och sitt

idrottande på fritiden. I 2016 års uppföljning deltog 1 203 elever i årskurs 6 och 9 från 24 skolor över hela landet.

Det andra bidraget är författat av Magnus Karlsson, professor i klinisk och molekylär osteoporosforskning vid Lunds universitet. Karlsson sammanfattar forskningsresultat och erfarenheter från det så kallade Bunkefloprojektet, det vill säga en uppmärksammas interventionsstudie där forskare sedan 1998 i samarbete med en grundskola i Malmö undersökt vilka hälsoeffekter som kan uppnås av att elever i grundskolan erbjuds daglig fysisk aktivitet. Efter närmare två decennier finns det tydliga positiva resultat att redovisa. Av detta följer att Karlssons redogörelse för Bunkeflomodellen utgör ett svar på regeringens uppdrag till CIF att peka på goda exempel, metoder och arbetssätt ”som leder till att fler barn och ungdomar idrottar eller annars är fysiskt aktiva”.

Slutligen ingår i vår rapport två bidrag med särskilt fokus på de unga som är minst fysiskt aktiva. Gemensamt för båda dessa analyser är även att de kopplar ungas fysiska inaktivitet till teorier om motivation och självkänsla. Peter Åström, universitetslektor och verksam vid Pedagogiska institutionen på Umeå universitet, diskuterar vad som kännetecknar elever som är lågt respektive högt motiverade till skolämnet idrott och hälsa utifrån en större enkät riktad till skolbarn i 11–12 års ålder. Carolina Lunde, docent och verksam vid Psykologiska institutionen på Göteborgs universitet, diskuterar därefter hur ungas motivation till idrott och fysisk aktivitet förändras under tonårsperioden.

Resultat

Hur mycket bör unga röra på sig för att må bra?

Maria Hagströmer, Karolinska Institutet, har stor erfarenhet av forskning om fysisk aktivitet, fysisk träning och hälsa. Hon menar att det finns flera utmaningar förknippade med att forska om fysisk aktivitet hos barn och ungdomar. Just det faktum att barn växer, gör det svårt att avgöra vad som är ett resultat av en naturlig kroppslig utveckling och vad som är resultat av fysisk aktivitet. Till detta kommer att barns kroppar reagerar på fysisk aktivitet på andra sätt än vuxnas. Ett exempel är att effekten av konditionsträning är avsevärt lägre före och under puberteten.

Med dessa reservationer finns det emellertid starka vetenskapliga belägg för att fysisk aktivitet har positiva hälsoeffekter för barn och ungdomar. Om vi bortser från de rent sociala effekterna (såsom att möta andra människor och rörelseglädje), framhåller Hagströmer att det är dokumenterat att fysiskt aktiva barn och ungdomar har bättre kondition och hjärt-kärlhälsa än de som är mindre aktiva. Vidare kan fysisk aktivitet leda till viktnedgång och därmed motverka hälsorisker kopplade till övervikt och fetma. Dessutom kan goda vanor som utvecklas i unga år ge långsiktiga effekter. Studier visar nämligen att barn som i ung ålder deltar i organiserad idrott även tenderar att delta i sådan som ungdomar. Likaså tenderar ungdomar som deltar i organiserad idrott att fortsätta med detta som unga vuxna.

Hagströmer förnekar inte att fysisk aktivitet även ökar risken för skador. Hon menar dock att hälsovinster av fysisk aktivitet är större än eventuella risker, men tillägger att de positiva effekterna förutsätter att de unga ges möjlighet till adekvat återhämtning och ett tillräckligt närings- och energiintag. Organiserad fysisk aktivitet måste också alltid anpassas till varje enskild individs motoriska, biologiska och sociala förutsättningar.

Hur mycket måste barn och ungdomar röra sig för att uppnå positiva hälsoeffekter? Sedan 2015 finns särskilda *Rekommendationer om fysisk aktivitet för barn och ungdomar*, framtagna av Yrkesföreningar för fysisk aktivitet och därefter antagna av Svenska läkaresällskapet.

I rekommendationerna påpekas att fysisk aktivitet kan bestå av alltifrån aktiv transport (gå/cykla), till lek på fritid och raster och olika former av idrotts- och motionsaktiviteter. För barn och ungdomar mellan 6 och 17 år är rådet att de ska vara fysiskt aktiva minst 60 minuter varje dag. Aktiviteten ska främst vara av

konditionshöjande karaktär, men muskel- och skelettstärkande aktiviteter bör ingå tre gånger i veckan.

Hagströmer påpekar att rekommendationerna om fysisk aktivitet för barn och ungdomar är framtagna med flera syften. Det viktigaste är givetvis att lyfta fram hälsovinster med fysisk aktivitet. Detta framgår även uttryckligen i rekommendationerna, genom formuleringen att den föreslagna aktivitetsnivån avser att ”främja hälsa, minska risk för kroniska sjukdomar, förebygga förtida död samt för att bevara eller förbättra fysisk kapacitet”. Därutöver avser rekommendationerna att tjäna som grund för politiska insatser i syfte att främja en gynnsam hälso-utveckling i befolkningen. Genom rekommendationerna kan folkhälsomål sättas upp och utvärderas. Men Hagströmer påminner samtidigt om att rekommendationerna måste betraktas som allmänna riktlinjer. Därtill ger de inga exakta råd om vilken typ av aktivitet eller vilken dos som passar enskilda individer.

Få unga nå upp till rekommendationen om 60 minuters daglig fysisk aktivitet

Med rekommendationen om 60 minuters fysisk aktivitet om dagen, blir det möjligt att ställa sig frågan: I vilken utsträckning når unga egentligen upp till denna aktivitetsnivå? Frågan har länge intresserat forskare – men någon samstämmig bild har aldrig etablerats. Tvärtom har forskarnas resultat och slutsatser varierat stort. Detta har flera förklaringar. Till viss del beror det på att man har studerat olika åldersgrupper. Därtill har olika gränsvärden tillämpats för vad som ska anses vara måttlig respektive hög fysisk aktivitet. Sådana metodologiska skillnader får givetvis konsekvenser för vilka forskningsresultat som produceras och hur de kan tolkas. Till detta kommer att flera tidigare studier har baserats på så kallade självrapporterade data, det vill säga byggt på enkäter där unga själva uppgett sin aktivitetsnivå. I sådana studier uppstår alltid ett osäkerhetsmoment, eftersom de svarande kan tro sig vara – eller vilja framstå som – mer aktiva än vad de egentligen är.

Mot denna bakgrund är Gisela Nybergs studie inom ramen för Livsmedelsverkets nationella matvaneundersökning *Riksmaten ungdom* ett både viktigt och högaktuellt kunskapsbidrag. Studien bygger på så kallade objektiva mätningar av ungas faktiska fysiska aktivitet via rörelsemätare, och baserar sig på ett stort nationellt urval av barn och ungdomar. En studie av denna omfattning har aldrig tidigare genomförts i Sverige. De deltagande har dessutom via en webbenkät redogjort för vardagssysslor såsom fritidsaktiviteter, matvanor, skärmtid, transport till och från

skolan och deltagande i skolämnet idrott och hälsa. Även biologiska data har insamlats, däribland deltagarnas vikt och längd. Av detta följer att studien ger goda möjligheter att jämföra ungas grad av fysisk aktivitet i relation till andra aspekter från hälsa och övervikt till socioekonomiska förhållanden och deltagande i idrottsaktiviteter på fritiden.

På ett övergripande plan bekräftar Nybergs studie ett mönster som framkommit i motsvarande internationella studier: unga spenderar en stor del av sin vakna tid stillasittande eller med låg grad av fysisk aktivitet. För både pojkar och flickor visade resultatet att de var stillasittande eller lågt fysiskt aktiva under mer än 90 procent av den undersökta tiden. Ytterligare ett antal redan välkända mönster bekräftades, såsom att pojkar generellt sett är mer fysiskt aktiva än flickor, att graden av fysisk aktivitet tenderar att minska i takt med att de unga blir äldre och att ungdomar är betydligt mer aktiva på vardagar än på helger.

Studiens viktigaste resultat är emellertid att få unga når upp till rekommendationen om 60 minuters daglig fysisk aktivitet: i genomsnitt var det endast 44 procent av pojkarna och 22 procent av flickorna som var aktiva på denna nivå. Aktivitetsnivån var högst hos de yngsta och lägst hos de äldsta ungdomarna. I årskurs 5 uppnåddes rekommendationerna av 50 procent av pojkarna och 29 procent av flickorna. I årskurs 8 hade andelen minskat till 43 procent bland pojkar och 20 procent bland flickor. I gymnasiets årskurs 2 var det endast 32 procent av pojkarna och 14 procent av flickorna som nådde rekommendationen om daglig fysisk aktivitet.

Vid en mer ingående analys av de ungas fysiska aktivitet framkom ett antal viktiga resultat. Ett exempel är att de visade sig vara mer aktiva under skoltid än under fritid. Detta gällde både flickor och pojkar och för samtliga årskurser. Detta är en kunskap som indikerar att skolan har stor betydelse då det gäller att nå och aktivera unga.

Men studien visade också att fritiden är en viktig arena för fysisk aktivitet. När de unga fick frågan om de var aktiva *i någon förening/klubb* svarade 69 procent ”ja” (67 procent av flickorna och 71 procent av pojkarna). I likhet med andra studier framkom även att deltagandet i organiserade idrottsaktiviteter minskade med stigande ålder (den så kallade avhoppssproblematiken). Vidare framkom att barn och ungdomar till föräldrar med låg utbildningsnivå deltog signifikant mindre jämfört med de vars föräldrar hade hög utbildningsnivå.

På frågan *hur ofta* de tränade framkom att en mindre andel på 15 procent sade sig träna i genomsnitt en gång per vecka. Ungefär hälften, 48 procent, uppgav att de tränade två till tre gånger per vecka, medan 37 procent sade sig träna fyra eller fler gånger per vecka. De allra flesta som tränar i en idrottsförening gör det således flera gånger i veckan – och detta verkar ge resultat. Studien visade nämligen att de som föreningsidrottare hade en signifikant högre total fysisk aktivitet under vardagar och mätt över hela veckan. De ägnade även mer tid åt fysisk aktivitet med måttlig till hög intensitet och nådde därmed i större utsträckning rekommendationen om fysisk aktivitet. Detta är viktiga resultat som understryker den organiserade barn- och ungdomsidrottens betydelse för att främja fysisk aktivitet.⁹

Slutligen ingick även frågor om så kallad ”skärmtid” i undersökningen. Huruvida dagens unga spenderar för mycket tid på olika skärmaktiviteter är en omdebatterad fråga. Det råder dock ingen tvekan om att den digitala revolutionen de senaste decennierna inneburit stora förändringar i barn och ungdomars fritidsvanor, och att särskilt äldre ungdomars tid i stor utsträckning spenderas framför en spelkonsol, dator, surfplatta eller mobil. I denna studie uppgav över 60 procent av eleverna i årskurs 8 och gymnasiet årskurs 2 att man ägnade minst fyra timmar framför en skärm varje vardag – 80 procent svarade att man gjorde det under helgen. Det ska tilläggas att flickor i större utsträckning än pojkar sade sig spendera tid på skärmaktiviteter.

När de unga själva får komma till tals

Det flervetenskapliga forskningsprojektet Skola–idrott–hälsa (SIH) påbörjades år 2001 med syftet att kartlägga barn och ungdomars fysiska status och omgivande faktorerens betydelse för fysisk aktivitet och idrottande i skola och på fritid. Under 2001 insamlades basdata från närmare 2 000 barn från hela Sverige i åldern 10, 12 och 15 år. Därefter har uppföljningar av samma ungdomsgrupp gjorts vid fyra tillfällen (2002, 2004, 2007 och 2010) med effekten att det blivit möjligt att analysera förändringar i ungas deltagande i – och attityder till – fysiska aktiviteter på skoltid och fritid över tid.

Under 2016 har Gunilla Brun Sundblad och Suzanne Lundvall, Gymnastik- och idrottshögskolan, på uppdrag av CIF genomfört en ny studie med utgångspunkt i

⁹ För att nyansera bilden ska tilläggas att de unga som föreningsidrottande samtidigt visade sig vara något mer stillasittande under helger, jämfört med dem som inte föreningsidrottade. Andelen överviktiga och feta var dessutom lika stor i bägge grupperna.

SIH-projektet. Forskarna har i största möjliga mån återvänt till de skolor som deltog i SIH-projektet. Därtill har samma frågor ställts. Sammantaget medverkade 24 skolor från hela landet i den nya uppföljningen. Enkäten besvarades av 1 203 unga i årskurs 6 och 9.

Resultaten från den nya uppföljningen är i stor utsträckning positiva ur ett folkhälsopolitiskt perspektiv. De allra flesta unga sade sig både uppskatta och ägna sig åt omfattande fysisk aktivitet varje vecka, såväl under skoltid som på fritiden. Nästan nio av tio (86 procent) sade sig vara fysiskt aktiva på skolans idrottslektioner – närmare hälften uppgav att de även var det på rasterna. Åtta av tio berättade att de någon gång under uppväxtåren tillhört en idrottsförening. Närmare två av tre (64 procent) sade sig fortfarande föreningsidrotta. I detta avseende bekräftade studien således den starka ställning som idrott och fysisk aktivitet har hos unga.

I frågor rörande unga och fysisk aktivitet intar skolan en särställning. Det faktum att alla barn i Sverige har skolplikt innebär att grundskolan har en unik möjlighet att nå ut till alla barn med både kunskap om hälsa och konkreta möjligheter till fysisk aktivitet. I SIH-projektet ställdes därför ett antal frågor om elevernas syn på skolämnet idrott och hälsa och vad man lär sig på dessa lektioner. Vidare ställdes frågor om elevernas agerande på raster och förutsättningar att vara fysiskt aktiva inom ramen för hela skoldagen.

När det gällde synen på ämnet idrott och hälsa framkom en viss förändring jämfört med den första mätningen 2001. Enligt elevernas utsagor innehåller ämnet i dag större inslag av hälsa än för 15 år sedan. Ett exempel är att "fitnessträning" och liknande motionsaktiviteter ökat, medan idrottslig teknikträning och bollspel minskat i omfattning. Parallellt har även de teoretiska undervisningsinslagen ökat i frågor rörande exempelvis skador, kost och hjärt- och lungräddning. Enligt forskarna i SIH-projektet kan elevernas svar tolkas som att det skett ett visst skifte från kunskaper i "idrott" till förmån för ett bredare spektrum av kunskaper i rörelse och fysisk hälsa.

Sedan 2003 har ett tillägg gjorts i grundskolans läroplan med innebörden att alla skolor ska eftersträva att erbjuda "daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen". Tillägget infördes som svar på forskarrapporter och samhällsdebatt om ohälsa och övervikt hos unga. Målet med tillägget var att uppmuntra skolor att erbjuda fysiska aktiviteter även utanför skolämnet idrott och hälsa. De få utvärderingar som gjorts visar emellertid att reformens genomslag varit begränsat. En liknande bild framkom i denna studie. På frågan om det var möjligt att "ägnas sig åt

någon fysisk aktivitet/idrott förutom när det är idrott och hälsa på schemat” svarade en majoritet att de antingen inte visste (39 procent) eller att sådan möjlighet inte fanns (21 procent). En mer ingående analys visade att osäkerheten var störst bland de elever som inte idrottar på fritiden. Mest aktiva i dessa frivilliga aktiviteter på skoltid var pojkar i årskurs 6, medan flickor i årskurs 9 deltog i lägst omfattning.

En ytterligare möjlighet till fysisk aktivitet under skoltid är givetvis rasterna. Enligt forskarna i SIH-projektet har elever uppskattningsvis närmare fem timmars rast per vecka. Frågan blir därmed i vilken utsträckning dessa tillfällen utnyttjas för fysisk aktivitet. Elevernas svar bekräftade tydligt det mönster som även framträtt i Gisela Nybergs undersökning av ungas fysiska aktivitet via rörelsemätare: aktivitetsnivån är generellt sett hög bland yngre elever – men sjunker snabbt i takt med att de blir äldre. I årskurs 6 uppgav sex procent av flickorna och tre procent av pojkarna att de för det mesta var stillasittande på rasterna. I årskurs 9 uppgav 38 procent av flickorna och 26 procent av pojkarna samma svar.

Om de som är minst fysiskt aktiva – i skolan och på fritiden

Flera av årets rapporter har ett särskilt fokus på de unga som är minst fysiskt aktiva. Att identifiera och karakterisera denna grupp är ingen självklar uppgift. Ett problem är att fysisk aktivitet kan utövas på många sätt och i olika former. Att exempelvis stå utanför föreningsidrotten är i sig inte ett tillräckligt kriterium eftersom många unga i dag föredrar att träna på kommersiella gym eller motionera på egen hand. Andra kan få daglig fysisk aktivitet utan att alls uppfatta sig som del av en motionskultur, exempelvis genom att cykla eller gå till och från skolan. Ett andra problem är att forskare kan använda många och vitt skilda metoder för att mäta och analysera fysisk aktivitet, vilket givetvis även kan få effekter för hur en undersökningspopulation kan beskrivas och tolkas.

Med dessa reservationer har gruppen minst fysiskt aktiva i årets CIF-studie identifierats utifrån ungas deltagande i skolämnet idrott och hälsa. Tanken är att det kan finnas ett samband mellan ungas grad av fysisk aktivitet och deras inställning till detta ämne. Kort sagt kan ett ogillande av – eller hög frånvaro från – den obligatoriska undervisningen i idrott och hälsa indikera ett svagt intresse för fysisk aktivitet i allmänhet. I flera av årets undersökningar har frågor följaktligen ställts om hur många och vilka elever som sällan eller aldrig deltar i idrott och hälsa? Varför är de inte med – och i vilken utsträckning är de fysiskt aktiva i andra sammanhang?

När det gäller gruppens storlek ger forskarna ett påfallande enigt svar. Det rör sig om en relativt sett liten grupp på 5–6 procent. I Gisela Nybergs studie uppgav 5,8 procent unga att de endast deltar varannan gång eller någon gång per månad på lektionerna i idrott och hälsa – ytterligare 0,8 procent sade sig delta än mer sällan eller aldrig. I SIH-projektet svarade nästan exakt lika stor andel, 6 procent, att de aldrig, sällan eller bara ibland deltar i skolans idrottslektioner. Det konstaterades att denna grupp i stor utsträckning består av flickor i årskurs 9. Ungefär var tredje av de som sällan deltar i skolämnet idrott och hälsa uppgav sig även vara stillasittande på rasterna. Nästan hälften (47 procent) deltar heller inte i ledarledda idrottsaktiviteter på sin fritid. Över hälften (61 procent) sade sig träna på egen hand.

Två bidrag i årets fördjupningsstudie har särskilt fokus på den grupp av unga som är minst fysiskt aktiva. Gemensamt för bidragen är att de analyserar denna grupp utifrån teorier om motivation och självkänsla.

Det första bidraget kommer från Peter Åström, pedagog vid Umeå universitet, och är hämtat från hans avhandling *Included yet excluded? Conditions for inclusive teaching in Physical Education and Health* (2013). I avhandlingen ingick ett antal studier av ungas relation till idrottsämnet i skolan. Viktigast i detta sammanhang var en enkät som skickades ut till 22 olika skolor i en medelstor svensk kommun i norra Sverige och besvarades av totalt 593 skolbarn i åldrarna 11–12 år. Utifrån en femgradig skala fick eleverna ta ställning till olika påståenden med koppling till ämnet idrott och hälsa. I analysen skapades därefter två grupper baserade på deras attityd till ämnet: lågt respektive högt motiverade.

I likhet med studierna ovan konstaterade Åström att de flesta elever var positiva till ämnet men att en minoritet (fem procent) sade sig tycka *dåligt* eller *mycket dåligt* om idrott och hälsa. Han såg även stora skillnader mellan grupperna. De med låg motivation utmärkte sig genom att skatta den egna motoriska kompetensen betydligt lägre än de övriga, liksom viljan att utvecklas. De uttryckte även en allmän oro inför lektionerna och uppvisade en avsevärt större ångslan att behöva visa upp sig och prestera inför andra. Den stora majoriteten av högt motiverade elever uttryckte i sin tur en stor förväntan om att utvecklas och förbättras i ämnet, de uppskattade stämningen och klimatet under lektionerna och värderade dessutom den egna fysiska hälsan högre än de lågt motiverade. Åströms slutsats blev därför:

Sammanfattningsvis visar resultaten med tydlighet att elever med lågt intresse och motivation till ämnet bildar en närmast homogen stereotyp på gruppnivå. De har en stor ångslan inför lektionerna, oro för att

prestera inför andra, lågt egenskattad motorisk kompetens, ser inte något större värde av ämnet vare sig nu eller i framtiden och låg vilja till att utvecklas i detsamma. Dessa elever skiljer sig genomgående från de som uppger starkt intresse för ämnet med hög motivation, vilket kanske inte är så överraskande. Låg-gruppen är även betydligt mindre aktiva i föreningsidrott, 42 procent deltar inte i någon förening jämfört med 16 procent för alla elever. De uppskattar heller inte skolan i lika stor utsträckning som övriga.

Det andra bidraget kommer från Carolina Lunde, docent i psykologi vid Göteborgs universitet. Medan Åström framför allt undersökt ungas motivation till skolämnet idrott och hälsa väljer Lunde en bredare ansats, där ungas inställning till fysisk aktivitet i stället sätts i relation till deras självbild, självkänsla och kroppsuppfattning. Utgångspunkt för analysen är det faktum att tonårsperioden kännetecknas av en markant nedgång i fysisk aktivitet, särskilt bland flickor. Nedgången gäller såväl aktivitetsnivåerna i sig som motivationen till att ha en aktiv livsstil.

Lunde menar att nedgången kan vara intimt förknippad med ungas självbild och negativa kroppsuppfattning. Forskning visar nämligen att en majoritet ungdomar får en markant försämrad kroppsuppfattning under de tidiga tonåren. Nedgången gäller båda könen men är särskilt märkbar hos flickor. Redan vid tio års ålder har flickor en lägre kroppsjälvkänsla än pojkar, och denna könsskillnad kvarstår under hela tonårsperioden och in i vuxenlivet.

Enligt Lunde kan en negativ kroppsuppfattning utlösa olika former av beteenden för att undvika fysisk aktivitet. För elever som upplever sig som långsammare eller sämre än sina kamrater i idrottsaktiviteter kan skolans obligatoriska undervisning i idrott och hälsa väcka känslor av ångest och obehag, vilket i sin tur kan leda till frånvaro och passivitet. Vidare kan förlägenhet eller ovilja att visa sig naken i omklädningsrummet få till följd att elever inte duschar efter undervisningen i idrott och hälsa, att de medvetet undviker att bli svettiga på lektionerna eller håller sig borta från undervisningen helt och hållet. I detta sammanhang tillägger Lunde att en svensk undersökning med 3 000 högstadiungdomar visat att 6 av 10 uppger sig inte duscha efter idrotten i skolan, bland annat för att man inte vill visa sig naken.

Det är många faktorer som påverkar ungas kroppsuppfattning; från föräldrars uppfostran och agerande till sociala normer i kamratgruppen och allmänna samhälleliga föreställningar om kroppsideal, om manligt och kvinnligt. Att stärka

ungas självbild och kroppsuppfattning och i förlängningen även höja deras fysiska aktivitet är en viktig men svår uppgift.

Ur ett psykologiskt perspektiv ligger utmaningen i att på rätt sätt motivera unga till fysisk aktivitet. Problemet är att individers motivation för att röra sig kan vara av olika slag. Barn är vanligtvis fysiskt aktiva för att de tycker om att röra sig. Glädjen av att må bra är den främsta drivkraften. Under tonåren är det emellertid vanligt att motiven ändrar karaktär: externa hänsynstaganden blir viktiga, såsom att träna för att ha en snygg kropp eller av skamkänslor för att man upplever sig vara fysiskt otillräcklig. Föga förvånande anses sådana motiv inte ge lika långsiktigt positiva hälsoeffekter. I värsta fall utvecklas så kallad amotivation, det vill säga en situation där individen inte längre identifierar sig med en fysiskt aktiv livsstil.

Lunde menar att både skolan och föreningsidrotten kan stärka barn och ungdomars positiva förhållningssätt till sina egna kroppar – men att detta förutsätter att man förhåller sig till de normer och förväntningar som förmedlas, vidmakthålls och återskapas när det gäller idrott, kön, kropp och utseende.

I fråga om idrottsrörelsen pekar Lunde på både möjligheter och problem. Med möjligheter avses att idrott och fysisk aktivitet kan vara en skyddande faktor mot negativ kroppsuppfattning. Forskning av tonårsflickors kroppsuppfattning visar nämligen att de som idrottade var mer tillfreds med sina kroppar. Träning och idrott kan därmed erbjuda en positiv motvikt till en utveckling där ungas kroppar objektifieras. Problemet är emellertid att de ökade krav på engagemang och prestation som så ofta präglar tävlingsidrotten under ungdomsåren verkar i rakt motsatt riktning. En förklaring till att så många flickor lämnar föreningsidrotten är nämligen att verksamheten blir allt mer allvarlig just i en fas då ungas motiv till fysisk aktivitet förändras från interna till externa motiv. Eller som Carolina Lunde formulerar saken:

Kanske är det så att dessa flickors motiv till att träna och tävla någon gång på vägen övergått från att vara internt till att bli externt orienterade. När kraven hårdnar och idrotten inte längre erbjuder samma glädje vänder de sig kanske till andra former av fysisk aktivitet. Vår studie visar att flickor som lämnar den organiserade idrotten fortsätter att vara fysiskt aktiva på egen hand; de löptränar, styrketränar och går på träningspass. Även om det går att tolka som något positivt, är det också värt att fundera över hur de motiverar sin träning liksom vilken träningsmiljö alternativen erbjuder. I en studie fann forskare exempelvis

att unga kvinnors problematiska förhållningssätt till kroppen förstärktes av att de tränade på gym/träningscenter. Fynden förklarades med att den träningsmiljö och de aktiviteter de erbjuder uppmuntrar till att betrakta kroppen utifrån, som ett objekt snarare än subjekt.

Insatser för att öka den dagliga fysiska aktiviteten hos unga

Under senare decennier har skolor i Sverige genomfört insatser med det folkhälso-politiska målet att öka den dagliga fysiska aktiviteten hos unga. Ett exempel är Ängslättskolan i Malmöstadsdelen Bunkeflostrand som sedan 1998 infört daglig fysisk aktivitet. Tillsammans med ett forskarlag har man därefter systematiskt undersökt hur insatsen påverkat elevernas hälsa med avseende på benmassa, muskelstyrka och frakturer. Även elevernas skolresultat i teoretiska ämnen har undersökts. Projektet, till vardags benämnt Bunkefloprojektet, har rönt internationell uppmärksamhet som framgångsrikt exempel på tänkbara strategier att påverka barns livsstil och hälsa.

I årets fördjupningsrapport sammanfattas utformningen och lärdomarna från Bunkefloprojektet av Magnus Karlsson, professor i klinisk och molekylär osteoporosforskning vid Lunds universitet. I vetenskapliga termer är Bunkefloprojektet en så kallad interventionsstudie, där man gett en specifik grupp – i detta fall elever på Ängslättskolan – en daglig lektionstimme fysisk aktivitet (40 minuter) och därefter undersökt interventionens effekter genom att jämföra hälsa och studie-resultat hos elever i tre snarlika skolor, vilka endast erbjudit ordinarie lektionstid i idrott och hälsa. Den ökade fysiska aktiviteten på Ängslättskolan påbörjades redan under elevernas första skolvecka i årskurs 1 och fortsatte därefter till dess att eleverna gick ut grundskolan. Elevernas benmassa och muskelstyrka mättes. Dessutom fick de via enkäter redogöra för hur mycket fysisk aktivitet de ägnade sig åt, såväl inom som utanför skolans ramar samt svara på frågor om livsstil och eventuella sjukdomar.

Före skolstarten uppvisade samtliga skolor liknande testresultat med avseende på elevernas längd, vikt, pubertetsutveckling, sjukdomar, medicinintag, kost, fysisk aktivitet, benmassa och muskelstyrka. Redan efter ett år kunde dock forskarna konstatera att barnen på Ängslättskolan hade anpassat sig till att vara mer fysiskt aktiva än barnen i kontrollskolorna. Denna positiva effekt kvarstod därefter under hela grundskolan.

Nästan två decennier efter att Bunkefloprojektet påbörjades, har forskarna kunnat redovisa ett antal positiva effekter av daglig fysisk aktivitet. Flickor som deltog i projektet uppvisade en bättre utveckling av både benmassa och muskelstyrka än flickorna i kontrollskolorna. Bland pojkar konstaterades en motsvarande bättre utveckling av muskelstyrka. Med daglig fysisk aktivitet minskade även risken för frakturer: eleverna i årskurs 8 och 9 på Ängslättskolan hade hälften så mycket frakturer som de på kontrollskolorna. Vidare förbättrades skolprestationerna, åtminstone bland pojkar. Mer konkret ökade andelen pojkar som uppnådde behörighet till gymnasial utbildning med över sju procent. Omräknat på en tioårsperiod skulle daglig fysisk aktivitet, enligt Karlsson, innebära att 35 000 fler pojkar i Sverige fick möjlighet att studera vidare på gymnasiet.

Det ska tilläggas att de elever som ingått i Bunkefloprojektet har behållit en fysiskt aktiv livsstil. En ny rapport visar nämligen att de som fått daglig obligatorisk fysisk aktivitet under skoltid, alltså fyra år efter avslutad grundskola, var mer fysiskt aktiva än de elever som tillhört kontrollskolorna. Detta indikerar att Bunkefloprojektet gett upphov till en långsiktig positiv livsstilsförändring hos dessa elever, med långt större folkhälsopolitiska effekter än vad forskarna initialt räknat med.

Sammanfattning

I årets fördjupade analys har CIF anlagt ett brett perspektiv på frågor om idrott och fysisk aktivitet hos barn och ungdomar. Till skillnad från tidigare uppföljningar har vi inte avgränsat oss till aktiviteter inom den organiserade idrottsrörelsens domäner utan i stället undersökt ungas föreningsidrottande i relation till andra sfärer; till skolan, familjen, och andra fritidsaktiviteter. Detta har resulterat i ny och viktig kunskap om ungas deltagande i – och attityd till – idrott och fysisk aktivitet under skoltid och fritid, på vardagar och helger.

Idrottens och den fysiska aktivitetens betydelse för folkhälsan utgör en röd tråd i årets fördjupningsuppdrag. I regeringens uppdragsbeskrivning pekas särskilt på ”den grupp barn och ungdomar som inte alls eller i begränsad utsträckning är aktiva inom idrottsrörelsen och orsakerna till detta”. Intresset bottnar i en önskan om att särskilt uppmuntra de som står utanför idrottsrörelsen till en fysiskt aktiv och hälsosam livsstil, primärt via föreningsidrott men även via skolan.

De rapporter som ingår i årets fördjupade analys visar emellertid att diskussionen om ungas idrottande och fysiska aktivitet måste diskuteras i flera steg och med olika ungdomsgrupper i fokus.

Den första nivån avser fysisk aktivitet bland ungdomar i allmänhet. Här visar våra studier att få unga i dag lever upp till den medicinska expertisens rekommenderade nivåer av daglig fysisk aktivitet. Trots ett stort intresse för idrott och motion bland unga i Sverige, och trots att den stora majoriteten säger sig vara fysiskt aktiva både i skolan och på fritiden, visar objektiva mätningar att en majoritet unga inte når rekommendationen om 60 minuters daglig fysisk aktivitet. Detta gäller särskilt äldre ungdomar och flickor i större utsträckning än pojkar.

Insikten att unga i Sverige inte rör sig tillräckligt har viktiga folkhälsopolitiska implikationer: att på bred front främja ökad fysisk aktivitet bland unga är en stor samhällsutmaning. Det är dessutom en uppgift som knappast kan åtgärdas av enskilda aktörer eller genom punktinsatser. Detta understryks även av de forskare som medverkat i årets fördjupade analys. Deras förslag på åtgärder är många och av skilda slag. Det handlar om att förbättra förutsättningarna för fysisk aktivitet under skoltid – såväl genom ökad timtilldelning åt ämnet idrott och hälsa, fler utbildade lärare som att förbättra ungas möjlighet till fysisk aktivitet på raster och håltimmar. Vidare efterlyses ökade resurser till idrottsrörelsen för att rekrytera, aktivera och behålla barn och ungdomar längre upp i åldrarna. Viktigt är även att uppmuntra till vardagsmotion, exempelvis genom att underlätta för unga att gå och cykla till skolan samt genom att skapa attraktiva utemiljöer för spontanidrott och fysisk rekreation.

På den andra nivån finner vi de unga som i dag står utanför eller endast i begränsad utsträckning är aktiva inom idrottsrörelsen. Denna grupp är relativt stor (och blir större ju äldre ungdomarna blir), men inte homogen. Med denna reservation har de allra flesta bland dessa unga det gemensamt att man tidigare varit medlemmar i idrottsföreningar, men att man slutat till följd av förlorat intresse, studier, ändrade fritidsvanor och så vidare. Gruppen representerar således den avhoppssproblematik som sedan länge är välkänd i svensk idrott och som analyserats av CIF i tidigare sammanhang.

För idrottsrörelsen är avhopparna både ett problem och en möjlighet. Att de unga slutat föreningsidrotta är givetvis negativt ur ett medlems- och rekryteringsperspektiv. Samtidigt visar forskning att dessa unga är möjliga att återfå till föreningsidrotten. De har vanligtvis positiva erfarenheter av idrott och skulle gärna ha fortsatt under andra omständigheter. Den allmänna rekommendationen till landets idrottsföreningar är följaktligen att försöka möta dessa ungdomars önskemål och intressen, exempelvis genom sänkta prestationskrav och att möjliggöra för

fler att delta utifrån sina egna förutsättningar och önskemål. Uppmaningen är att fortsätta ett redan pågående utvecklingsarbete för att skapa en inkluderande idrottsverksamhet där barnets bästa sätts i förgrunden.

Ur ett folkhälsopolitiskt perspektiv är gruppen avhoppare från föreningsidrotten inte nödvändigtvis ett lika stort bekymmer. Visserligen visar årets fördjupningsuppdrag att det är bland de föreningsaktiva som vi finner de unga som rör sig mest. Samtidigt fortsätter även många avhoppare att ha en fysiskt aktiv livsstil: de må ha lämnat föreningsidrotten men säger sig ändå uppskatta både idrott och fysisk aktivitet, de deltar regelbundet på lektioner i idrott och hälsa, rör sig på rasterna i skolan samt tränar och motionerar ofta på sin fritid, om än i andra former än i idrottsföreningar.

På den tredje nivån finner vi slutligen den grupp unga som sällan eller aldrig deltar i skolans undervisning i idrott och hälsa, är stillasittande på rasterna, sällan tillhör föreningsidrotten och även i övrigt uppger sig ha en fysiskt inaktiv fritid. Det rör sig om en grupp på cirka sex procent, vilket kan framstå som måttligt. Mot detta kan hävdas att även små andelar i praktiken kan omfatta stora grupper. Till detta kommer att det är den grupp unga som ur ett folkhälsopolitiskt perspektiv är i störst behov av ökad fysisk aktivitet – och där hälsofrämjande insatser skulle göra mest nytta. Det är nämligen vetenskapligt belagt att de största folkhälsovinster nås om det går att aktivera de som är minst aktiva.

Tyvärr är just denna grupp samtidigt svårast att nå. I flera av årets rapporter framkommer att dessa unga ofta saknar motivation för fysisk aktivitet. De skattar dessutom den egna kroppsliga kompetensen som låg och känner därför ofta olust för att prestera och bli bedömda i fysiska aktiviteter, oavsett om det sker i skolämnet idrott och hälsa eller inom ramen för föreningsidrottens tävlingslogik.

Att uppmuntra till ökad fysisk aktivitet för just dessa unga är följaktligen både den viktigaste och svåraste folkhälsopolitiska utmaningen. Problemet är att de inte tilltalas av varken skolans eller fritidens rådande aktiviteter. För dem verkar lösningen därmed inte med självklarhet återfinnas i ökade skoltimmar i ämnet idrott och hälsa eller höjda resurser till landets idrottsföreningar – åtminstone inte om de verksamheter som bedrivs allttjämt innebär att de måste prestera, bedömas och jämföras. Här måste istället nya och alternativa möjligheter för fysisk aktivitet skapas som verkar inkluderande för de som i dag uppfattar sig som exkluderade från den rådande idrottskulturen.

Avslutningsvis är det även viktigt att stärka ungas självkänsla och kropps-
uppfattning – detta gäller samtliga unga men särskilt gruppen fysiskt inaktiva. Till
saken hör att vuxenblivande för många utgör en komplicerad process både fysiskt
och mentalt. Till detta kommer en medialiserad samhällsutveckling präglad av
osunda kroppsideal och utseendefixering, vilket riskerar att ytterligare förstärka
deras osäkerhet inför sina egna kroppar och förmågor. Här har alla samhällsaktörer
– politiska beslutsfattare, skolan, idrottsrörelsen och inte minst föräldrar – ett
viktigt och gemensamt ansvar att motverka de könsstereotyperna normer och
förväntningar som förmedlas, vidmakthålls och återskapas i dagens samhälle i
frågor kopplat till kön, kropp och fysisk aktivitet.

3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten

Inledning

I Centrum för idrottsforskning (CIF) uppdrag ingår en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten utifrån ett så kallat indikatorsystem. Indikatorer är statistiska mått vilka påvisar eller indikerar tillstånd eller förändringsprocesser inom större system. Syftet med indikatorer är följaktligen att bedöma utvecklingen inom ett område genom kontinuerlig uppföljning av en begränsad uppsättning data.

Indikatorer är förhållandevis enkla analysinstrument. Styrkan ligger i deras förmåga att förenkla och identifiera utvecklingsprocesser och därmed skapa förståelse för en ofta komplex verklighet. Samtidigt får de inte förväxlas med forskningsresultat. Indikatorer avser främst att spegla i vilken riktning ett område utvecklas – men de kan sällan användas för att förklara varför en viss förändring sker. För mer kvalitativt inriktade frågeställningar och analyser blir därmed kompletterande forskning nödvändig. Av detta följer att indikatorer med fördel kan användas som ett första led i en större uppföljningsprocess. De är – och ska vara – enkla och lättillgängliga data vilka skapar en första överblick över ett område och påvisar eventuella utvecklingstendenser. Därefter kan uppföljningen kompletteras med fördjupad analys eller forskning inom de aspekter där indikatorerna belyst ett behov av ytterligare kunskapsinsamling.

Indikatorsystemets syfte: att följa upp föreningsidrotten

Det övergripande syftet med CIF:s indikatorsystem är att följa upp statens stöd till idrotten med utgångspunkt i regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 2009:1589). Av förordningen framgår att statsbidrag endast får beviljas 1) organisationer som är anslutna till Riksidrottsförbundet (RF), 2) Sveriges Olympiska Kommitté (SOK) samt 3) huvudmän för utbildning vid riksrekryterande idrottsgymnasier. Bidraget är alltså – med undantag för riksidrottsgymnasierna – öronmärkt för frivilligt organiserad föreningsidrott. Detta gäller även vårt indikatorsystem. Idrott kan visserligen bedrivas på många sätt och

i många skilda organisatoriska former. I begreppet ryms alltifrån traditionell träning i idrottsklubbar och motionsaktiviteter på kommersiella gym till friluftsliv och skolämnet idrott och hälsa. I CIF:s indikatorsystem är det dock endast den så kallade folkrörelseidrotten som ska följas upp.

I frågan om vad staten vill uppnå med sitt stöd, stadgas i förordningen att statsbidraget ska främja verksamhet som:

- bidrar till att utveckla barns och ungdomars intresse och benägenhet för motion och idrott,
- bedrivs ur ett barnrättsperspektiv, bland annat genom att öka barns och ungdomars inflytande över och ansvar för sitt idrottande,
- gör det möjligt för alla människor att utöva idrott och motion,
- bidrar till att väcka ett livslångt intresse för motion och därmed främjar en god hälsa hos alla människor,
- syftar till att ge flickor och pojkar respektive kvinnor och män lika förutsättningar att delta i idrottsverksamhet,
- främjar integration och god etik,
- aktivt motverkar dopning inom idrotten,
- stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft.

Det indikatorsystem som redovisas nedan har följaktligen utgångspunkt i statsbidragets avgränsningar och preciseringar. Först har förordningens bestämmelser och syftesparagrafer delats in i fem målområden. För vart och ett av dessa målområden har därefter indikatorer utformats. Målområdena är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Om indikatorsystemets allmänna principer och underlag

Vid utformningen av ett indikatorsystem finns olika krav att beakta. Vissa krav handlar om vetenskaplig kvalitetssäkring. Sådana metodfrågor diskuteras nedan i avsnittet *Om indikatorer, statistik och vetenskaplig tillförlitlighet*. Andra hänsynstaganden handlar om att skapa smidighet och tillämpbarhet i uppföljningssystemet. Som exempel bör indikatorerna vara förhållandevis enkla att ta fram, företrädesvis via offentlig statistik eller andra, större databaser. Vidare bör indikatorer vara begripliga och entydiga att tolka. Även för en relativt oinitierad bedömare ska det vara tydligt vad indikatorn avser att mäta och hur resultatet ska bedömas. Slutligen återstår politiskt orienterade hänsynstaganden, såsom att indikatorerna bör belysa förhållanden som uppfattas som viktiga för medborgarnas välfärd och dessutom politiskt möjliga att förändra.

Underlaget till vårt indikatorsystem baseras på många och olika källor. Merparten av informationen har inhämtats via Riksidrottsförbundet, såsom uppgifter om specialidrottsförbundens medlemsbestånd, styrelsesammansättning och ekonomi. För aktivitetsnivån inom barn- och ungdomsidrotten har den så kallade LOK-stödsstatistiken använts. Information om ledaruppdrag, kostnader för idrottsutrustning med mera har inhämtats via Riksidrottsförbundets årliga enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*.

Vid sidan av Riksidrottsförbundet har SISU Idrottsutbildarna tillhandahållit information om genomförda studieinsatser inom idrottsrörelsen, medan Sveriges Olympiska Kommitté (SOK) har bidragit med uppgifter på elitidrottsområdet för de idrotter som ingår i det olympiska programmet.

Offentlig statistik har inhämtats genom Statistiska centralbyråns (SCB) årliga undersökningar av levnadsförhållanden i Sverige (ULF och Barn-ULF) och Folkhälsomyndigheten (*Nationella folkhälsoenkäten*).

Om indikatorer, statistik och vetenskaplig tillförlitlighet

Att utveckla nya databaser inom ett politikområde är ofta både kostsamt och tidskrävande. Många indikatorsystem utvecklas därför ur befintlig statistik. Strategin kan enklast beskrivas som en sorts jämkning mellan de frågor som man önskar få besvarade i uppföljningssystemet och den statistik eller information som står till buds via myndigheter och andra organisationers regelbundna informationsinsamling. En sådan process väcker många och viktiga metodfrågor. En första fråga är givetvis om de indikatorer som konstrueras har förmåga att mäta det som faktiskt

avses (validitetskrav). Om målet exempelvis är att mäta den samlade svenska elitidrottens internationella konkurrenskraft räcker det inte att enbart samla in information om svenska resultat i olympiska spel. En andra fråga handlar om kvaliteten på den information som indikatorerna bygger på. Har kunskapen insamlats i enlighet med vetenskapliga principer? Finns det brister eller begränsningar i informationen? Kort sagt: Hur tillförlitliga är egentligen de svar som indikatorerna bygger på?

En ytterligare komplikation är att många myndigheter och forskargrupper visserligen kan vara intresserade av en gemensam frågeställning, men att de använder så olika urvalsmetoder, mättekniker eller begreppsdefinitioner att det blir svårt att jämföra resultatet av deras arbete.

De allra flesta vetenskapliga studier är en kompromiss mellan det önskvärda och det möjliga. Detta gäller inte minst stora befolkningsstudier. Av praktiska skäl bygger denna typ av undersökningar ofta på så kallade enkätdata, det vill säga att information inhämtats hos större befolkningsgrupper genom företrädesvis enkäter eller intervjuer. I sådana kvantitativt inriktade undersökningar är principen enkel: ju fler i undersökningspopulationen som besvarar forskarnas frågor, desto större sannolikhet att befolkningsgruppens sammansättning speglas på ett korrekt sätt. Samtidigt ökar kostnaderna snabbt i takt med frågeformulärens längd och antalet tillfrågade. I praktiken bygger därför många enkätstudier på ett begränsat antal frågeställningar och ett mindre urval av den grupp man avser att undersöka. Detta är givetvis viktigt att beakta när man ska bedöma studiernas resultat.

Ett ytterligare metodproblem vid enkäter är att de tillfrågade inte alltid ger helt sanningsenliga svar. Forskning har exempelvis visat att det finns en generell tendens hos respondenter att svara positivt och att det krävs starkare motiv för att svara negativt. Denna tendens att föredra positiva svar är särskilt tydlig hos barn. När frågorna rör socialt önskvärda beteenden – såsom i vilken utsträckning man har en fysiskt aktiv och hälsosam livsstil – tillkommer risken att de tillfrågades svar påverkas av samhällets förväntningar.

Slutligen återstår problemet att många människor av olika skäl väljer att inte besvara forskares frågor och enkäter. Om svarsbenägenheten varierar mellan olika svarsgrupper (exempelvis att kvinnor svarar i mindre utsträckning än män) uppstår risken att datamaterialet blir skevt. Om antalet svarande dessutom blir alltför litet uppstår risken att de svarande inte speglar sina svarsgrupper på ett korrekt sätt. I bedömningen av olika statistiska undersökningar är det därför viktigt att alltid

beakta faktorer som antalet tillfrågade i studien, den reella svarsfrekvensen samt huruvida forskarna bedömt studiens representativitet genom en bortfallsanalys.

Förändringar i indikatorsystemets källor

Sedan 2013 års rapport har delar av underlaget för CIF:s indikatorsystem förändrats. En första förändring är att Riksidrottsförbundet infört det elektroniska verksamhetssystemet IdrottOnline som källa för information om medlemsförbundens storlek och sammansättning. Nyordningen innebär att alla uppgifter om idrottsrörelsens medlemmar numera inhämtas direkt från de lokala föreningarna och inte längre utifrån mer eller mindre kvalificerade bedömningar av respektive specialidrottsförbund. Nackdelen är samtidigt att IdrottOnline ännu inte används av samtliga lokala idrottsföreningar.

En andra förändring är att Riksidrottsförbundet reviderat sin årliga enkätstudie *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor* och också ändrat dess titel till *Svenska folkets relation till motion och idrott*. Revideringen har omfattat alltifrån nya eller omformulerade frågor till utökade åldersspann och nya urvalsprinciper.

Förändringar i statistiska undersökningar och andra stora informationssystem är alltid på gott och ont. Om ambitionen är att följa utvecklingen i ett område över tid är det givetvis en fördel om informationsunderlaget är konstant. Detta talar för att revideringar i största möjliga mån bör undvikas. Mot detta står möjligheten att använda revideringar och reformer för att öka träffsäkerheten i de frågor som ska besvaras. CIF gör här bedömningen att de förändringar som genomförts i Riksidrottsförbundets informationsinhämtning kan motiveras av kvalitetsskäl.

Att indikatorsystemet baseras på information från idrottsrörelsen och myndigheter innebär att statistiken ibland påverkas av faktorer utanför CIF:s kontroll. Detta har varit särskilt tydligt sedan 2015 års uppföljning, såtillvida att tre indikatorer inte kunnat följas upp. Den första rör idrottsskador. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) sammanställer inte längre information om idrottsskador, med följderna att det finns ett stort behov av att utveckla nya system för att kartlägga och följa utvecklingen av idrottsskador i Sverige. Vi kan i årets rapport emellertid redovisa vissa data på området med hjälp av värdefullt bistånd av Jan Schyllander, tidigare verksam på MSB.

De andra två indikatorerna rör ungas deltagande i olika idrotter och tillgång till anläggningar (indikatorerna 3.2 och 3.3). Här har vi tidigare baserat vår

redovisning på uppgifter från SCB, men sedan 2014 har just dessa frågor utgått från SCB:s årliga levnadsvaneundersökningar. Detta är beklagligt. Samtidigt är vår bedömning att detta inte påverkar vår möjlighet att följa upp svensk barn- och ungdomsidrott i sin helhet, eftersom en stor del av indikatorsystemet berör just ungas idrottande. Vi har i dagsläget inte funnit ny statistik som kan ersätta underlaget för dessa indikatorer.

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområdet behandlar idrottens ställning som frivilligt organiserad folkrörelse, dess självständighet i förhållande till stat respektive marknad, det ideella ledarskapets omfattning och betydelse med mera.

Målområde 1 innehåller sammanlagt sex indikatorer. De första fyra avser idrottens karaktär av ideell rörelse (folkrörelse) mätt i föreningsmedlemskap, aktiviteter inom barn- och ungdomsidrotten samt ideellt engagemang. De följande två speglar föreningsidrottens existensvillkor i relation till stat och marknad, mätt utifrån specialidrottsförbundens totala omsättning och det offentliga bidragets andel därav.

Indikator 1.1 Medlemmar i idrottsrörelsen

Precisering: Idrottsrörelsens totalpopulation fördelat på kön och ålder (6–80 år)

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: IdrottOnline samt enkätstudien *Svenska folkets relation till motion och idrott* (tidigare *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor*)

Tabell 3.1.1. Riksidrottsförbundets medlemmar år 2012–2015 (6–80 år)*

Årtal	Alla medlemmar	Andel av urvalsgruppen (%)	Samtliga i urvalsgruppen
2015	3 145 000	36	8 679 000
2014	3 185 000	37	8 591 000
2013	2 799 000	33	8 495 000
2012	3 214 000	42	7 600 000

*Uppgifterna för år 2012 rör medlemmar i åldern 7–70 år

Källa: *Svenska folkets relation till motion och idrott*

Tabell 3.1.1 redovisar den organiserade idrottens medlemskår 2012–2015. Uppgifterna är skattade och hämtade från Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott* (tidigare *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor*).

Uppgifterna indikerar att drygt 3,1 miljoner personer – mer än var tredje svensk medborgare i åldern 6–80 – är medlem i en idrottsförening. En jämförelse över tid visar stora variationer i medlemsantalet, då statistiken under 2013 präglades av en kraftig nedgång. Denna nedgång måste dock främst betraktas som en konsekvens av att Riksidrottsförbundet låtit revidera sin enkätstudie. Även små justeringar i frågeställningar och urvalsprocesser kan ibland ge upphov till stora förändringar i enkäters resultat. I just detta fall handlar det både om att själva frågeställningen om medlemskap omformulerats och att SCB förändrat sitt system för att räkna upp svaren, så att de speglar hela befolkningen. Också åldersspannet har förändrats, från 7–70 år till 6–80 år.

Uppgifterna i tabell 3.1.1 visar att idrottsrörelsen är en av Sveriges största folkrörelser. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att statistiken baseras på skattade värden och att enkätstudien nyligen reviderats. Uppgifterna bör därför hanteras med viss försiktighet.

Som jämförelsemått kan nämnas att EU-kommissionens studier av EU-medborgares åsikter, *Eurobarometern*, redovisar lägre siffror rörande svenska folkets medlemskap i idrottsföreningar. Enligt dessa uppgifter var 22 procent av alla svenskar (i åldern 15 år och uppåt) medlemmar i en idrottsförening år 2013. Detta är betydligt högre än det europeiska genomsnittet (tolv procent) men lägre än vad Riksidrottsförbundets enkät indikerar (36 procent).

Tabell 3.1.2. Kvinnor och män i idrottsrörelsen år 2015, 6–80 år (%)

	Kvinnor	Män
Samtliga medlemmar	44	56

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

En granskning av den könsmässiga sammansättningen (tabell 3.1.2) indikerar att männen utgör en majoritet bland samtliga medlemmar: kvinnorna utgör 44 procent och männen 56 procent (för 2014 var siffrorna 46 procent kvinnor och 54 procent män). Om begreppet *jämställd* definieras som att det underrepresenterade könet i en verksamhet ska uppgå till minst 40 procent, uppfyller idrottsrörelsen väl detta kriterium.

Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott* ger även möjlighet att studera idrottsrörelsens medlemskår ur ett generationsperspektiv. I tabell 3.1.3 har en åldersgruppering gjorts bestående av fyra

kategorier: barn (6–12 år), ungdomar (13–25 år), unga vuxna (26–40 år) samt äldre vuxna (41–80 år).

Tabell 3.1.3. Idrottsrörelsens åldersmässiga sammansättning år 2015, uttryckt som andel av samtliga i ålderskategorin (%)

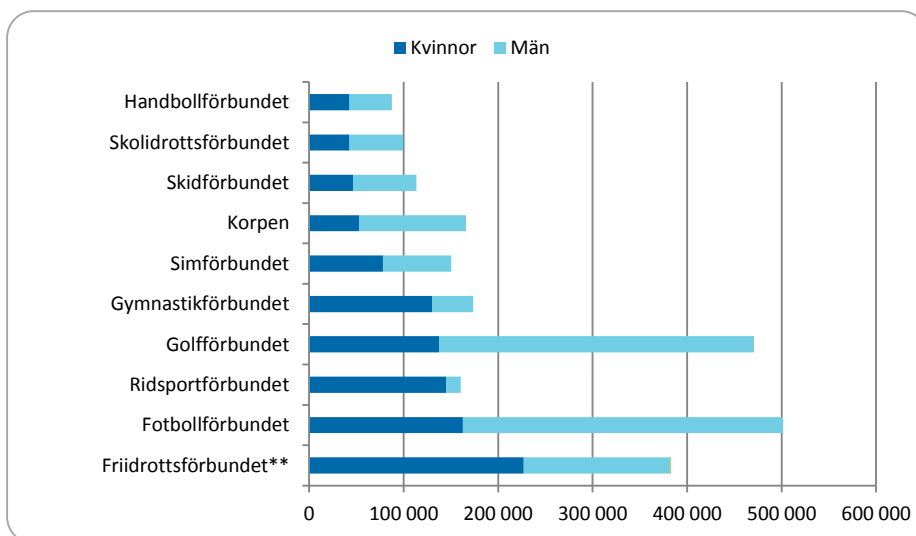
Ålder	Medlemmar
6–12 år	76
13–25 år	41
26–40 år	38
41–80 år	27

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

Tabellen visar att idrottsrörelsen engagerar personer i alla åldersgrupper. Samtidigt framkommer tydliga åldersrelaterade mönster såtillvida att andelen medlemmar är högst bland barn och yngre ungdomar: i ålderskategorin 6–12 år utgör de hela 76 procent. Därefter sjunker andelen medlemskap i takt med stigande ålder.

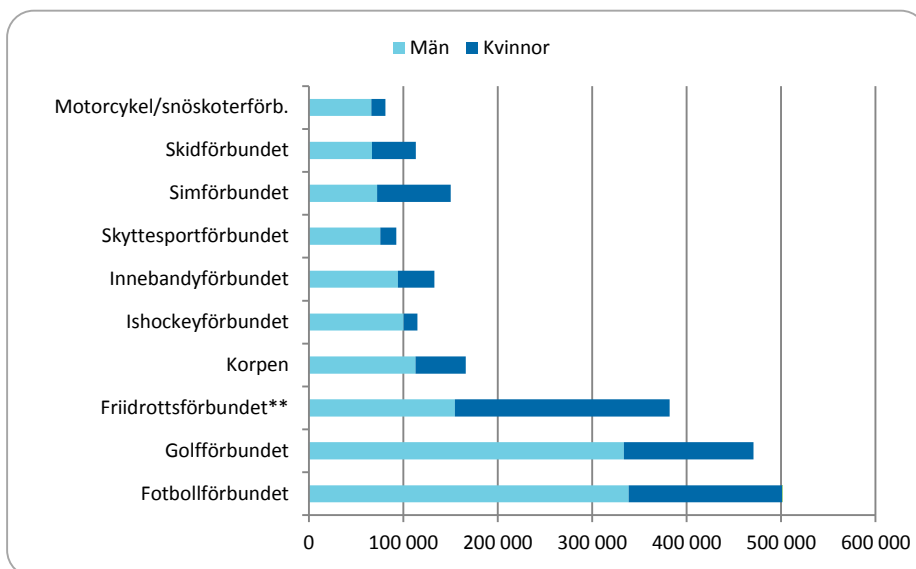
Riksidrottsförbundet inhämtar även årlig statistik från specialidrottsförbunden. Uppgifter om personer registrerade som "aktiv i idrott" via det elektroniska administrationsverktyget IdrottOnline gör det möjligt att jämföra den könsmässiga fördelningen mellan olika idrotter och förbund. Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i föreningens aktiviteter exempelvis som utövare, tränare, ledare eller förtroendevald. En fördel med att använda detta mått är att dataanalysen inte påverkas av passiva medlemmar. Det är dock ett relativt nytt system med följderna att slutsatser bör göras med viss försiktighet, både gällande faktiska värden och förändring över tid.

Figur 3.1.1–3.1.2 och tabell 3.1.4 visar relativt stora skillnader mellan de förbund som har flest antal kvinnor och män respektive de med störst andel kvinnor och män. Belysande exempel är att ridsport, konsttäkning och gymnastik är idrotter där andelen kvinnor uppgår till mellan 75 och 90 procent. Flest kvinnor återfinns däremot i friidrott och fotboll. På motsvarande sätt är antalet män högst inom idrotterna fotboll och golf, men andelen är högst i idrotter som flygsport och amerikansk fotboll.

Figur 3.1.1. Specialidrottsförbundet (SF) med flest antal kvinnor (aktiv i idrott*) år 2015

*Aktiv i idrott innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF. **Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet. Källa: IdrottOnline

Figur 3.1.2. Specialidrottsförbundet (SF) med flest antal män (aktiv i idrott*) år 2015

*Aktiv i idrott innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF. **Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet. Källa: IdrottOnline

Tabell 3.1.4. Specialidrottsförbund med högst andel män respektive kvinnor (aktiv i idrott*) år 2015 (%)

Förbund med högst andel män	%	Förbund med högst andel kvinnor	%
Flygsportförbundet	90	Ridsportförbundet	90
Amerikansk Fotbollförbundet	89	Konståkningsförbundet	83
Ishockeyförbundet	87	Gymnastikförbundet	75
Biljardförbundet	86	Draghundssportförbundet	64
Skateboardförbundet	86	Danssportförbundet	60
Cricketförbundet	82	Friidrottsförbundet**	59
Skyttesportförbundet	82	Volleybollförbundet	56
Squashförbundet	81	Simförbundet	52
Motorcykel- och snöskoterförbundet	81	Dövidrottsförbundet	51
Bordtennisförbundet	80	Gång- och vandrarförbundet	50

*Aktiv i idrott innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF. **Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.
Källa: IdrottOnline

Indikator 1.2 Medlemmar i specialidrottsförbund

Precisering: Medlemskap i idrottsrörelsens specialidrottsförbund

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: IdrottOnline

Indikator 1.2 avser att spegla olika idrotters storlek och sammansättning över tid. Uppgifterna härrör från specialidrottsförbundens medlemsstatistik såsom den framträder i det elektroniska administrationsverktyget IdrottOnline ("aktiv i idrott").

Användningen av IdrottOnline är en nyordning sedan 2013 eftersom uppgifterna tidigare inhämtades via specialidrottsförbunden. På ett principiellt plan är det positivt att medlemsstatistiken i dag inhämtas elektroniskt. Förbundens egna system för att följa upp sina medlemsbestånd är nämligen mycket olika i utformning och ambitionsnivå, med följderna att tidigare års uppgifter varit osäkra. Att medlemsstatistiken dessutom utgör en fördelningsnyckel i Riksidrottsförbundets interna bidragssystem innebär även att förbunden haft ekonomiska incitament att överskatta sitt medlemsbestånd. Men även IdrottOnline har vissa svagheter som informationskälla för idrottsrörelsens totala medlemsnumerär. Det finns nämligen lokalföreningar inom Riksidrottsförbundet som inte är anslutna till IdrottOnline. Det exakta mörkertalet är för närvarande okänt men innebär att nedanstående uppgifter är i underkant. Tabellerna måste betraktas som en grov spegling av olika idrotters storlek – inte som exakta mått på enskilda förbunds faktiska omfattning.

Tabell 3.1.5. Specialidrottsförbund kategoriserade efter antal medlemmar (aktiv i idrott*) år 2015

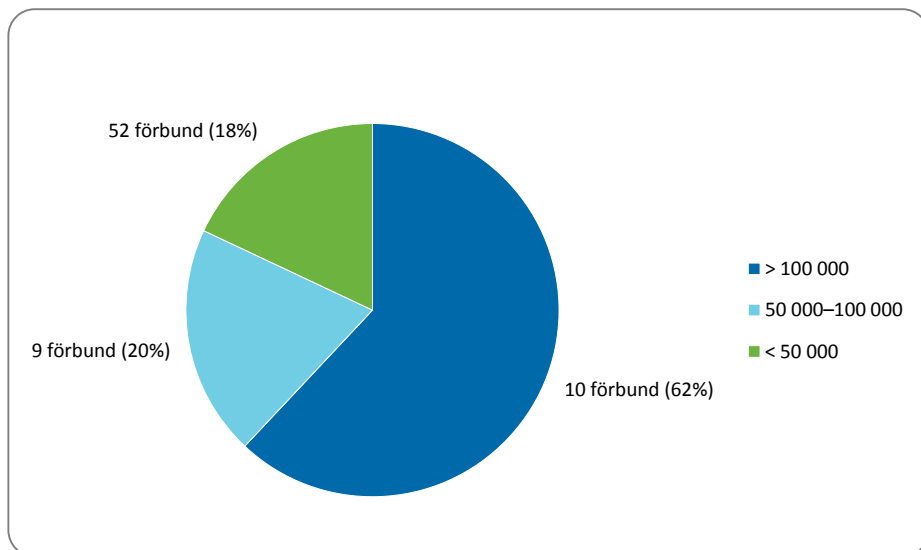
Förbund	Medlemmar	Förbund	Medlemmar
Fotbollförbundet	501 372	Brottningsförbundet	15 131
Golfförbundet	470 948	Skridskoförbundet	14 712
Friidrottsförbundet**	381 963	Sportdykarförbundet	13 340
Gymnastikförbundet	173 569	Boxningsförbundet	13 202
Korpen	166 176	Klätterförbundet	13 088
Ridsportförbundet	160 300	Tyngdlyftningsförbundet	12 209
Simförbundet	150 345	Bouleförbundet	11 427
Innebandyförbundet	133 081	Bågskytteförbundet	10 976
Ishockeyförbundet	115 073	Amerikansk fotbollförbundet	10 447
Skidförbundet	113 439	Skateboardförbundet	9 365
Skolidrottsförbundet	99 354	Triathlonförbundet	9 120
Tennisförbundet	96 025	Squashförbundet	8 025
Skyttesportförbundet	92 686	Rugbyförbundet	7 397
Handbollförbundet	87 544	Bangolfförbundet	6 196
Motorcykel- och snöskoterförb.	81 148	Vattenskid- och wakeboardförb.	6 141
Basketbollförbundet	78 878	Fäktförbundet	5 714
Orienteringsförbundet	78 225	Draghundspportförbundet	4 341
Bilsportförbundet	72 703	Dövidrottsförbundet	4 265
Akademiska idrottsförbundet	58 509	Curlingförbundet	4 049
Seglarförbundet	46 671	Biljardförbundet	4 002
Bordtennisförbundet	43 985	Frisbeesportförbundet	3 972
Budo och kampsportsförbundet	43 336	Roddförbundet	3 783
Cykelförbundet	37 447	Dartförbundet	3 592
Bandyförbundet	37 107	Gång- och vandrarförbundet	3 171
Danssportförbundet	33 966	Castingförbundet	3 039
Styrkelyftförbundet	28 216	Skidskytteförbundet	2 753
Badmintonförbundet	27 977	Mångkampsförbundet	2 712
Volleybollförbundet	26 173	Isseglarförbundet	2 221
Konståkningsförbundet	24 158	Baseboll- och Softbollförbundet	2 130
Parasportförbundet	21 852	Dragkampförbundet	1 678
Flygsportförbundet	21 266	Varpaförbundet	1 584
Bowlingförbundet	20 937	Landhockeyförbundet	1 317
Karateförbundet	19 489	Bob- och rodelförbundet	493
Kanotförbundet	18 646	Racerbåtförbundet	273
Judoförbundet	18 378	Cricketförbundet***	227
Taekwondoförbundet	16 432		

*Aktiv i idrott innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF. **Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

***Sedan RF-stämman 2015 har Svenska Cricketförbundet valts in. Källa: IdrottOnline

Tabell 3.1.5 visar tydligt att idrottsrörelsens 71 specialidrottsförbund utgör en brokig skara av både stora och små sammanslutningar. Tio förbund är stora med medlemsantal på över 100 000 vardera (störst är fotboll, golf och friidrott med medlemsbestånd i spannet 380 000–500 000). Dessa tio förbund samlar hela 62 procent av Riksidrottsförbundets totala medlemskår. Nio förbund utgör en mellan-kategori med medlemsantal på mellan 50 000–100 000 personer, motsvarande 20 procent av den totala medlemskåren. Resterande 52 förbund har alla medlemsantal på mindre än 50 000 personer (18 procent). Minst är förbunden för racerbåt och cricket, båda med färre än 300 medlemmar vardera registrerade i IdrottOnline 2015.

Ett sätt att åskådliggöra variationer i storlek är att sammanföra förbunden i olika kategorier enligt figur 3.1.3.

Figur 3.1.3. Antal specialidrottsförbund grupperade efter medlemsantal och förbundens andel (%) av den totala medlemskåren (aktiv i idrott*) år 2015

*Aktiv i idrott innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF. Källa: IdrottOnline

När föreningsantal och medlemsbestånd sammanförs (tabellerna 3.1.6–3.1.7), framträder lite olika mönster. Vissa förbund – framför allt golf och akademisk idrott – utmärker sig genom att ha stora föreningar. Andra förbund, såsom cricket, racerbåt och bob/rodel, har ett betydligt lägre genomsnittligt medlemsbestånd.

Tabell 3.1.6. Specialidrottsförbund med störst och minst föreningar (aktiv i idrott* per förening**) år 2015

Störst föreningar (kvot)		Minst föreningar (kvot)	
Golfförbundet	1 103	Cricketförbundet****	5
Akademiska Idrottsförbundet	697	Racerbåtförbundet	7
Simförbundet	501	Bob- och rodelförbundet	18
Korpen	471	Dartförbundet	22
Friidrottsförbundet***	381	Gång- och vandrarförbundet	30
Basketbollförbundet	240	Varpaförbundet	31
Tennisförbundet	230	Mångkampförbundet	35
Danssportförbundet	226	Triathlonförbundet	36
Bandyförbundet	221	Bowlingförbundet	36
Handbollförbundet	212	Skidskytteförbundet	38

*Aktiv i idrott innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF. **Enbart föreningar med organisationsnummer ingår. En del föreningar har sektioner och ingår därmed i flera SF. ***Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet. ****Sedan RF-stämman 2015 har Svenska Cricketförbundet valts in.
Källa: IdrottOnline

Tabell 3.1.7. Specialidrottsförbund med flest föreningar* och flest medlemmar (aktiv i idrott**) år 2015

Flest föreningar		Flest medlemmar	
Fotbollförbundet	3 202	Fotbollförbundet	501 372
Skolidrottsförbundet	1 310	Golfförbundet	470 948
Skidförbundet	1 290	Friidrottsförbundet***	381 963
Skyttesportförbundet	1 105	Gymnastikförbundet	173 569
Gymnastikförbundet	1 068	Korpen	166 176
Friidrottsförbundet***	1 003	Ridsportförbundet	160 300
Innebandyförbundet	915	Simförbundet	150 345
Ridsportförbundet	881	Innebandyförbundet	133 081
Budo och kampsportsförbundet	698	Ishockeyförbundet	115 073
Bowlingförbundet	586	Skidförbundet	113 439

*Enbart föreningar med organisationsnummer ingår. En del föreningar har sektioner och ingår därmed i flera SF.
Aktiv i idrott innebär att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF. *Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.
Källa: IdrottOnline

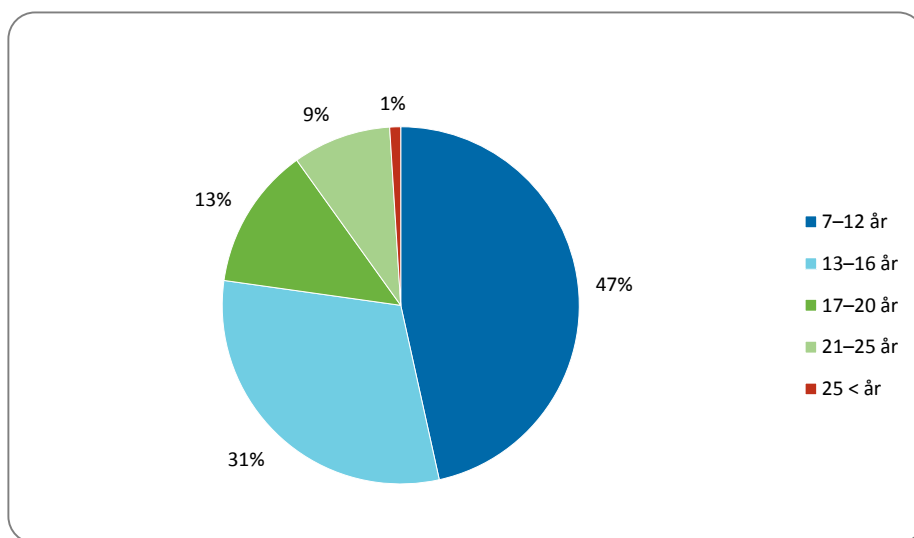
Indikator 1.3 Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten

Precisering: LOK-stödsberättigade deltagartillfällen och aktiviteter fördelat på åldersgrupper och kön

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Det statliga lokala aktivitetsstödet (LOK-stödet) är ett generellt, statligt aktivitetsstöd riktat till lokala och ideella ungdomsorganisationer. För idrottsföreningar gäller särskilda regler, beslutade av Riksidrottsstyrelsen. Bidragsberättigade är ideella föreningar anslutna till något av Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund. Bidrag utgår för både sammankomster och deltagartillfällen. Sedan den 1 januari 2014 gäller att bidragsberättigade deltagare är barn och ungdomar i åldern 7–25 och ledare i åldern 13–25 år. För deltagare och ledare inom idrott för personer med funktionsnedsättningar finns ingen övre åldersgräns, vilket förklarar kategorin över 26 år i figur 3.1.4.

Figur 3.1.4. Lokalt aktivitetsstöd år 2015, åldersfördelning av totalt 57,5 miljoner deltagartillfällen för barn och ungdomar i åldern 7–25 år

Från och med 2014 har åldern för LOK-stöd höjts från 7–20 år till 7–25 år. För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns. Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Enligt 2015 års LOK-statistik beviljades landets lokala idrottsföreningar stöd för 57,5 miljoner deltagartillfällen (bidragsberättigade ledartillfällen ej inkluderat), varav den största andelen består av barn och ungdomar mellan 7 och 16 år (figur 3.1.4). Fördelat över ett helt år innebär det att drygt 157 000 unga dagligen deltar i

en bidragsberättigad idrottsaktivitet. Det är alltså en betydande mängd aktiviteter som bedrivs i svensk idrottsrörelse en genomsnittlig dag.

Tabell 3.1.8 Lokalt aktivitetsstöd år 2015, deltagartillfällen fördelat på ålder och kön (%)

Ålder	Pojkar	Flickor
7–12 år	59	41
13–16 år	61	39
17–20 år	66	34
21–25 år	69	31
25 < år	65	35
Alla	62	38

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

En granskning av den könsmässiga fördelningen i tabell 3.1.8 visar att pojkar svarade för 62 procent av samtliga tillfällen och flickor för 38 procent. Vidare framkommer att andelen pojkar ökar något i takt med stigande ålder fram till och med 25 års ålder. Sammantaget indikerar statistiken att pojkar redan i unga år är något mer aktiva inom föreningsidrotten än flickor, och att skillnaderna därefter tilltar under ungdomsperioden.

I tabell 3.1.9. redovisas de idrotter som hade flest deltagartillfällen och aktiviteter 2015.

Tabell 3.1.9. Specialidrottsförbund med flest deltagartillfällen och aktiviteter år 2015, avser deltagare 7–25 år

Antal deltagartillfällen		Antal sammankomster	
Fotbollförbundet	20 668 001	Fotbollförbundet	1 656 504
Innebandyförbundet	5 531 744	Ridsportförbundet	424 046
Ishockeyförbundet	4 337 513	Innebandyförbundet	423 011
Gymnastikförbundet	3 011 652	Tennisförbundet	316 232
Handbollförbundet	2 963 386	Simförbundet	307 423
Ridsportförbundet	2 651 161	Ishockeyförbundet	294 159
Basketförbundet	2 383 506	Gymnastikförbundet	285 730
Simförbundet	2 227 545	Handbollförbundet	244 404
Friidrottsförbundet*	1 625 219	Basketförbundet	228 036
Tennisförbundet	1 455 644	Friidrottsförbundet*	193 645

*Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Från och med 2014 har åldern för LOK-stöd höjts från 7–20 år till 7–25 år. För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns. Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Tabell 3.1.9 visar att fotbollen svarar för nästan fyra gånger fler deltagartillfällen än något annat förbund. Vidare kan konstateras att det är samma tio idrotter som toppar listan på både deltagartillfällen och aktiviteter.

I tabell 3.1.10 redovisas de idrotter som hade flest deltagartillfällen år 2015 fördelat på kön, samtliga ålderskategorier. Tabellen visar en stark dominans av pojkar i de tre största idrottsförbunden (fotboll, innebandy och ishockey). På fjärde och sjätte plats finner vi gymnastik och ridsport som är starkt dominerade av flickor. Övriga fem förbund har en jämnare könsfördelning.

Tabell 3.1.10. Förbund med flest deltagartillfällen år 2015, fördelat på pojkar och flickor (samtliga ålderskategorier) (%)

	Pojkar	Flickor
Fotbollförbundet	73	27
Innebandyförbundet	70	30
Ishockeyförbundet	95	5
Gymnastikförbundet	20	80
Handbollförbundet	47	53
Ridsportförbundet	4	96
Basketförbundet	52	48
Simförbundet	44	56
Friidrottsförbundet*	36	64
Tennisförbundet	62	38

*Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

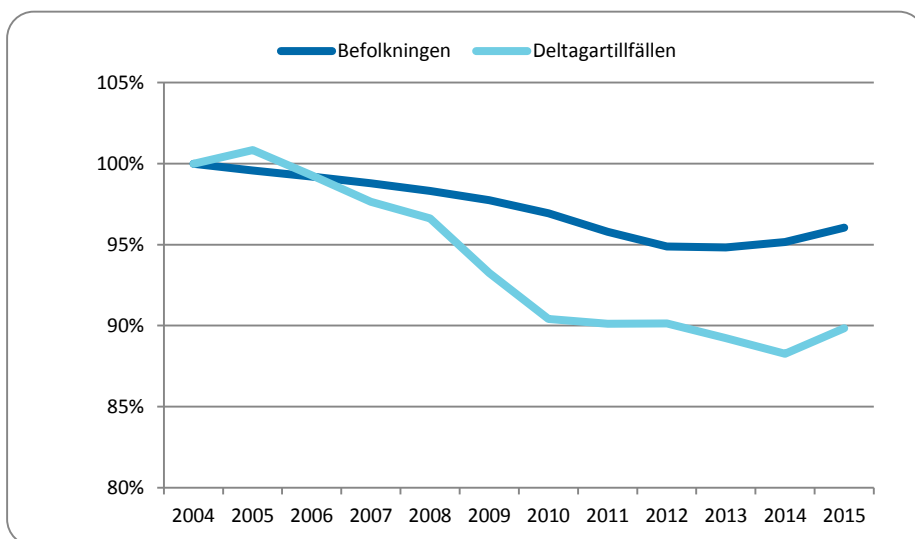
Minskade aktivitetsnivåer inom barn- och ungdomsidrotten

Det finns skäl att betrakta LOK-stödsstatistiken som en av de bästa indikatorerna på aktivitetsnivån i svensk barn- och ungdomsidrott. Detta beror på att statistiken baseras på samtliga beviljade bidrag, vilket eliminerar den risk för felkällor och bristande precision som kan uppstå vid skattningar och urvalsstudier. Därtill har LOK-statistiken god täckning, vilket sammanhänger med att de allra flesta föreningar som bedriver barn- och ungdomsidrott är måna om att rapportera detta för att därigenom få ekonomiskt stöd.

I 2011 års uppföljning konstaterades att aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten har minskat under senare år. Under 2008–2011 sjönk nämligen antalet LOK-stödsberättigade deltagartillfällen med 6,7 procent och antalet bidragsberättigade sammankomster med 8,3 procent. Under samma period minskade andelen unga i

befolkningen i åldern 7–20 år med endast 2,6 procent. Detta indikerade att den faktiska aktivitetsnivån i den organiserade barn- och ungdomsidrotten hade minskat sedan 2008 i en omfattning som inte kan förklaras med hänvisning till variationer i ungdomspopulationen. En närmare granskning av LOK-stödsstatistiken visade dessutom att nedgången var störst bland äldre ungdomar (13–20 år) och hos flickor.

Senare uppföljningar har visat att nedgången i aktivitetsnivån fortsatte under åren 2012–2014. Under 2015 ökade emellertid aktivitetsnivån i förhållande till antalet unga i åldern 7–20 år. Mer konkret ökade antalet unga med 0,9 procent mellan 2014 och 2015, medan antalet deltagartillfällen ökade med 1,8 procent.

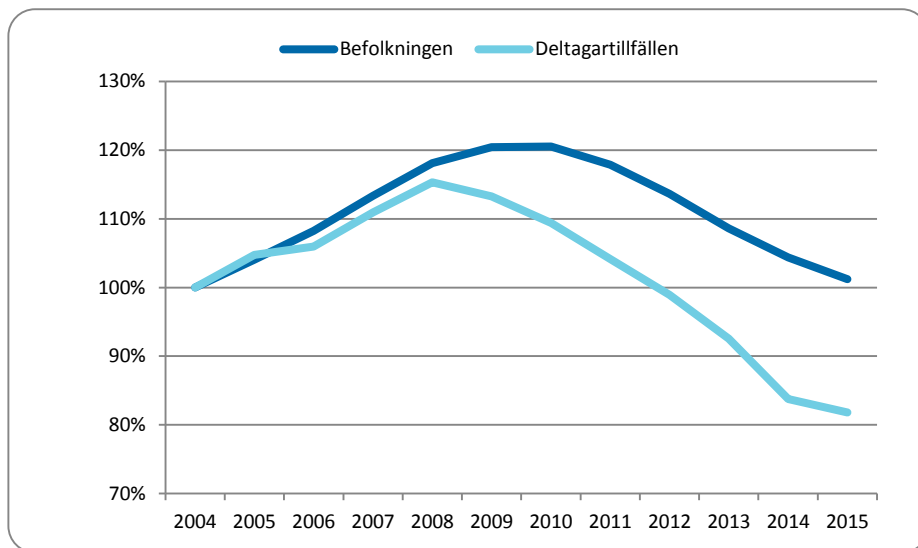
Figur 3.1.5. Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten i relation till förändringar i befolkningen, pojkar och flickor 7–20 år (%) år 2004–2015

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Utvecklingen visas grafiskt i figur 3.1.5, där den relativa nedgången i ungdomskullarna redovisas parallellt med motsvarande nedgång i antalet LOK-stödsregistrerade deltagartillfällen i den lokala barn- och ungdomsidrotten. Nedgången inleds 2008. Under perioden 2010–2012 går det att urskilja en viss utplanings-tendens, såtillvida att antalet deltagartillfällen förblir relativt oförändrat trots att ungdomspopulationen fortsätter att krympa. År 2013 börjar antalet deltagartillfällen återigen att minska i förhållande till antalet unga i åldern 7–20 år. År 2015 ökar återigen antalet deltagartillfällen något i förhållande till antalet unga.

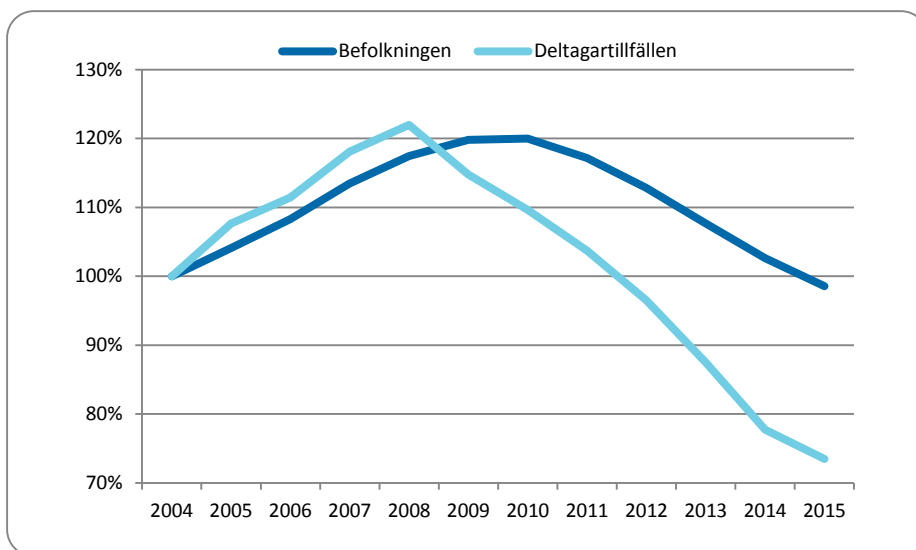
Vid en mer ingående granskning av ökningen mellan 2014 och 2015 framkommer att antalet deltagartillfällen ökar hos både pojkar och flickor i jämförelse med förändringar i ålderspopulationen. En jämförelse mellan åldersgrupper visar dock att ökningen framför allt avser ålderskategorin 13–16 år. I åldersgruppen 17–20 år ökar antalet aktiviteter hos pojkar något jämfört med förändringar i åldersgruppens storlek. Bland flickor i åldern 17–20 år fortsätter idrottsaktiviteterna däremot att minska: antalet bidragsberättigade deltagartillfällen för flickor i åldern 17–20 år minskade med 148 918 mellan 2014 och 2015, vilket motsvarar en nedgång på 5,4 procent. Under samma period sjönk antalet flickor i åldersgruppen med endast 3,9 procent.

I figurerna 3.1.6 och 3.1.7 särredovisas utvecklingen för pojkar och flickor i ålder 17–20 år 2005–2015.

Figur 3.1.6. Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten i relation till förändringar i befolkningen, pojkar 17–20 år (%) 2004–2015

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Figur 3.1.7. Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten i relation till förändringar i befolkningen, flickor 17–20 år (%) 2004–2015

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

I analyser av idrottsaktivitetens förändring över tid, måste hänsyn alltid tas till variationer i ungdomskullarnas storlek. Som exempel minskade populationen unga i åldern 7–20 år med nästan en procent mellan 2010–2015. Vid en analys av de tio största barn- och ungdomsidrotternas utveckling under perioden innebär därmed en nedgång på en procent att aktivitetsnivån i praktiken är oförändrad. Med detta sagt kan det konstateras (tabell 3.1.11) att gymnastik, fotboll och simning är idrotter som ökar, men att hela sju av övriga idrotter uppvisar en minskning. Störst relativ nedgång uppvisar idrotterna ridsport, basket och tennis. Gymnastik går emellertid kraftigt emot strömmen och ökar antalet deltagartillfällen under perioden 2010–2015 med hela 42 procent.

Gymnastikens positiva utveckling bör kommenteras. Till viss del beror den på att LOK-stödsstatistiken för 2015 i tabellen nedan omfattar åldersgruppen 7–25 år medan siffrorna för 2010 endast består av åldersgruppen 7–20 år. Förändringen sammanhänger med att åldern för bidragsberättigade till LOK-stöd sedan 2014 höjts från 20 till 25 år. Med större åldersgrupper ökar även antalet bidragsberättigade deltagartillfällen. Men även om den äldsta åldersgruppen exkluderas kvarstår att gymnastiken haft en synnerligen stark tillväxt under senare år. Enligt uppgifter från Riksidrottsförbundet har antalet deltagartillfällen i åldern 7–20 år

ökat med 35 procent under perioden 2005–2015. Förklaringen är att Gymnastikförbundets barnverksamhet expanderat kraftigt, bland annat genom parkour som på kort tid utvecklats till en mycket populär idrott, inte minst bland pojkar.

Tabell 3.1.11. Statligt LOK-stöd, antal deltagartillfällen 2010 (7–20 år) och 2015 (7–25 år)

	2010	2015	Förändring %
Fotboll	18 169 413	18 859 329	4
Innebandy	5 197 650	5 030 827	- 3
Ishockey	4 165 460	3 966 722	- 5
Gymnastik	2 059 619	2 931 049	42
Handboll	2 876 571	2 737 107	- 5
Ridsport	2 990 538	2 488 721	- 17
Basket	2 580 338	2 255 312	- 13
Simidrott	1 977 009	2 191 935	11
Friidrott*	1 626 320	1 442 256	- 11
Tennis	1 532 428	1 338 573	- 13

*Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

I tabell 3.1.12 särredovisas LOK-stödet till Svenska Parasportförbundet (tidigare Svenska Handikappidrottsförbundet). Av tabellen framgår att antalet deltagartillfällen pendlat mellan cirka 248 000 och 278 000 under perioden 2010–2015. LOK-stödet saknar övre åldersgräns för personer med funktionsnedsättningar. Enligt uppgift från Riksidrottsförbundet utgör vuxna en majoritet av Svenska Parasportförbundets samlade LOK-stödsberättigade verksamhet.

Tabell 3.1.12. Statligt LOK-stöd till Parasportförbundet, antal deltagartillfällen år 2010–2015

2010	2011	2012	2013	2014	2015
259 235	278 483	272 444	268 002	248 463	252 439

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Indikator 1.4 Ideellt ledarskap i idrottsföreningar

Precisering: Antal personer som uppger sig vara ledare i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

I detta sammanhang redovisas antalet ideella ledare i svensk idrott utifrån Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. En samlad bild av 2015 års resultat ges i tabell 3.1.13.

Tabell 3.1.13. Uppdrag som tränare, ledare, funktionär med mera år 2015. Skattning av antal personer i riket samt andel av befolkningen (%)

	Antal	Andel av befolkningen (%)
TOTALT		
6–80 år	871 000	10
KÖN		
Män	448 000	10
Kvinnor	422 000	10
ÅLDER		
6–18 år	174 000	12
19–40 år	376 000	14
41–80 år	324 000	7

Sedan 2013 har andelen som säger att de har uppdrag ökat markant, vilket kan förklaras av att enkäten har reviderats. Källa: *Svenska folkets relation till motion och idrott*

Tabell 3.1.13 indikerar att 871 000 personer i den svenska befolkningen i åldern 6–80 år innehar ett ledaruppdrag i en idrottsförening. Vidare framgår att lika stor andel män som kvinnor har ledaruppdrag samt att de allra flesta idrottsledare är vuxna.

Indikator 1.5 Specialidrotts- och distriktsidrottsförbundens beroende av statligt stöd

Precisering: Det statliga stödets storlek och andel av specialidrottsförbundens samlade intäkter

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens årsredovisningar

En indikation på specialidrottsförbundens beroende av offentliga medel går att få genom att ställa statens stöd i relation till förbundens samlade intäkter. I tabell 3.1.14 redovisas förbundens totala statsbidrag via Riksidrottsförbundet (basbidrag, Idrottslyftet, internationellt stimulansbidrag med mera) samt förbundens totala

omsättning. Mättet bidragsgrad visar därefter statsbidragets andel av förbundens totala ekonomi.

Tabell 3.1.14. Specialidrottsförbundens bidragsberoende år 2015

Förbund	Statsbidrag (kr)	Omsättning (kr)	Omsättning exklusive bidrag (kr)	Bidragsgrad (%)
Fotboll	41 440 000	462 737 000	421 297 000	9
Skidskytte*	3 227 000	22 423 175	19 196 175	14
Bilsport	5 307 000	35 171 070	29 864 070	15
Skidor*	16 477 000	101 712 000	85 235 000	16
Golf	18 325 000	112 461 000	94 136 000	16
Motorcykel/snöskoter	5 495 000	28 966 099	23 471 099	19
Bandy*	6 073 000	30 174 945	24 101 945	20
Ishockey*	20 351 000	88 071 000	67 720 000	23
Segling	6 648 000	28 381 396	21 733 396	23
Innebandy*	21 340 000	86 330 988	64 990 988	25
Tyngdlyftning	1 764 000	6 621 662	4 857 662	27
Ridsport	25 823 000	96 245 000	70 422 000	27
Badminton*	4 105 000	14 817 488	10 712 488	28
Triathlon	3 207 000	11 546 093	8 339 093	28
Orientering	10 329 000	34 723 000	24 394 000	30
Boule	1 429 000	4 516 476	3 087 476	32
Simning	12 972 000	40 086 000	27 114 000	32
Rugby	1 715 000	5 281 128	3 566 128	32
Curling*	3 458 000	10 260 780	6 802 780	34
Judo	3 728 000	10 758 571	7 030 571	35
Tennis	10 887 000	30 633 000	19 746 000	36
Friidrott	15 413 000	42 936 000	27 523 000	36
Gymnastik	13 802 000	37 871 387	24 069 387	36
Konståkning*	6 540 000	17 602 017	11 062 017	37
Volleyboll	5 513 000	14 741 368	9 228 368	37
Bowling*	5 049 000	13 401 748	8 352 748	38
Parasport	15 049 000	38 975 000	23 926 000	39
Cykel	7 144 000	18 433 264	11 289 264	39
Bordtennis	6 252 000	16 058 038	9 806 038	39
Sportdykning	1 947 000	5 000 271	3 053 271	39
Skyttesport	7 415 000	18 600 752	11 185 752	40
Handboll*	17 651 000	43 378 000	25 727 000	41
Kanot	5 138 000	12 362 346	7 224 346	42
Brottning	4 892 000	11 616 780	6 724 780	42

Förbund	Statsbidrag (kr)	Omsättning (kr)	Omsättning exklusive bidrag (kr)	Bidragsgrad (%)
Frisbee	1 281 000	2 920 124	1 639 124	44
Taekwondo	4 043 000	9 042 206	4 999 206	45
Bågskytte	3 063 000	6 812 553	3 749 553	45
Bangolf	1 777 000	3 886 358	2 109 358	46
Basketboll	13 000 000	28 073 000	15 073 000	46
Amerikansk fotboll	3 166 000	6 774 240	3 608 240	47
Klättring	2 209 000	4 687 670	2 478 670	47
Fäktning	2 891 000	5 967 748	3 076 748	48
Racerbåt*	1 179 000	2 415 802	1 236 802	49
Budo och kampsport	6 981 000	14 201 424	7 220 424	49
Danssport	3 509 000	6 808 082	3 299 082	52
Dart*	1 191 000	2 248 223	1 057 223	53
Squash*	1 422 000	2 648 254	1 226 254	54
Skolidrott	4 072 000	7 565 674	3 493 674	54
Styrkelyft	2 732 000	4 759 140	2 027 140	57
Baseboll och softboll	1 899 000	3 235 708	1 336 708	59
Dragkamp	1 696 000	2 838 962	1 142 962	60
Skridsko	2 792 000	4 609 514	1 817 514	61
Dövidrott (2014/15)	3 308 000	5 404 654	2 096 654	61
Rodd	3 280 000	5 245 569	1 965 569	63
Biljard*	1 738 000	2 603 065	865 065	67
Mångkamp	1 425 000	2 044 428	619 428	70
Karate	3 634 000	5 145 641	1 511 641	71
Boxning (2014/15)	4 453 000	6 194 678	1 741 678	72
Varpa	1 040 000	1 398 878	358 878	74
Gång	1 337 000	1 703 621	366 621	78
Korpen	20 114 000	25 351 291	5 237 291	79
Draghund*	1 506 000	1 878 945	372 945	80
Akademisk idrott*	3 990 000	4 898 564	908 564	81
Issegling*	1 199 000	1 428 000	229 000	84
Vattenskidor/wakeboard	1 903 000	2 186 674	283 674	87
Bob och rodel*	1 273 000	1 435 503	162 503	89
Landhockey	1 623 000	1 702 435	79 435	95
Casting	1 330 000	1 390 558	60 558	96
Flygsport	3 843 000	3 954 077	111 077	97
Skateboard	1 196 000	1 198 950	2 950	100

*Förbund med brutet räkenskapsår, redovisningen avser 2015–2016 om inget annat anges i parentes.

Svenska Cricketförbundet valdes in i Riksidrottsförbundet 2015 men redovisas inte i denna tabell.

Källa: Riksidrottsförbundet

Under år 2015 uppgick förbundens totala statsbidrag till 453 miljoner kronor. Samtidigt hade de en samlad total omsättning på nästan 1 748 miljoner kronor. Det ger ett genomsnittligt bidragsberoende på 26 procent. Medianvärdet blir desto högre: 45 procent.

En mer ingående jämförelse mellan Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund visar stora skillnader. En grupp bestående av tio förbund utmärker sig med hög andel egengenererade intäkter och ett beroende av statsbidrag på högst 25 procent. För elva förbund är situationen den omvända med ett bidragsberoende på över 75 procent.

Indikator 1.6 Specialidrottsförbundens marknadsintäkter

Precisering: Specialidrottsförbundens totala omsättning

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens årsredovisningar

Indikator 1.5 visar att specialidrottsförbunden i stor utsträckning finansierar sin verksamhet med offentliga medel. För många förbund utgör emellertid även kommersiella intäkter en viktig inkomstkälla. Tyvärr saknas för närvarande detaljerad kunskap om förbundens resurser via marknaden i form av reklamavtal, sponsring, medieintäkter med mera. Ett sätt att bedöma förbundens marknadsintäkter är ändå att analysera förbundens totala omsättning exklusive statsbidrag. I tabell 3.1.15 redovisas de förbund som år 2015 redovisade störst respektive minst intäkter vid sidan av statens stöd.

Tabell 3.1.15. Specialidrottsförbund med högst respektive lägst omsättning år 2015 (kronor)

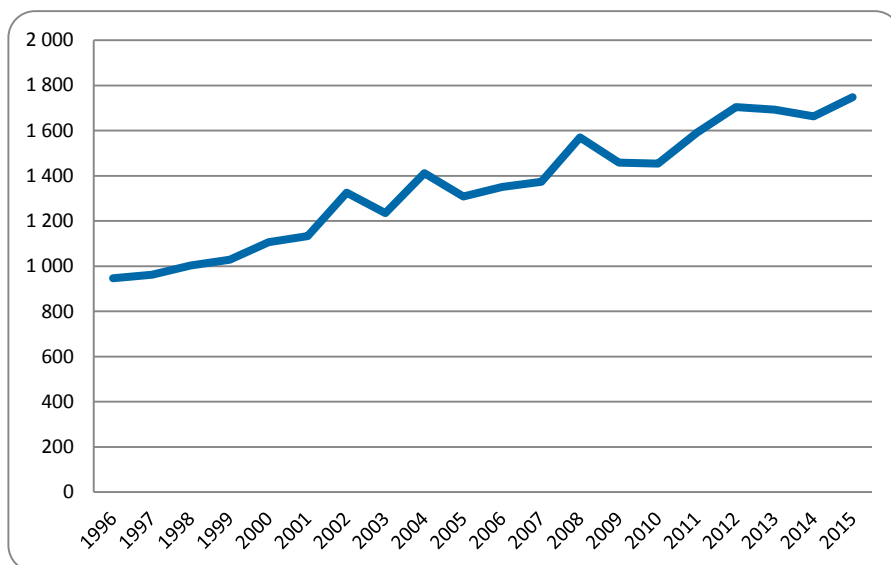
Högst omsättning exklusive statsbidrag (kr)		Lägst omsättning exklusive statsbidrag (kr)	
Fotboll	421 297 000	Skateboard	2 950
Golf	94 136 000	Casting	60 558
Skidor	85 235 000	Landhockey	79 435
Ridsport	70 422 000	Flygsport	111 077
Ishockey	67 720 000	Bob och rodel	162 503
Innebandy	64 990 988	Issegling	229 000
Bilsport	29 864 070	Vattenskidor/wakeboard	283 674
Friidrott	27 523 000	Varpa	358 878
Simning	27 114 000	Gång	366 621
Handboll	25 727 000	Draghund	372 945

Källa: Riksidrottsförbundet

Vid en jämförelse av förbundens omsättning exklusive statsbidrag utmärker sig Svenska Fotbollförbundet med störst belopp, nästan 421 miljoner kronor. Därefter följer Svenska Golf förbundet (94 miljoner) och Svenska Skidförbundet (85 miljoner). Dessa tre förbund har även i tidigare mätningar utmärkt sig med betydligt högre omsättning än övriga specialidrottsförbund. Lägst omsättning exklusive statsbidrag år 2015 hade Sveriges Skateboardförbund som nästan uteslutande finansierade sin förbundsverksamhet med offentliga medel (egna intäkter på 2 950 kronor). Ytterligare tolv förbund redovisade egna intäkter på mindre än en miljon kronor vardera 2015.

Tabell 3.1.15 kan ses som en grov indikator på specialidrottsförbund med stora respektive små marknadsintäkter. Samtidigt är det viktigt att inte dra alltför långtgående slutsatser utifrån uppgifterna ovan med avseende på specialidrottsförbundens samlade ekonomi och deras beroendeförhållanden till stat, marknad och civilsamhälle. Först och främst kan förbundens inkomstkällor vara av många och skilda slag. Ett exempel är Svenska Golf förbundet, vars enskilt största intäktskälla är medlemsavgifter. Att ett förbund har stor omsättning innebär därmed inte med självklarhet att dessa intäkter kommer från sponsorer och medier. Ett ytterligare skäl till att iaktta viss försiktighet är att vissa förbund valt att förlägga sina kommersiella aktiviteter i särskilda aktieföretag. Dessa marknadsintäkter redovisas inte alltid inom ramen för moderföreningen. Därtill kan förbundens omsättning variera kraftigt mellan olika år beroende på olika internationella tävlingsevenemang. Slutligen tillkommer de felkällor som kan uppstå till följd av att förbunden har olika verksamhetsår och därmed inte alltid redovisar sina bidrag och andra intäktskällor på ett likartat sätt. Mer entydiga slutsatser om specialidrottsförbundens ekonomi och existensvillkor förutsätter alltså kompletterande och fördjupade forskningsinsatser.

Med dessa reservationer kan det ändå tilläggas att förbundens sammanlagda omsättning ökat markant sedan 1990-talet. I figur 3.1.8 redovisas utvecklingen sedan 1996. Resultatet visar en påfallande kraftig ökning: från cirka 947 miljoner kronor år 1996 till toppnoteringen 1 748 miljoner kronor år 2015.

Figur 3.1.8. Specialidrottsförbundens totala omsättning år 1996–2015 (miljoner kronor)

Källa: Riksidrottsförbundet

Empiriska tendenser målområde 1:

Redovisningen av målområde 1 visar tydligt att idrottsrörelsen är en av landets största frivilligrörelser. Mer än 3,1 miljoner människor är i dag medlemmar i en idrottsförening. Föga förvånande har idrottsrörelsen sin starkaste ställning bland unga: i åldersgruppen 6–12 år är hela 76 procent medlemmar i en idrottsförening. Men även bland vuxna är engagemanget starkt. I åldrarna 41–80 år uppger en av fyra att de har ett medlemskap i en idrottsförening. Med 44 procent kvinnor och 56 procent män uppfyller idrottsrörelsen dessutom kriteriet för en jämställd sammansättning bland sina medlemmar. Det kan därför slås fast att idrottsrörelsen är en frivilligt organiserad fritidsverksamhet som engagerar och aktiverar en stor del av den svenska befolkningen.

Vidare visar statistiken att idrottsrörelsen består av både stora och små idrotter. Tre idrotter utmärker sig i kraft av sin storlek: golf, fotboll och friidrott redovisar medlemsbestånd i spannet 380 000–500 000. Samtidigt uppger 26 av Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund att de har färre än 10 000 medlemmar. Motsvarande bredd framgår av förbundens ekonomiska redogörelser: medan vissa förbund har stora marknadsintäkter finns det andra som nästan uteslutande finansierar sin verksamhet via offentligt stöd. Över tid är den empiriska tendensen att förbundens totala omsättning ökat kraftigt sedan millennieskiftet.

En bekymmersam utveckling är att aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten minskat sedan 2008. Nedgången är störst bland äldre ungdomar (13–20 år) och hos flickor. Under 2015 ökade emellertid aktivitetsnivån i förhållande till antalet unga i åldern 7–20 år. Ökningen avser framför allt ålderskategorin 13–16 år. I åldersgruppen 17–20 år ökade antalet aktiviteter hos pojkar något jämfört med förändringar i åldersgruppens storlek. Bland flickor i åldern 17–20 år fortsatte dock idrottsaktiviteterna att minska.

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån idrotten bidrar till ett livslångt intresse för motion, och i vilken mån den därmed kan främja god hälsa bland olika grupper.

Fysisk aktivitet har många och stora effekter för folkhälsan. Genom regelbunden fysisk aktivitet kan olika sjukdomstillstånd motverkas – såsom diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar och depression. Därtill stärks immunförsvaret, konditionen och muskelstyrkan. WHO rekommenderar därför alla vuxna (18 år och äldre) att vara fysiskt aktiva minst 150 minuter i veckan med måttlig intensitet. Vid hög intensitet rekommenderas 75 minuter i veckan. Den fysiska aktiviteten bör också spridas ut på flera tillfällen och utföras i pass om minst tio minuter. För barn och ungdomar (5–17 år) rekommenderas fysisk aktivitet minst 60 minuter om dagen på måttlig till hög intensitet.

I regeringens idrottspolitiska proposition *Statens stöd till idrotten* (2008/09:126) understryks idrottens betydelse för folkhälsan. Samtidigt tillägger regeringen att idrottspolitikens folkhälsomål inte enbart kan avgränsas till den verksamhet som idrottsrörelsen organiserar. Ansvar för att förverkliga politiken är delat mellan staten, kommunerna, idrottsrörelsen och de organisationer som bedriver friluft- och främjandeverksamhet.

Folkhälsopolitikens delade ansvar återspeglas i målområdets indikatorer. Samtliga indikatorer kan nämligen knytas till idrottsliga aktiviteter – men de är inte avgränsade till den organiserade föreningsidrottens domäner. Motion och fysisk aktivitet går att få på många sätt. Medan vissa föredrar att träna i en idrottsförenings regi eller på ett gym, väljer andra att tillfredsställa sitt rörelsebehov genom trädgårdsarbete eller vistelse i skog och mark.

Målområde 2 innehåller tre indikatorer. De första två speglar medborgarnas motionsvanor och grad av fysisk aktivitet. Den tredje indikatorn rör olycksfall i samband med idrottsutövning.

Indikator 2.1 Motion och idrott på fritid

Precisering: Andel personer som motionerar och idrottar på fritiden

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

Vid studier av människors motions- och idrottsvanor måste två strategiska val göras. Det första rör distinktionen mellan fysisk aktivitet och mer explicita motionsaktiviteter. Här är poängen att många personer, exempelvis hantverkare, kan få sitt behov av fysisk aktivitet väl tillgodosett inom ramen för sitt dagliga arbete – och samtidigt vara helt ointresserade av att motionera eller idrotta på sin fritid. Den första fråga en forskare alltså måste ställa sig är om man vill undersöka huruvida människor rör på sig i största allmänhet (fysisk aktivitet) eller om man vill avgränsa sig till att studera när människor frivilligt och aktivt väljer att ingå i motionsidrottskulturen genom att ägna sig åt olika tränings- och idrottsaktiviteter på sin fritid.

Ett andra strategiskt val är att fastställa den fysiska aktivitetens ansträngningsgrad och regelbundenhet. Här är problemet att svaren kommer att variera kraftigt om motion exempelvis definieras som ”långsamma promenader minst två gånger i veckan” (med följderna att de flesta människor kan kategoriseras som motionärer) eller om kravet i stället höjs till ”ansträngande fysisk aktivitet minst 60 minuter per dag” (vilket gör gruppen aktiva motionärer betydligt mindre).

Med dessa reservationer redovisas i det följande uppgifter från Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. I denna studie undersöks medborgarnas deltagande i organiserade motionsaktiviteter på fritiden. I tabell 3.2.1 visas hur ofta de tillfrågade sade sig delta i en motions- eller idrottsaktivitet på minst 20 minuter.

Tabell 3.2.1. Motion och idrott på fritid, skattning av andel personer i riket (%) år 2015
 Fråga: På din fritid, hur ofta ägnar du dig åt motion/idrott som är måttligt ansträngande, får dig att bli varm/andas något kraftigare än normalt och överstiger 20 minuter?

	Minst 3 ggr per vecka	1–2 ggr per vecka	1–3 ggr per månad	Sällan eller aldrig
TOTALT				
6–80 år	45	30	11	14
KÖN				
Män	42	30	12	16
Kvinnor	49	31	9	11
ÅLDER				
6–18 år	55	31	9	6
19–40 år	43	33	13	11
41–80 år	43	29	10	18

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

I enkäten ställdes frågan hur ofta de tillfrågade ägnar sig åt måttligt ansträngande motions- eller idrottsaktiviteter som får dem att bli varma/andas något kraftigare än normalt och överstiger 20 minuter. Resultatet visar att det stora flertalet svenska medborgare – tre av fyra i ålder 6–80 år – säger sig bedriva någon form av idrotts- eller motionsaktivitet i veckan på denna nivå.

Det är givetvis positivt att en majoritet av de tillfrågade säger sig idrotta och motionera regelbundet. Men samtidigt visar statistiken att det även finns betydande grupper som inte gör det. I Riksidrottsförbundets studie uppgav nästan 25 procent att de sällan ägnar sig åt idrott och motion (svarskategorierna Aldrig/Sällan samt Högst 1–3 gånger i månaden). En jämförelse av åldersgrupper visar att andelen inaktiva stiger i takt med ålder.

Det bör understrykas att statistiken ovan handlar om *hur ofta* människor i Sverige ägnar sig åt idrott och motion på sin fritid. Uppgifterna är däremot inte särskilt användbara för att besvara frågor om aktivitetens omfattning och intensitet. I formuleringen ”minst 20 minuter” på ”måttligt ansträngande” nivå samlas nämligen både enklare promenader och betydligt mer ansträngande aktiviteter, såsom timslånga spinningpass. Det är därmed svårt att utifrån denna statistik avgöra i vilken omfattning medborgarnas deltagande i idrotts- och motionsaktiviteter på fritiden lever upp till WHO:s rekommendationer i fråga om fysisk aktivitet. Ur detta perspektiv hade det varit önskvärt att Riksidrottsförbundets enkät även inkluderat frågor om motionsaktiviteternas längd och ansträngningsnivå.

Statistiken besvarar inte heller frågan om *vilka* idrotts- och motionsaktiviteter människor ägnar sig åt. Även detta är problematiskt. Den statliga idrottspolitiken är i huvudsak inriktad på stöd till frivilligt organiserad idrott ("idrottsrörelsen"). Men i statistiken ovan framgår det inte i vilken omfattning som motionsaktiviteterna utövas i föreningsregi, på kommersiella träningscenter/gym eller i oorganiserad form. En fingervisning ges dock i statistik som togs fram 2014 av analys- och rådgivningsföretaget Ungdomsbarometern på uppdrag av Riksidrottsförbundet. På frågan "Hur tränar/motionerar du?" framkom att idrottande i egen regi (exempelvis att jogga, promenera och så vidare) redan bland 15–16 åringar var den vanligaste motionsformen med över 60 procent i svarsfrekvens. På andra plats kom idrott i privat regi (gym/träningscenter och så vidare), vilket cirka 47 procent sade sig göra. Först på tredje plats kom föreningsidrott, som cirka 40 procent av de svarande sade sig utöva. Studien visade också att motion i egen eller privat regi ökar ju äldre ungdomarna blir, medan föreningsidrottandet istället minskar. I åldern 23–24 år uppgav nämligen 70 procent att de motionerar på egen hand och hälften att de tränar i privat regi, medan endast två av tio sade sig idrotta i en idrottsförening.

Indikator 2.2 Fysisk aktivitet hos vuxna på fritiden

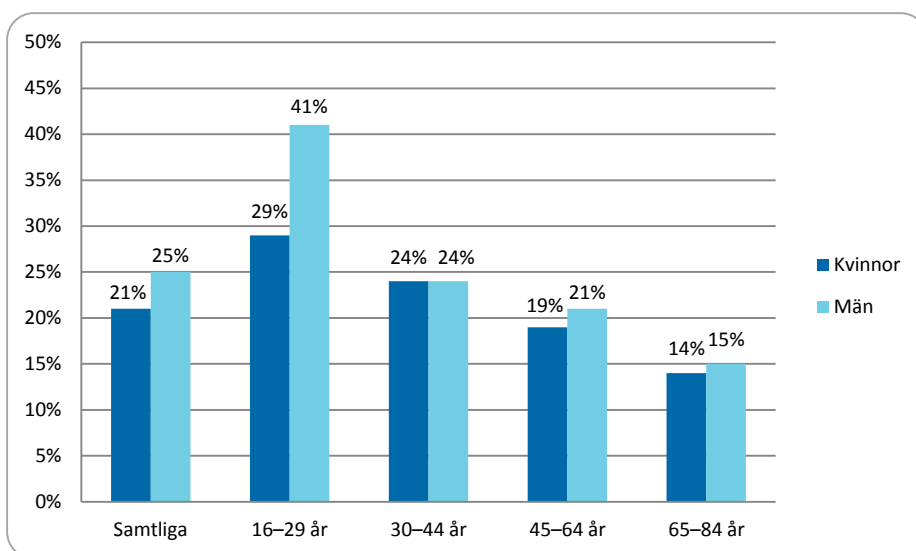
Precisering: Grad av fysisk aktivitet hos vuxna

Uppgiftslämnare: Folkhälsomyndigheten

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Folkhälsomyndigheten genomför årligen en rikstäckande undersökning om folkhälsa, *Nationella folkhälsoenkäten*. I studien ingår frågor om fysisk aktivitet. Frågeställningarna är medvetet brett formulerade, med följderna att fysisk aktivitet inbegriper alltifrån rena idrotts- och träningsaktiviteter till trädgårdsarbete och tyngre hushållsarbete.

I figur 3.2.1 redovisas hur stor andel av befolkningen som säger sig ha tränat "regelbundet" på sin fritid under de senaste tolv månaderna. Regelbundenhet har i frågan definierats som aktiviteter vilka sker minst tre gånger i veckan och där vardera passet varar minst 30 minuter. De som angett detta svarsalternativ är följaktligen fysiskt aktiva minst 90 minuter i veckan – men de kan träna betydligt mer. Detta blir därmed det svarsalternativ i *Nationella folkhälsoenkäten* som kommer närmast WHO:s rekommendationer på hälsofrämjande fysisk aktivitet (150 minuter i veckan vid måttlig intensitet, alternativt 75 minuter i veckan vid hög intensitet).

Figur 3.2.1. Andel män och kvinnor som ägnar sig åt regelbunden motion och träning (t.ex. löpning, simning, tennis, badminton, motionsgymnastik eller liknande) vid i genomsnitt minst tre tillfällen per vecka (vardera minst 30 minuter långt) år 2015

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Figuren 3.2.1 visar att drygt var femte kvinna och var fjärde man ägnar sig åt regelbunden motion och idrott under minst 90 minuter varje vecka (21–25 procent). Vidare framgår att unga (16–29 år) i störst utsträckning tränar på denna nivå och att andelen därefter minskar successivt i takt med ökad ålder. I åldrarna 16–29 år tränar män i betydligt större utsträckning än kvinnor, medan könsskillnaderna är små i ålderskategorierna 30–84 år.

Ett andra mått på fysisk aktivitet i enkäten var frågan hur mycket tid de tillfrågade under en vanlig vecka ägnade sig åt måttligt ansträngande aktiviteter ”som får dig att bli varm”, exempelvis ”promenader i rask takt, trädgårdsarbete, tyngre hushållsarbete, cykling, simning, etcetera”. Fördelen med en sådan fråga är att den inrymmer ett bredare spektrum av fysisk aktivitet än enbart organiserad idrotts- och motionsutövning. Resultatet redovisas i tabell 3.2.2.

Tabell 3.2.2. Andel personer som ägnar minst 30 minuter om dagen åt måttligt ansträngande fysisk aktivitet år 2015 (%)

	Kvinnor	Män
Totalt	51	54
16–29 år	55	62
30–44 år	49	54
45–64 år	50	50
65–84 år	50	55

Källa: *Nationella folkhälsoenkäten*

Resultatet indikerar att drygt hälften av alla svenskar i åldern 16–84 år är fysiskt aktiva på en nivå som motsvarar WHO:s rekommendationer. Uppgifterna överensstämmer med Nordiska ministerrådets skattning att ungefär hälften av den nordiska befolkningen når upp till denna aktivitetsnivå.

Vilka rör sig inte?

Under senare år har stillasittande lyfts fram som en oberoende riskfaktor för ohälsa. Ytterligare ett mått på graden av fysisk (in)aktivitet blir därmed att studera de som säger sig ha en stillasittande fritid. I *Nationella folkhälsoenkäten* definieras ”stillasittande fritid” som att ägna sig åt läsning, tv, bio, eller annan stillasittande sysselsättning på fritiden och därmed inte promenera, cykla eller röra sig fysiskt mer än två timmar per vecka. Resultatet visas i tabell 3.2.3.

Tabell 3.2.3 Andel kvinnor och män med stillasittande fritid år 2015

	Kvinnor (%)	Män (%)	Samtliga (%)
SAMTLIGA	14	16	15
ÅLDER			
16–29 år	12	13	12
30–44 år	12	15	14
45–64 år	13	18	16
65–84 år	20	16	18
UTBILDNING			
Förgymnasial utbildning	22	21	21
Gymnasial utbildning	15	17	16
Eftergymnasial utbildning	8	12	10
FÖDELSELAND			
Sverige	12	14	13
Övriga Norden	14	19	16
Övriga Europa	22	19	21
Övriga världen	30	30	30

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Enligt *Nationella folkhälsoenkäten* uppger 15 procent av den svenska befolkningen att de har en i huvudsak stillasittande fritid. Skillnaderna mellan könen och åldersgrupper är förhållandevis små. Däremot framträder vissa socioekonomiska mönster, såtillvida att andelen inaktiva minskar i takt med stigande utbildningsnivå. Likaså är andelen med stillasittande fritid högre hos personer födda utanför Sverige.

Indikator 2.3 Skadade i olycksfall inom idrotten

Precisering: Antal skadade till följd av olycksfall i samband med idrottsutövning

Källa: Injury Data Base

I Sverige saknas heltäckande epidemiologisk bevakning av idrottsskador med följden att kunskapsläget är begränsat. Registret Injury Data Base (IDB) utgör här en viktig källa till information. IDB bygger på information om skador som registrerats på ett antal akutmottagningar runt om i landet. Huvuddelen av informationen baseras på den skadades egen beskrivning av skadehändelsen medan de rent medicinska uppgifterna hämtas från vården. I IDB registreras akuta skador, uppkomna snabbt genom olyckshändelser eller yttre våld. Så kallade överbelastningsskador (vilka är vanliga i idrottssammanhang) registreras dock inte.

Mellan 2005 och 2015 redovisade Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) årligen statistik om skador i samband med idrottsutövning med utgångspunkt i registret IDB. Till följd av pensionsavgångar och andra åtagande görs inte detta längre. Det finns i och med det i dagsläget ingen myndighet som systematiskt följer upp utvecklingen på detta område. Detta är beklagligt. Kunskap om idrotts-skadors omfattning och karaktär är en nödvändig förutsättning för ett målmedvetet preventivt arbete för att motverka nya idrottsskador. Därtill är det en viktig aspekt i bedömningar av idrottens samhällsroll och ett självklart led i CIF:s uppföljning av statens stöd till idrotten via ett indicatorsystem. Mot denna bakgrund menar CIF att det är mycket angeläget att systemen för registrering och analys av idrottsskador i Sverige inte upphör utan tvärtom fortsätter och utvecklas.

I avvaktan på en mer permanent lösning har CIF detta år uppdragit åt Jan Schyllander, tidigare verksam på MSB och sakkunnig på området, att analysera den begränsade statistik om idrottsskador som inrapporterades till IDB under år 2015. Enligt Schyllander täckte IDB endast in sju procent av landets befolkning, vilket inte är tillräckligt för att statiken ska kunna klassificeras som ett representativt urval för Sverige som helhet. Med denna reservation har en uppräknig till nationell nivå ändå gjorts, i syfte att presentera ett nationellt estimat av idrottsskadornas omfattning.

Tabell 3.2.4. Skattat antal skadade i samband med idrottsutövning år 2015

	Män	Kvinnor	Totalt	%
Fotboll	24 000	9 300	33 300	27
Skidor, alpint	6 100	5 300	11 400	9
Ridsport	500	10 400	10 900	9
Ishockey	8 400	300	8 700	7
Fröidrott	4 200	4 200	8 400	7
Innebandy	5 100	2 300	7 400	6
Motorsport	5 800	500	6 300	5
Gymnastik	2 600	3 300	5 900	5
Handboll	1 800	2 300	4 100	3
Boxning, brottning och kampspor	1 800	600	2 400	2
Skridsko och konståkning	900	1 500	2 400	2
Basketboll	1 300	1 100	2 400	2
Tyngdlyftning och styrketräning	1 300	600	1 900	2
Skidor, längd	600	1 200	1 800	2
Racketsporer	1 100	300	1 400	1
Rugby och amerikansk fotboll	1 300	100	1 400	1
Vollyboll	700	400	1 100	1
Annan	7 800	3 300	11 100	9
TOTALT	75 300	43 700	119 000	100

Källa: Injury Data Base (IDB)

Statistiken visar att fotboll är den idrott som orsakat flest idrottsskador hos de personer som uppsökt ett akutsjukhus under 2015. Totalt sett rör det sig om var fjärde rapporterad idrottsskada. Andra idrotter med höga skadeanmälningar är alpin skidåkning, hästsport, ishockey och innebandy.

Att många anmälda skador uppstått i samband med fotboll innebär inte med nödvändighet att just fotboll är en särskilt riskfylld idrott. För att kunna uttala sig om risken att drabbas av en skada inom en viss idrott behöver man även ta hänsyn till hur många som spelar fotboll och hur ofta dessa tränar och tävlar. Sådan information saknas i dag. Fotbollens höga skadetal måste således sättas i relation till att det är en av Sveriges största idrotter med ett stort antal aktiva utövare, särskilt bland unga.

Empiriska tendenser målområde 2:

I målområde 2 redovisas statistik rörande medborgarnas idrotts- och motionsvanor samt idrottsskador. Statistiken följer upp i vilken mån idrotten bidrar till ett livslångt intresse för motion, och i vilken mån den därmed kan främja god hälsa bland olika grupper.

I Folkhälsomyndighetens årliga folkhälsoenkät uppger drygt hälften av den vuxna befolkningen måttligt ansträngande fysiska aktiviteter minst 30 minuter om dagen, det vill säga fysisk aktivitet på en nivå som motsvarar WHO:s rekommendationer. Enligt samma studie uppger emellertid 15 procent av befolkningen att de har en i huvudsak stillasittande fritid. Andelen med stillasittande fritid är högre hos grupper med låg utbildningsnivå och hos personer födda utanför Sverige.

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområdet behandlar idrottens tillgänglighet och i vilken mån idrotten är öppen för olika människor oavsett kön, ålder, social eller etnisk bakgrund med mera.

Målområde 3 består av fem indikatorer vilka speglar föreningsidrottens tillgänglighet avseende faktorer som kön, socioekonomi, etnicitet med mera. De första tre indikatorerna fokuserar på barns och ungdomars idrottande på lokal nivå. Därefter följer en indikator på den könsmissiga representationen på styrelsenivå i Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund. Den sista indikatorn rör hushållens kostnader för idrottsutövning.

Att mäta idrottsdeltagande och demografiska dimensioner ger viktig information om i vilken utsträckning faktorer som kön, socioekonomi och etnicitet påverkar våra idrottsval. Studier av detta slag är samtidigt svåra att genomföra. En första utmaning handlar om att formulera tydliga och mätbara definitioner av det som ska undersökas. Här är problemet att begrepp som *socioekonomisk status* och *utländsk bakgrund* kan tolkas och operationaliseras på mycket olika sätt. Vissa forskare undersöker exempelvis socioekonomi genom att studera människors utbildningsnivå, yrkesstatus och inkomstnivåer – andra nöjer sig med att endast studera en av dessa variabler. I frågor kopplade till kulturell mångfald och etnicitet tillkommer att kategoriseringar av människors egna eller deras föräldrars födelseland är minst sagt trubbiga mätinstrument, som sammanför människor vars livssituation och existensvillkor kan vara högst olika. Slutligen tillkommer etiska aspekter, såsom att

frågor om människors hälsa, ekonomi, härkomst, sexuell läggning och så vidare kan uppfattas som känsliga intrång i individers privatliv och därför vara svåra att mäta. Följande redogörelse måste ses mot bakgrund av dessa reservationer.

Indikator 3.1 Barns och ungdomars deltagande i föreningsidrott

Precisering: Andel barn som sysslar med idrott på sin fritid praktiskt taget varje vecka

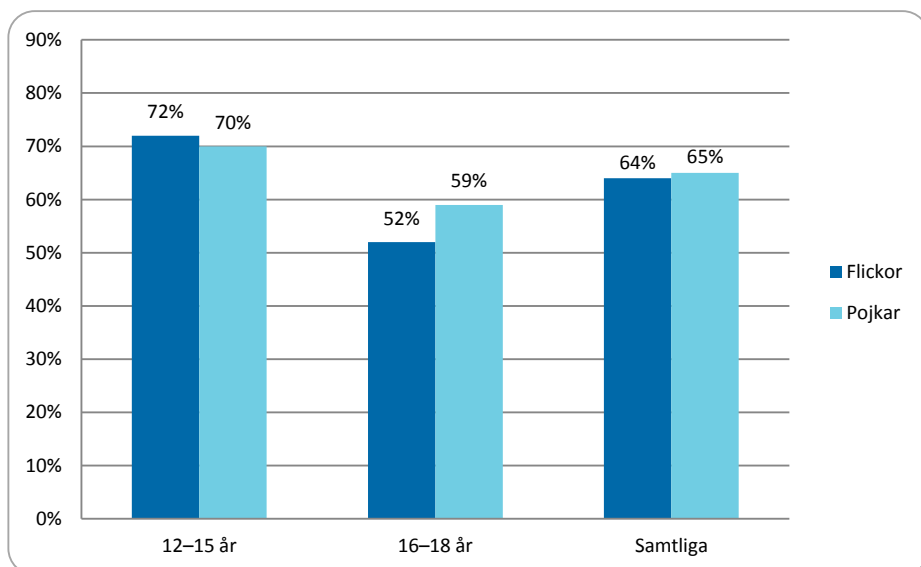
Uppgiftslämnare: Statistiska centralbyrån

Källa: Undersökning av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF)

Statistiska centralbyrån (SCB) genomför sedan år 1975 årliga undersökningar av det svenska folkets levnadsförhållanden (ULF). Syftet är framför allt att belysa välfärdens fördelning mellan olika grupper i befolkningen. ULF är en urvalsundersökning och underlaget samlas in genom telefonintervjuer med personer från 16 år och uppåt. Sedan 2001 har studien kompletterats med intervjuer av barn i åldrarna 10–18 år rörande deras levnadsförhållanden (Barn-ULF). I både ULF och Barn-ULF ingår frågor om medborgarnas fritidsvanor, inklusive idrottsaktiviteter.

ULF och Barn-ULF utgör komplement till Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. Det beror på att ULF-studierna ger större möjlighet att särredovisa materialet utifrån aspekter som familjesituation, socioekonomi och bakgrund. Även om enkäterna delvis överlappar varandra, finns det alltså skäl att utnyttja dem båda i ett indikatorsystem rörande statens stöd till idrotten.

Ett problem för årets redovisning är emellertid att SCB reviderat sina studier av medborgarnas levnadsförhållanden. I fråga om ungas fritidsvanor har åldersspannet avgränsats från 10–18 år till 12–18 år. Också frågorna har formulerats om. Statistiken möjliggör fortfarande analyser av ungas idrottsvanor kopplade till socioekonomi, utbildning, härkomst med mera, men det är inte möjligt att spegla förändring över tid.

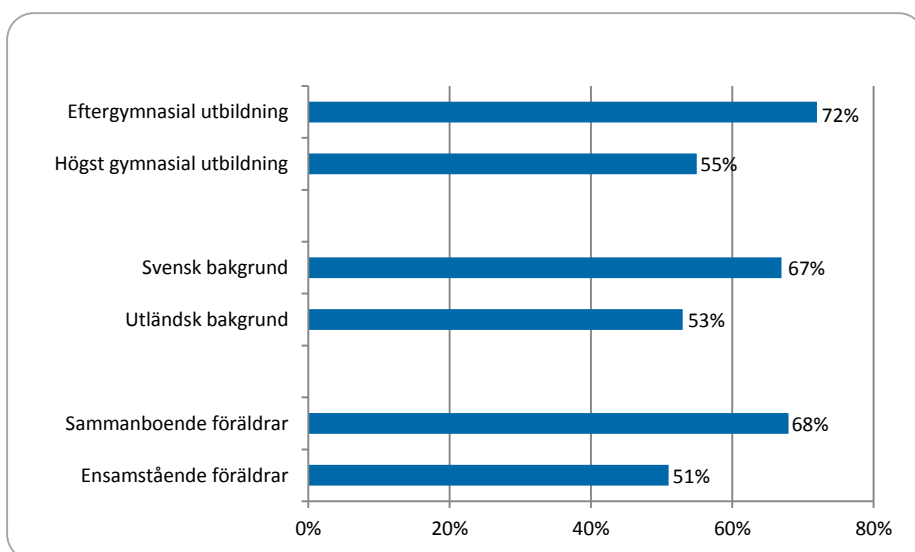

Figur 3.3.1. Andel barn 12-18 år som idrottar i en förening/klubb minst en dag i veckan år 2014-2015 (%)

Källa: Barn-ULF

I figur 3.3.1 ovan redovisas åldersmässig svarsfördelning på frågan om man under en vanlig vecka brukar "träna idrott i någon klubb eller förening, till exempel spela fotboll, rida, simma eller något annat". Nästan två av tre unga i åldern 12-18 år (64-65 procent) sade sig idrotta på detta sätt minst en gång i veckan. Deltagandet är högre i åldern 12-15 år än i åldern 16-18 år. Det är små skillnader mellan könen totalt sett, men en jämförelse mellan åldrar stärker indikationen att flickor lämnar föreningsidrotten något tidigare än pojkar.

I figur 3.3.2 redovisas ungas idrottande i relation till faktorer som hushållens utbildningsgrad, bakgrund och kommuntyp. Statistiken indikerar att barn till högskoleutbildade idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning (72 procent mot 55 procent). Vidare idrottar barn med sammanboende föräldrar i större utsträckning än barn som bor med endast en förälder (68 procent mot 51 procent).

Figur 3.3.2. Andel barn 12–18 år som idrottar i förening/klubb år 2014–2015 (%), med avseende på hushållstyp och hushållets utbildningsnivå

Källa: Barn-ULF

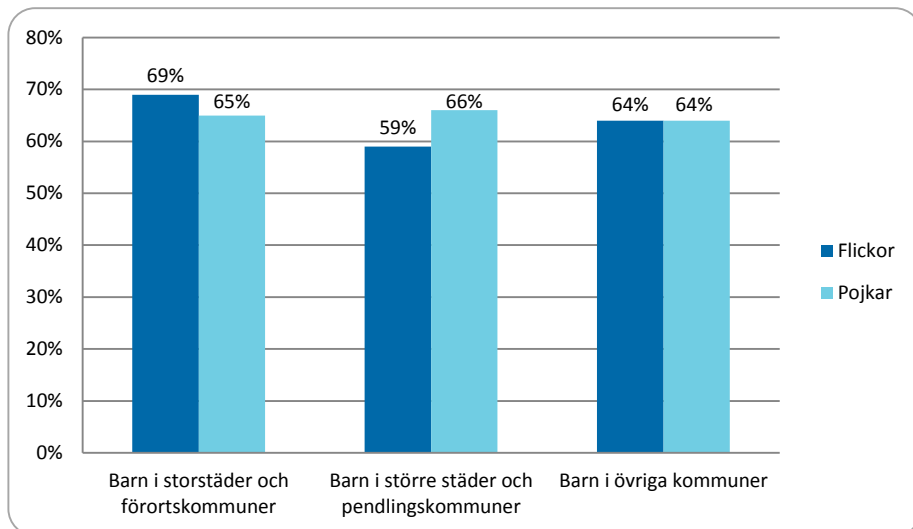
I frågan om bakgrund (se tabell 3.3.1) indikerar statistiken att barn med utländsk bakgrund idrottar i mindre utsträckning än barn med svensk bakgrund (53 procent respektive 67 procent). Av mättekniska skäl saknas uppgifter om andelen pojkar med utländsk bakgrund. Tidigare mätningar har dock visat små skillnader mellan pojkar, men desto större bland flickor. I 2013/2014 års mätning uppger 71 procent av flickorna med svensk bakgrund att de idrottar minst en gång i veckan, mot endast 41 procent bland flickor med utländsk bakgrund. I tabell 3.3.1 redovisas utvecklingen under åren 2008-2014. Uppgifter för 2015 saknas.

Tabell 3.3.1. Andel barn 10–18 år som idrottar 2008–2014 (%), med avseende på bakgrund

	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014
UTLÄNSK BAKGRUND						
Pojkar	66	67	59	66	68	–
Flickor	45	40	45	46	43	41
SVENSK BAKGRUND						
Pojkar	59	60	66	66	64	69
Flickor	61	63	68	64	65	71

Källa: Barn-ULF

I figur 3.3.3 redovisas andel barn som idrottare och kommuntyp. Resultatet indikerar att pojkar och flickor föreningsidrottare i ungefär lika stor utsträckning oavsett kommuntyp (skillnaderna i figuren ligger inom felmarginalen).

Figur 3.3.3. Andel barn 12–18 år som idrottare år 2014–2015 (%), med avseende på kommuntyp

Källa: Barn-ULF

Indikator 3.2 Barns och ungdomars deltagande i olika idrotter

Indikator 3.3 Tillgång till anläggningar

Uppgiftslämnare: Statistiska centralbyrån, Riksidrottsförbundet, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK), SKL

Indikatorerna 3.2 och 3.3 rör barns deltagande i olika idrotter och deras tillgång till anläggningar. Uppgifterna har tidigare hämtats från Statistiska centralbyråns (SCB) undersökningar av svenska folkets levnadsvanor (ULF). Som indikator betraktad har statistiken haft både styrkor och svagheter. En viktig förtjänst med SCB:s levnadsvaneundersökningar är att de innehåller uppgifter om hushållens socioekonomi, utbildningsgrad, bakgrund med mera, med följderna att dessa data kunnat fördjupa bilden av idrottens tillgänglighet för olika grupper. Svagheten i materialet har varit att enkätfrågorna varit förhållandevis allmänt hållna samt att insamlingen endast skett periodvis, i praktiken vart åttonde år.

SCB har meddelat att systemet med fördjupningsfrågor i ULF-studien har avvecklats från och med 2016 och att uppgifterna till indikatorerna 3.2 och 3.3 inte kommer att uppdateras. Av detta skäl har dessa indikatorer utgått i uppföljningen av statens stöd till idrotten. Vår ambition är emellertid att ersätta SCB:s statistik med nya data som kontinuerligt kan spegla ungas idrottande och socioekonomiska dimensioner.

Mot bakgrund av att indikatorerna 3.2 och 3.3 har utgått vill vi i årets uppföljning komplettera redovisningen med andra data rörande idrottens tillgänglighet för olika ungdomsgrupper.

Inom ramen för 2014 års uppföljning av statens stöd till idrotten redovisade CIF en uppmärksamman fördjupad analys av det statliga lokala aktivitetsstödet (LOK-stödets) spridning på kommunal nivå. Bidraget baseras på antalet deltagare och antalet aktiviteter i barn- och ungdomsidrotten. Variationer i utdelat stöd per bidragsberättigad ungdom och kommun blir därmed en indikator på skilda aktivitetsnivåer i olika lokala kontexter.

Jämförelsen gjordes på 2013 års LOK-stödsstatistik och visade stora skillnader. Mest stöd tillföll medelstora och socioekonomiskt välmående städer och förortskommuner, särskilt i Stockholms- och Skåne-regionen. Lägst stöd tillföll på motsvarande sätt små kommuner huvudsakligen belägna i landsbygd eller glesbygd. En

regional granskning av Stockholms och Skåne län uppvisade ett liknande mönster. Högst stöd – och därmed högst idrottsaktivitet – återfanns i förortskommuner med hög genomsnittlig förvärvsinkomst, medan det omvända gällde för de kommuner som tilldelats lägst stöd.

Under 2016 har CIF i samarbete med Joakim Åkesson, lektor i idrottsvetenskap vid Linnéuniversitetet, gjort en fördjupad statistisk analys av LOK-stödet för år 2014 i syfte att identifiera socioekonomiska och demografiska mönster i svensk barn- och ungdomsidrott. Analysen har genomförts inom ramen för det pågående forskningsprojektet *Idrott på (o)lika villkor? En studie av idrottsföreningars skilda förutsättningar*.

På ett övergripande plan bekräftar uppgifterna från 2014 det mönster som framträdde året innan. Det är stor skillnad mellan landets 290 kommuner ifråga om deras totala tilldelning av LOK-stöd i relation till antalet bidragsberättigade ungdomar i kommuner ("LOK-stöd per ungdom"). I tabell 3.3.2 redovisas samtliga kommuner. Tabellen ska utläsas så att höga belopp utgör en indikation på att barn- och ungdomsidrotten i den specifika kommunen är mer livaktig än i kommuner med lågt LOK-stöd per bidragsberättigad kommuninvånare.

Tabell 3.3.2. LOK-stöd per ungdom och kommun år 2014 (kronor)

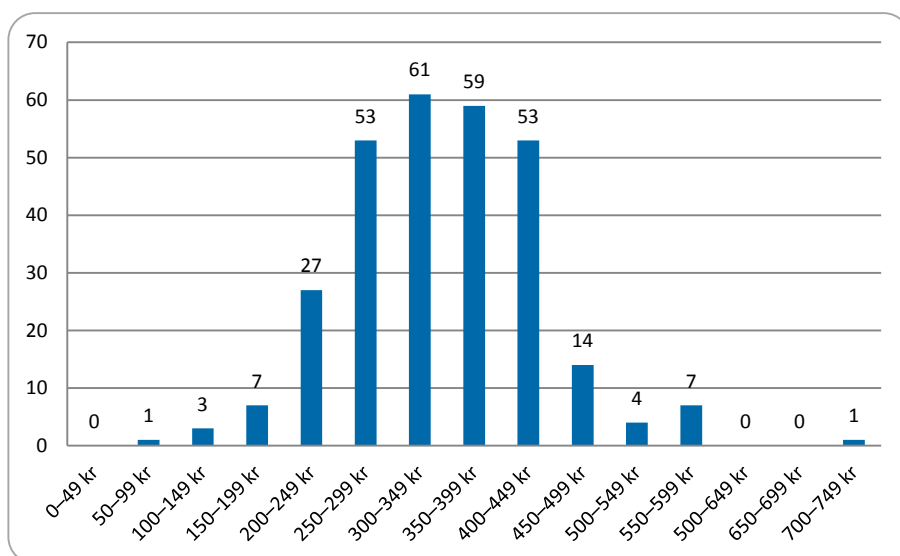
Nr	Kommun	LOK-stöd per ungdom	Nr	Kommun	LOK-stöd per ungdom	Nr	Kommun	LOK-stöd per ungdom
1	Solna	735	39	Kalix	439	77	Gotland	403
2	Grums	599	40	Trelleborg	438	78	Surahammar	401
3	Vellinge	593	41	Kungsbacka	438	79	Borås	400
4	Umeå	590	42	Lidingö	438	80	Järfälla	399
5	Grästorps	581	43	Mora	434	81	Vännäs	398
6	Danderyd	571	44	Tibro	431	82	Enköping	396
7	Lomma	557	45	Falun	431	83	Torsås	396
8	Täby	550	46	Borlänge	430	84	Mariestad	395
9	Skellefteå	531	47	Nacka	430	85	Västerås	394
10	Luleå	521	48	Sölvesborg	430	86	Kävlinge	394
11	Örnsköldsvik	507	49	Timrå	428	87	Kalmar	393
12	Leksand	502	50	Skövde	427	88	Örebro	389
13	Ängelholm	494	51	Karlshamn	427	89	Västervik	388
14	Sundsvall	489	52	Osby	426	90	Sundbyberg	386
15	Partille	487	53	Vimmerby	425	91	Göteborg	385
16	Hammarö	486	54	Värnamo	419	92	Ovanåker	385
17	Ystad	483	55	Alingsås	418	93	Tidaholm	385
18	Karlstad	482	56	Staffanstorps	417	94	Tranemo	381
19	Höganäs	481	57	Stockholm	417	95	Säter	381
20	Tingsryd	478	58	Varberg	417	96	Värmdö	380
21	Mölnadal	469	59	Nybro	416	97	Österåker	380
22	Kungälv	469	60	Östersund	415	98	Säffle	377
23	Emmaboda	469	61	Stenungsund	414	99	Tomelilla	376
24	Hagfors	468	62	Ljungby	414	100	Öckerö	375
25	Tyresö	466	63	Kil	413	101	Eskilstuna	375
26	Hofors	463	64	Lidköping	413	102	Älvkarleby	374
27	Härnösand	458	65	Hudiksvall	412	103	Eksjö	374
28	Landskrona	456	66	Kristianstad	411	104	Söderhamn	373
29	Jönköping	453	67	Vetlanda	411	105	Arvidsjaur	373
30	Karlskrona	446	68	Hässleholm	408	106	Lerum	373
31	Växjö	445	69	Kiruna	408	107	Gislaved	373
32	Gävle	445	70	Torsby	408	108	Mörbylånga	371
33	Halmstad	444	71	Olofström	407	109	Linköping	369
34	Piteå	443	72	Kramfors	407	110	Hedemora	368
35	Lund	442	73	Tjörn	406	111	Arboga	368
36	Oskarshamn	441	74	Fagersta	405	112	Östhammar	367
37	Haparanda	440	75	Tranås	404	113	Bollnäs	366
38	Helsingborg	440	76	Sollentuna	404	114	Håbo	363

Nr	Kommun	LOK-stöd per ungdom	Nr	Kommun	LOK-stöd per ungdom	Nr	Kommun	LOK-stöd per ungdom
115	Nässjö	362	153	Upplands-Väsby	338	191	Botkyrka	309
116	Sandviken	362	154	Norrköping	338	192	Klippan	309
117	Skara	361	155	Filipstad	337	193	Tierp	308
118	Härryda	361	156	Mark	337	194	Hultsfred	308
119	Boden	360	157	Avesta	337	195	Heby	305
120	Vänersborg	360	158	Båstad	337	196	Norsjö	301
121	Åmål	360	159	Mjölby	335	197	Mellerud	301
122	Burlöv	359	160	Rättvik	335	198	Nyköping	301
123	Karlskoga	358	161	Sollefteå	335	199	Sala	300
124	Laholm	358	162	Degerfors	334	200	Finspång	299
125	Huddinge	358	163	Robertsfors	334	201	Hylte	298
126	Ulricehamn	357	164	Strömstad	334	202	Härjedalen	297
127	Uppsala	356	165	Gällivare	333	203	Malung-Sälen	297
128	Sigtuna	354	166	Strängnäs	333	204	Lycksele	296
129	Forshaga	354	167	Hallsberg	332	205	Gullspång	296
130	Lessebo	354	168	Arvika	331	206	Götene	295
131	Motala	353	169	Markaryd	331	207	Upplands-Bro	295
132	Ronneby	353	170	Ale	331	208	Habo	294
133	Åtvidaberg	352	171	Hallstahammar	330	209	Kumla	291
134	Vindeln	351	172	Höör	327	210	Åsele	290
135	Alvesta	350	173	Vaggeryd	325	211	Bollebygd	290
136	Lysekil	350	174	Perstorp	325	212	Sorsele	289
137	Svedala	350	175	Ockelbo	325	213	Karlsborg	289
138	Munkedal	350	176	Älvsbyn	324	214	Söderköping	288
139	Sävsjö	349	177	Nykvarn	323	215	Herrljunga	288
140	Uddevalla	349	178	Vara	322	216	Lindesberg	288
141	Kristinehamn	349	179	Ekerö	322	217	Hörby	288
142	Sunne	349	180	Mullsjö	321	218	Simrishamn	285
143	Köping	345	181	Vaxholm	321	219	Södertälje	285
144	Vansbro	344	182	Trosa	321	220	Sotenäs	284
145	Malmö	344	183	Färgelanda	318	221	Älmhult	283
146	Eslöv	343	184	Nora	317	222	Nordmaling	281
147	Falköping	343	185	Trollhättan	316	223	Kungsör	279
148	Vadstena	342	186	Ludvika	314	224	Nynäshamn	279
149	Katrineholm	342	187	Östra Göinge	313	225	Sjöbo	279
150	Falkenberg	341	188	Ånge	312	226	Knivsta	279
151	Töreboda	339	189	Borgholm	310	227	Orust	279
152	Uppvidinge	338	190	Vallentuna	310	228	Smedjebacken	278

Nr	Kommun	LOK-stöd per ungdom	Nr	Kommun	LOK-stöd per ungdom	Nr	Kommun	LOK-stöd per ungdom
229	Vårgårda	278	250	Malå	257	271	Dals-Ed	210
230	Bengtstors	277	251	Strömsund	254	272	Bjuv	208
231	Bromölla	276	252	Essunga	251	273	Flen	208
232	Haninge	276	253	Övertorneå	249	274	Pajala	208
233	Gnesta	275	254	Eda	247	275	Bräcke	205
234	Munkfors	274	255	Ödeshög	247	276	Oxelösund	204
235	Hjo	273	256	Aneby	247	277	Överkalix	203
236	Norrhälje	273	257	Boxholm	246	278	Gnosjö	203
237	Mönsterås	272	258	Nordanstig	246	279	Vingåker	202
238	Ljusdal	271	259	Örkelljunga	246	280	Lilla Edet	195
239	Dorotea	268	260	Hällefors	243	281	Berg	194
240	Skurup	267	261	Älvdalen	243	282	Årjäng	190
241	Salem	267	262	Storfors	239	283	Svenljunga	190
242	Svalöv	266	263	Norberg	236	284	Bjurholm	177
243	Åre	265	264	Högsby	229	285	Ragunda	171
244	Krokom	263	265	Skinnskatteberg	229	286	Ydre	166
245	Åstorp	262	266	Arjeplog	225	287	Laxå	138
246	Tanum	262	267	Vilhelmina	221	288	Storuman	134
247	Orsa	259	268	Jokkmokk	217	289	Lekeberg	122
248	Kinda	257	269	Valdemarsvik	214	290	Ljusnarsberg	66
249	Gagnef	257	270	Askersund	211			

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Tabell 3.3.2 visar att Solna även år 2014 blev den kommun som redovisade högst aktivitetsnivå i barn- och ungdomsidrotten utläst som tilldelat LOK-stöd per bidragsberättigad ungdom i åldern 7–20 år (735 kronor). Lägst aktivitet uppmättes i Ljusnarsberg (66 kronor). Båda dessa kommuner är att betrakta som extremfall. En redogörelse för samtliga kommuners spridning ges i figur 3.3.4.

Figur 3.3.4. Antal kommuner kategoriserade efter LOK-stöd per bidragsberättigad ungdom i kommunen år 2014 (kronor)

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Uppgifterna visar att en stor majoritet av Sveriges kommuner (226 av 290) erhöj mellan 250 och 449 kronor per ungdom i kommunen år 2014 medan 38 kommuner fick under 250 kronor och 26 kommuner över 449 kronor. Statistiken kan utläsas som att de allra flesta kommuner har en ganska likartad nivå på sin barn- och ungdomsverksamhet men att det finns ett dussin kommuner som redovisar mycket höga aktivitetsnivåer – och ungefär lika många som redovisar mycket låga nivåer.

I 2013 års redovisning ställdes LOK-stödet mot kommuntyp, invånarantal och medianinkomst i ett försök att fånga socioekonomiska och demografiska samband. Detta år har jämförelsen breddats betydligt. Tillsammans med Åkesson har omfattande statistik om kommunerna samlats in: från demografiska variabler (såsom tätortsgrad och befolkningsförändring) och socioekonomi (inkomst, utbildningsnivå, arbetslöshet med mera) till statistik med koppling till livsstil (fysisk aktivitet, hälsotillstånd, rökning), medborgerligt engagemang (valdeltagande, trygghet, tillit) och idrotts- och kulturvanor. Därefter har så kallade multiregressionsanalyser genomförts i syfte att belägga samband mellan aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten och kommunernas samhällliga kontexter.

Det är inte möjligt att i detta sammanhang ge en fullständig redogörelse av studiens resultat. Det bör dock sägas att många jämförelser inte visade statistiskt godtagbara

samband. Det var exempelvis inte möjligt att identifiera ett samband mellan graden av medborgerligt engagemang i kommunerna och omfattningen av ungas föreningsidrottande. I andra jämförelser – till exempel i fråga om rökvanor och ungas idrottande – noterades visserligen statistiskt säkerställda samband, men deras förklaringsvärden var samtidigt så små att de snabbt kunde strykas ur analysen.

Ett antal inslag i de kommunala kontexterna framträdde emellertid som viktiga i en förklaring av barn- och ungdomsidrottens olika existensvillkor. I fråga om demografi framkom variablerna kommuntyp, tätortsgrad och befolkningstillväxt. Mönstret var att aktivitetsnivåerna är högre i kommuner där stor andel av invånarna är koncentrerade till tätorter/mindre ytor (exempelvis förorter till storstäder eller större städer). I socioekonomiskt avseende framkom en statistiskt säkerställd och stark korrelation mellan ungas föreningsidrottande och utbildning såtillvida att idrottslivet är mer aktivt i kommuner där många invånare har eftergymnasial utbildning (+27,9 (rho)²). I fråga om medianinkomst noterades statistiskt säkerställda men något svagare samband (+16,5 (rho)²).

En ytterligare variabel värd att nämna var idrottsmångfalden i kommunerna, det vill säga hur många specialidrottsförbund (SF) vars idrotter fanns representerade i lokala föreningar. Måttet baserades på LOK-stödsstatistiken och redovisar därmed endast SF-tillhörighet för föreningar som beviljats LOK-stöd för sin barn- och ungdomsverksamhet. Föga förvånande var sambandet att aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten är höga i kommuner med stor idrottsmångfald (många specialidrottsförbund representerade). Men samtidigt är den kommunala variationen stor och väl värd att reflektera över. Medan rikets två största kommuner (Stockholm och Göteborg) hade över 50 specialidrottsförbund vardera representerade fanns det kommuner där utbudet var anmärkningsvärt litet. I tre kommuner (Munkfors, Ljusnarsberg och Överkalix) redovisades endast LOK-stöd från två specialidrottsförbund.

Effekterna av de skilda kommunala kontexterna belyses i tabellerna 3.3.3 och 3.3.4, som redovisar de tio kommuner som hade högst respektive lägst LOK-stöd per bidragsberättigad ungdom 2014.

Tabell 3.3.3. Kommuner med högst LOK-stöd per individ år 2014

Kommun	LOK-stöd per invånare 7–20 år (SEK)	Kommun-typ	Tätorts-grad* (%)	Befolknings-förändring senaste fem åren (%)	SF i kommunen	Median-inkomst (tkr)	Efter-gymnasial utb. (%)	Gymnasie-skola
Solna	735	Förort till storstad	100	11	25	296	59%	Ja
Grums	599	Varuprodu-cerande	72	-2	15	220	21%	Nej
Vellinge	593	Förort till storstad	91	3	20	278	50%	Ja
Umeå	590	Större stad	88	5	42	250	55%	Ja
Grästorps	581	Förort till större stad	51	-4	8	230	27%	Nej
Danderyd	571	Förort till storstad	100	4	15	325	73%	Ja
Lomma	557	Förort till storstad	96	9	17	303	64%	Nej
Täby	550	Förort till storstad	100	7	27	317	60%	Ja
Skellefteå	531	Större stad	79	0	39	243	36%	Ja
Luleå	521	Större stad	89	3	31	256	46%	Ja

*Tätortsgrad = andel befolkning i tätort i förhållande till total befolkning i kommunen.

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Tabell 3.3.4 Kommuner med lägst LOK-stöd per individ år 2014

Kommun	LOK-stöd per invånare 7–20 år (SEK)	Kommun-typ	Tätorts-grad* (%)	Befolknings-förändring senaste fem åren (%)	SF i kommunen	Median-inkomst (tkr)	Efter-gymnasial utb. (%)	Gymnasie-skola
Ljusnarsberg	66	Varuprodu-cerande	72	-3	2	203	20%	Nej
Lekeberg	122	Förort till större stad	42	3	5	244	30%	Nej
Storuman	134	Turism- och besöksnäring	57	-4	6	214	28%	Ja
Laxå	138	Varuprodu-cerande	76	-2	7	217	21%	Nej
Ydre	166	Pendlings-kommun	43	0	4	223	28%	Nej
Ragunda	171	Glesbygd	45	-3	5	214	20%	Nej
Bjurholm	177	Pendlings-kommun	39	-2	4	202	25%	Nej
Svenljunga	190	Kommun i tätbefolkad region	60	1	6	227	20%	Nej
Årjäng	190	Glesbygd	45	-1	8	197	19%	Ja
Berg	194	Turism- och besöksnäring	31	-5	13	211	25%	Ja

*Tätortsgrad = andel befolkning i tätort i förhållande till total befolkning i kommunen.

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Indikator 3.4 Kvinnor och män på ledande positioner

Precisering: Andelen kvinnor och män på styrelsenivå i specialidrottsförbunden

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

Riksidrottsförbundet samlar årligen in uppgifter om fördelningen mellan kvinnor och män i specialidrottsförbundens styrelser. En överblick ges i tabell 3.3.5. Av Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund (2015) hade 33 stycken (mot-svarande 47 procent) en jämställd sammansättning av kvinnor och män i sina centrala förbundsstyrelser, det vill säga att båda könen uppgår till minst 40 procent bland ledamöterna. Det var en ökning med fem förbund sedan år 2014. Ett förbund var kvinnodominerat såtillvida att andelen män understeg 40 procent. I resterande 37 förbund var situationen den motsatta, det vill säga att andelen kvinnor understeg 40 procent. Drygt hälften av specialidrottsförbundens styrelser hade således inte en jämställd sammansättning.

Tabell 3.3.5. Kvinnor och män i specialidrottsförbundens förbundsstyrelser år 2015, grupperade

	Antal förbund	%
Kvinnodominerade förbund (andel kvinnor överstiger 60 %)	1	1
Jämställt (båda kön uppgår till minst 40 %)	33	47
Mansdominerade förbund (andel män överstiger 60 %)	37	52

Isseglarförbundet har inte redovisat för 2015, därför används 2014 års siffra.

Källa: Specialidrottsförbunden

Tabellerna 3.3.6 och 3.3.7 redovisar specialidrottsförbund med en majoritet kvinnor i sina förbundsstyrelser samt förbund med endast en eller inga kvinnor i sina förbundsstyrelser.

Tabell 3.3.6 visar att endast ett förbund är kvinnodominerat (på styrelsenivå): Svenska Ridsportförbundet. Övriga åtta specialidrottsförbund i tabellen har visserligen fler kvinnor än män i sina styrelser, men de lever samtidigt upp till kriteriet för en jämställd sammansättning. Förbund med få eller inga kvinnor har ökat sedan 2014 års mätning från 12 till 14 stycken (tabell 3.3.7). Tre förbund har inga kvinnor alls i sina förbundsstyrelser (jämfört med två förbund 2014). En närmare jämförelse mellan 2014 och 2015 visar dessutom att endast sex av de 14 förbund med få eller inga kvinnor i sina förbundsstyrelser 2015 även återfanns på 2014 års tabell. Detta visar att det kontinuerligt sker förändringar i styrelsernas sammansättningar. En negativ utveckling var att antalet förbund med få eller inga kvinnor i sina styrelser ökade mellan 2014 och 2015. En positiv förändring var å andra sidan att Svenska Ishockeyförbundet – ett av de förbund som helt saknade kvinnor i sin förbundsstyrelse 2014 – redovisade två kvinnor i sin styrelse 2015.

Tabell 3.3.6. Specialidrottsförbund med en majoritet kvinnor i sin styrelse år 2015 (andel inom parentes)

Förbund	Kvinnor	Män	Totalt
Ridsportförbundet	10 (77)	3 (23)	13 (100)
Castingförbundet	4 (57)	3 (43)	7 (100)
Judoförbundet	4 (57)	3 (43)	7 (100)
Konståkningsförbundet	4 (57)	3 (43)	7 (100)
Skidskytteförbundet	4 (57)	3 (43)	7 (100)
Akademiska idrottsförbundet	5 (56)	4 (44)	9 (100)
Gymnastikförbundet	5 (56)	4 (44)	9 (100)
Parasportförbundet	5 (56)	4 (44)	9 (100)
Varpaförbundet	5 (56)	4 (44)	9 (100)

Källa: Specialidrottsförbunden

Tabell 3.3.7. Specialidrottsförbund med en eller inga kvinnor i sin styrelse år 2015 (andel inom parentes)

Förbund	Kvinnor	Män	Totalt
Biljardförbundet	0 (0)	7 (100)	7 (100)
Isseglarförbundet*	0 (0)	7 (100)	7 (100)
Taekwondoförbundet	0 (0)	7 (100)	7 (100)
Karateförbundet	1 (20)	4 (80)	5 (100)
Mångkampsförbundet	1 (20)	4 (80)	5 (100)
Styrkelyftförbundet	1 (20)	4 (80)	5 (100)
Brottningsförbundet	1 (14)	6 (86)	7 (100)
Skateboardförbundet	1 (14)	6 (86)	7 (100)
Squashförbundet	1 (14)	6 (86)	7 (100)
Vattenskid- och wakeboardförbundet	1 (14)	6 (86)	7 (100)
Motorcykel- och snöskoterförbundet	1 (13)	7 (87)	8 (100)
Cricketförbundet**	1 (9)	10 (91)	11 (100)
Racerbåtförbundet	1 (9)	10 (91)	11 (100)
Flygsportförbundet	1 (8)	11 (92)	12 (100)

*Isseglarförbundet har inte redovisat för år 2015, därför används 2014 års siffra. **Sedan RF-stämman 2015 har Svenska Cricketförbundet valts in. Källa: Specialidrottsförbunden

Ytterligare ett jämställdhetsmått på ledande positioner i svensk idrott är fördelningen mellan kvinnor och män på posterna ordförande respektive generalsekreterare i specialidrottsförbunden. Detta redovisas i tabell 3.3.8.

Tabell 3.3.8. Kvinnor och män som ordförande respektive generalsekreterare i specialidrottsförbunden (SF) 2015

	Antal förbund	%
SF med kvinna som ordförande	16	23
SF med man som ordförande	55	77
SF med kvinna som generalsekreterare eller motsvarande	20	28
SF med man som generalsekreterare eller motsvarande	51	72

Källa: Specialidrottsförbunden

Uppgifterna ovan visar en tydlig dominans av män både som ordförande och generalsekreterare i idrottsrörelsens specialidrottsförbund. Bland de 71 förbunden innehas posten som ordförande av 16 kvinnor och 55 män. På positionen som förbundets högsta tjänsteman återfinns 20 kvinnor och 51 män. I rollen som ordförande för förbundens valberedningar återfinns för övrigt 19 kvinnor och 52 män. Sex förbund saknade helt kvinnor i sina valberedningar.

Den manliga dominansen på ledande positioner i svensk idrott är än mer accentuerad i fråga om internationella uppdrag (se tabell 3.3.9). Totalt hade Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund 312 representanter i internationella förbundsstyrelser och kommittéer 2015. Av dessa var 74 kvinnor och 238 män.

Tabell 3.3.9. Antal svenska idrottsledare som är representanter i internationella förbundsstyrelser och kommittéer år 2015 (andel inom parentes)

	Totalt	Varav män	Varav kvinnor
Internationella uppdrag	312 (100)	238 (76)	74 (24)

Källa: Specialidrottsförbunden

I tabell 3.3.10 redovisas specialidrottsförbundens styrelseledamöter fördelade på kön och ålder. Resultatet visar en jämställd fördelning av kvinnor och män i de yngre ålderskategorierna (<30 år samt 30–45 år). Bland äldre åldersgrupper utgör männen en majoritet. I den äldsta ålderskategorin (>60 år) återfinns endast 18 kvinnor, mot 89 män.

Tabell 3.3.10. Ledamöter i specialidrottsförbundens styrelser, kön och ålder i absoluta tal år 2015 (andel inom parentes)

Ålder	Kvinnor	Män	Totalt
< 30 år	20 (57)	15 (43)	35
30–45 år	76 (45)	94 (55)	170
46–60 år	86 (34)	169 (66)	255
> 60 år	18 (17)	89 (83)	107
Totalt	200 (35)	367 (65)	567

Källa: Specialidrottsförbunden

Indikator 3.5 Kostnader för idrottsutövande

Precisering: Individens utgifter för idrottsrelaterade avgifter och utrustning

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till idrott och motion

Hur stora belopp lägger Sveriges invånare på medlemsavgifter till föreningar och gym, träningskläder, idrottsutrustning och biljetter till idrottsevenemang? Sedan 2013 ingår sådana frågor i Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till idrott och motion*. Resultatet av 2015 års mätning redovisas i tabell 3-3.11.

Enkäter där de svarande ombeds att skatta sina årliga utgifter för specifika aktiviteter, såsom idrottsutövning, måste alltid hanteras med försiktighet och med beaktande av stora felmarginaler. Med denna reservation visar Riksidrottsförbundets studie att det svenska folket i genomsnitt lägger ner 6 800 kronor om året på idrottsrelaterad verksamhet. En närmare granskning visar även att kostnaderna fördelas olika mellan olika grupper. Som exempel har män i genomsnitt högre kostnader än kvinnor för idrottsrelaterad utrustning, konsumtion av idrottsmedier samt spel/vadslagning medan kvinnor har högre kostnader för medlems- och träningsavgifter. Vidare är mäns totala idrottsrelaterade kostnader något högre än kvinnors (7 200 kronor för män och 6 600 kronor för kvinnor). En jämförelse av åldersgrupper visar att unga har högst kostnader för idrottsrelaterade avgifter (medlems- och träningsavgifter samt andra avgifter kopplade till idrott och motion).

I fråga om idrottens tillgänglighet för olika samhällsgrupper är det framför allt två resultat som förtjänar att lyftas fram. Det första handlar om boendeort. I likhet med förra årets mätning, framkommer att medlems- och träningsavgifter är betydligt lägre i små orter jämfört med större orter och storstäder. För de svarande som bodde i samhällen med högst 10 000 invånare låg kostnaden för medlems- och träningsavgifter på i genomsnitt 800 kronor per år. Mot detta svarade personer boende i storstäder (större än 200 000 invånare) att de betalade 2 200 kronor.

Det andra resultatet handlar om kostnader och betalningsförmåga. En jämförelse mellan de svarande som uppgav lägst respektive högst disponibel hushållsinkomst visar att idrottsutgifterna är högre hos de som har högre inkomst – främst avseende medlems- och träningsavgifter, kläder, resor och konsumtion av medier.

Tabell 3.3.11. Fråga: Under de senaste tolv månaderna, hur mycket pengar skulle du uppskatta, på ett ungefär, att du för egen del har lagt ner på nedanstående?

	Medlems-/ tränings- avgifter	Övriga avgifter	Tränings- kläder och skor	Utrustning	Biljetter	Idrotts- medier	Spel/ vad- slagning	Resor idrott & motion	Totala utgifter
TOTALT (6–80 år)	1 600	600	1 200	900	300	400	400	1 400	6 800
KÖN									
Män	1 500	500	1 100	1 000	400	600	600	1 500	7 200
Kvinnor	1 700	700	1 300	900	200	300	200	1 300	6 600
ÅLDER									
6–12 år	2 100	800	1 500	1 000	200	300	100	1 100	7 100
13–18 år	2 000	1 700	2 000	1 700	200	400	0	2 100	10 100
19–25 år	1 700	800	1 800	1 700	500	700	200	900	8 300
26–40 år	2 000	500	1 400	900	400	400	400	1 300	7 300
41–55 år	1 600	700	1 300	1 000	300	500	500	2 200	8 100
56–67 år	1 100	200	600	400	200	300	700	1 200	4 700
68–80 år	800	0	400	300	200	400	300	700	3 100
ORTSTORLEK									
> 10 000	800	200	900	500	200	400	300	700	4 000
10 000–50 000	1 300	700	1 100	1 000	300	500	500	1 200	6 600
50 001–200 000	1 700	500	1 300	1 000	400	400	300	1 600	7 200
< 200 000	2 200	600	1 300	700	300	400	400	1 700	7 600
FÖDELSELAND									
Sverige	1 700	600	1 300	1 000	300	400	400	1 500	7 200
Övriga Norden	1 000	300	900	500	200	500	300	1 100	4 800
Övriga världen	1 400	300	1 000	600	300	500	200	1 100	5 400
UTBILDNINGSNIVÅ									
Förgymnasial	1 500	800	1 300	1 000	200	500	300	1 100	6 700
Gymnasial	1 400	400	1 000	800	300	500	500	1 000	5 900
Eftergymnasial	2 000	500	1 400	900	300	300	300	2 300	8 000
DISPONIBEL INKOMST PER HUSHÅLL									
0–137 999 kr	1 000	200	800	400	200	300	200	800	3 900
138 000–187 999 kr	1 300	500	1 200	800	300	400	600	900	6 000
188 000–234 999 kr	1 300	400	1 000	600	200	300	300	700	4 800
235 000–302 999 kr	1 900	900	1 400	1 200	400	600	500	1 600	8 500
< 303 000 kr	2 100	700	1 400	1 200	400	500	300	2 400	9 000

Källa: Svenska folkets relation till idrott och motion

Empiriska tendenser målområde 3:

Målområde 3 redovisar indikatorer om idrottens tillgänglighet för olika människor utifrån faktorer som kön, ålder, socioekonomi, bakgrund med mera. Å ena sidan bekräftar statistiken tydligt den indikation som gavs i målområde 1 angående idrottens starka ställning hos det svenska folket. Merparten av de uppgifter som redovisats visar nämligen att idrott är en fritidsaktivitet som engagerar och aktiverar både unga och gamla, flickor som pojkar. Å andra sidan framkommer även att idrottens tillgänglighet varierar mellan olika befolkningsgrupper. Den överordnade empiriska tendensen är följaktligen att idrottens tillgänglighet samvarierar med människors socioekonomiska position. Det innebär att barn till föräldrar med eftergymnasial utbildning idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning. Barn med sammanboende föräldrar idrottar mer än barn till ensamstående. Likaså idrottar barn i storstäder och förortskommuner mer än barn boende på landsbygden. I fråga om etnicitet är indikationen att flickor med utländsk bakgrund idrottar i mindre utsträckning än flickor med svensk bakgrund. Bland pojkar är skillnaderna betydligt mindre.

I målområdet studeras även kvinnors och mäns representation på ledande positioner i idrottsrörelsens specialidrottsförbund. Här visar statistiken att den jämställdhet som präglar medlemskårens sammansättning inte återspeglas i idrottsrörelsens centrala styrelserum. 37 av idrottsrörelsens 71 specialidrottsförbund är mansdominerade, såtillvida att andelen män i förbundsstyrelsen överstiger 60 procent. Endast ett förbund är kvinnodominerat. Än starkare är den manliga dominansen på posterna som ordförande och generalsekreterare samt i svenska idrottsledares representation i internationella idrottsorganisationer.

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån idrotten ger deltagarna möjlighet till demokrati och inflytande, huruvida idrotten bidrar till utvecklingen av en god etik, det sociala ledarskapets betydelse med mera.

En viktig utgångspunkt för statens idrottspolitik är antagandet att föreningsidrotten genererar positiva externa effekter i form av demokrati, jämställdhet och sunda etiska ideal. Dessa är därför självklara aspekter i ett indikatorsystem om effekterna av statens stöd till idrotten. Det bör dock påpekas att direkta orsaksamband mellan idrottsutövning och olika former av socialiserande effekter är synnerligen svåra att vetenskapligt belägga. Särskilt problematiskt är det att använda befintlig statistik för att bedöma människors subjektiva upplevelser av exempelvis inflytande och delaktighet. Samtliga indikatorer i detta målområde måste därför betraktas som förhållandevis trubbiga mätinstrument inom ett komplext och svårfångat område.

Målområde 4 innehåller tre indikatorer. De första två mäter ledaruppdrag och utbildning bland unga utifrån antagandet att förtroendeuppdrag och studiecirkel stärker ungas inflytande och delaktighet. Den tredje indikatorn avser dopningskontroller som mått på etik inom idrotten.

Indikator 4.1 Ungdomar och uppdrag som ledare

Precisering: Antal/andel barn och ungdomar (6–25 år) med uppdrag som ledare, tränare, styrelsemedlem eller motsvarande i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till idrott och motion

Ett sätt att mäta ungdomars delaktighet och inflytande inom idrotten är att studera huruvida de innehar olika former av uppdrag som ledare, tränare eller styrelseledamot. En sådan fråga ingår i Riksidrottsförbundets årliga studie *Svenska folkets relation till motion och idrott* (jfr. indikator 1.4). Skattning av 2015 års undersökning indikerar att 318 000 unga hade olika former av ledaruppdrag. Detta är betydligt fler än i 2014 års mätning, då uppskattningsvis 269 000 unga hade ledaruppdrag. De skilda nivåerna kan dock inte tas som intäkt för en reell ökning av unga ledare. Snarare speglar de den statistiska svårigheten att bedöma hela befolkningsgruppers storlek utifrån svar från begränsade enkätstudier.

En jämförelse mellan åldersgrupper visar att flest antal unga ledare finns i åldersspannet 19–25 år, men att andelen unga med ledaruppdrag är högst i åldern 13–18 år.

Tabell 3.4.1. Unga som uppger att de är aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare/funktionär eller liknande i en idrottsförening år 2015, skattning av antalet personer i riket

Ålder	Antal	%
6–12 år	25 000	3
13–18 år	149 000	24
19–25 år	144 000	16
Totalt	318 000	14

Källa: Svenska folkets relation till idrott och motion

Kompletterande uppgifter om unga och förtroendeuppdrag återfinns i den stora enkätstudie som CIF genomförde år 2015 tillsammans med analysföretaget Ramböll Management Consulting. Enkäten besvarades av 6 325 föreningar. Samtliga Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund fanns representerade i materialet.

I studien kartlades bland annat ungas deltagande i föreningarnas demokratiska processer. Av enkätsvaren att döma saknar tre av fyra idrottsföreningar styrelseledamöter under 25 år. Totalt sett visade undersökningen att 7 procent av samtliga styrelseledamöter var under 25 år.

Skillnaderna mellan Riksidrottsförbundets egna uppgifter och de data som framkom i CIF:s studie kan delvis förklaras av enkäternas olika frågeställningar. I Riksidrottsförbundets enkätstudie undersöks om unga varit ”aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare/funktionär eller liknande”. I CIF:s föreningsstudie undersöktes endast om de unga haft styrelseuppdrag. Olikheterna i uppgifterna kan därmed tolkas som att många unga visserligen är aktiva som ledare, men inte främst på styrelsenivå.

Indikator 4.2 Ideella ledares utbildning

Precisering: Antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet

Uppgiftslämnare: SISU Idrottsutbildarna

Källa: SISU Idrottsutbildarna

Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna (SISU) är idrottens studie- och utbildningsorganisation. Verksamheten finansieras genom statsanslag från Utbildningsdepartementets budget samt via bidrag från landsting och kommuner. SISU:s statliga stöd regleras alltså inte i regeringens särskilda förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet. Förbundets aktiviteter ingår därför inte heller i Centrum för idrottsforskningens uppföljningsuppdrag rörande statens idrottspolitik. Samtidigt utgör omfattningen på SISU:s studieverksamhet ett intressant mått på idrottsrörelsens utbildningsinsatser. I tabell 3.4.2 redovisas därför antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet under perioden 2009–2015.

Tabell 3.4.2. Arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet år 2009–2015

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Arrangemang	83 647	95 234	105 719	112 278	110 943	126 807	134 692
Deltagare	670 870	762 855	824 585	916 269	915 045	1 026 376	1 086 232
Studietimmar	1 388 947	1 543 321	1 696 853	1 777 800	1 617 533	1 676 329	1 737 112
Andel kvinnor (%)	46	45	41	43	44	43	44

Källa: SISU Idrottsutbildarna

SISU:s studieverksamhet har ökat markant och i det närmaste kontinuerligt sedan 2009. Enligt uppgifter från SISU är ökningen främst ett resultat av ökade statsbidrag.

Indikator 4.3 Dopning

Precisering: Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige fördelat på dopningsklass, kön och idrottsnivå

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Antidopinggruppen

I Sverige är det Riksidrottsförbundet som ansvarar för antidopningsarbetet. Verksamheten är brett upplagt och inkluderar ett stort antal aktörer. Den av RF-stämman valda Dopningkommissionen utgör ett överordnat expertorgan som övervakar att idrottens regelverk efterlevs och anmäler förseelser mot dopningsreglerna till berörda specialidrottsförbund. För det operativa arbetet svarar Riksidrottsförbundets antidopinggrupp. Det är dessa tjänstemän som genomför själva kontrollprogrammet, reviderar listan över dopningsklassade läkemedel, handlägger bestraffningsärenden med mera. Till sin hjälp har de 70 legitimerade dopningskontrollansvariga funktionärer. I bestraffningsfrågor finns Dopningnämnden för domar i första instans och Riksidrottsnämnden som högsta beslutande organ. Vidare kan tilläggas att alla specialidrottsförbund har egna antidopningsprogram och att även Riksidrottsförbundets 21 distriktsförbund arbetar förebyggande mot dopning.¹⁰

För år 2016 avsatte regeringen ett anslag på 30 miljoner kronor för insatser mot dopning. Riksidrottsförbundets insatser på området bör därför inkluderas i en uppföljning av statens idrottspolitik. Dopning är dessutom ett tydligt brott mot idrottens regelverk (och ofta även mot svensk lagstiftning), vilket motiverar att dopningsförseelser kan användas som indikator för etiken inom idrottsrörelsen. RF:s statistik i fråga om dopningsprover och bestraffningar speglar dock i första hand den egna antidopningsverksamheten – det är inte ett mått på det allmänna bruket av dopningsmedel inom varken idrottsrörelsen eller i det omgivande samhället. Antalet kontroller styrs av Dopningkommissionen utifrån bedömningar av behov och tillgången av medel. Därtill är kontrollerna inte slumpvisa, utan främst inriktade på elitidrottare och sådana idrotter där dopning anses ge förbättrad tävlingsprestation.

I tabell 3.4.3 redovisas aktuella uppgifter om antalet dopningsprov och bestraffade i Sverige under perioden 2004–2015. Med reservation för att vissa dopningsärenden ännu pågår, visar statistiken att Riksidrottsförbundet genomförde 3 057 dopningskontroller under 2015. Totalt fälldes 23 personer för dopningsförseelse. Antalet är

¹⁰ För uppgifter om antidopningsverksamheten i Sverige, se www.rf.se.

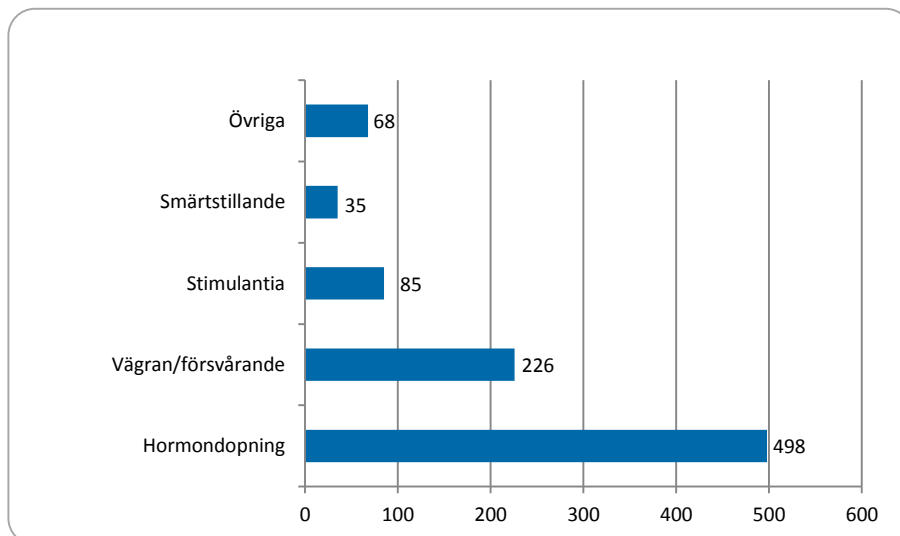
lägre än 2014, då 37 personer fälldes. Statistiken visar även att de allra flesta som fälls för dopningsbrott är män.

Tabell 3.4.3. Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige år 2004–2015

År	Antal prov	Antal bestraffade män	Antal bestraffade kvinnor	Antal bestraffade totalt	Andel bestraffade (%)
2004	4 046	18	0	18	0,4
2005	4 015	18	0	18	0,4
2006	3 556	17	1	18	0,5
2007	3 601	18	0	18	0,5
2008	3 607	23	1	24	0,7
2009	3 568	28	1	29	0,8
2010	3 950	40	0	40	1,0
2011	3 902	33	0	33	0,8
2012	3 668	34	0	34	0,9
2013	3 434	19	0	19	0,6
2014	3 146	33	4	37	1
2015*	3 057	22	1	23	0,8
TOTALT	43 550	303	8	311	0,7

*Ytterligare dopningsärenden från 2015 pågår. Källa: Riksidrottsförbundet/Antidopinggruppen

I figur 3.4.1 redovisas antal dopningsfall under perioden 1981–2014 fördelade efter dopningsklass. Uppgifter för 2015 saknas.

Figur 3.4.1. Antal dopningsfall år 1981–2014, fördelat på dopningsklass

Respektive fall kan omfatta flera dopningsklasser.

Källa: Antidopinggruppen

Riksidrottsförbundets antidopinggrupp sammanställer även uppgifter om den idrottsliga nivå de bestraffade befinner sig på. Resultatet (tabell 3.4.4) visar att en majoritet av de bestraffade under perioden 2004–2015 tillhör kategorin motionärer, det vill säga individer som inte deltar i tävlingssammanhang. Näst störst är gruppen elitidrottare (tävlande i individuell gren internationellt eller i landslag och spelare inom lagbollsporters högsta serier och landslag), följt av tävlingsaktiva på lägre nivå.

Tabell 3.4.4. Antal bestraffade dopningsfall år 2004–2015, fördelat på idrottsnivå

År	Elit	Tävling	Motion
2004	5	3	10
2005	4	2	12
2006	11	0	7
2007	4	5	9
2008	6	3	15
2009	3	6	20
2010	11	6	23
2011	12	3	18
2012	13	9	12
2013	5	4	10
2014	16	3	18
2015	9	0	14
TOTALT	99 (32%)	44 (14%)	168 (54%)

Källa: Riksidrottsförbundet/Antidopinggruppen

Empiriska tendenser målområde 4:

Målområde 4 handlar om i vilken mån idrotten ger deltagarna möjlighet till demokrati och inflytande samt huruvida idrotten bidrar till utveckling av god etik.

Möjlighet till inflytande mäts via statistik om ungas ledaruppdrag samt av omfattningen på SISU Idrottsutbildarnas utbildningsverksamhet. Redovisningen från Riksidrottsförbundets årliga enkätstudie visar en ökning av antalet unga som uppger sig vara aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare/funktionär eller liknande i en idrottsförening. Därtill redovisar SISU Idrottsutbildarna att antalet studiearrangemang och deltagare ökat kontinuerligt under en följd av år. Detta indikerar att ungas ideella engagemang och inflytande i sina föreningar ökar.

Statistik från Riksidrottsförbundets antidopinggrupp visar att antalet kontroller år 2015 uppgick till 3 057 stycken samt att totalt 23 personer fälldes för dopningsförselser. Antalet fällda var lägre än 2014, då 37 personer fälldes. Beträktat över en tioårsperiod har antalet fällda för dopningsbrott successivt ökat.

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån svensk idrott på elitnivå kan hävda sig i internationella sammanhang.

I målområde 5 ingår sammanlagt fem indikatorer. Dessa omfattar en rad skilda aktiviteter och prestationer på elitidrottens område, från medaljer i internationella idrottstävlingar till deltagande i talangutvecklingsprogram och antalet studenter vid landets riksidrotts-gymnasier.

Indikator 5.1 Medaljer i internationella mästerskap

Precisering: Antalet erhållna medaljer i internationella mästerskap

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet, Sveriges Olympiska Kommitté, Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

Källa: Specialidrottsförbunden, Sveriges Olympiska Kommitté, Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

I indikator 5.1 redovisas svenska idrottsprestationer i internationella mästerskap. Redogörelsen görs med förbehållet att det är svårt att jämföra idrottsliga prestationer såväl mellan nationer som mellan idrotter. För en mer ingående diskussion om denna problematik, se Centrum för idrottsforskningens rapport För framtids segrar (2012), kapitel 1.

Hur har svenska elitidrottare presterat i internationella tävlingssammanhang? Enligt uppgifter från Riksidrottsförbundet deltog 165 av landets 212 landslags-trupper i ett VM eller motsvarande under år 2015. Totalt bärgades 216 medaljer, varav 59 guld, 70 silver och 87 brons (se tabell 3.5.1).

Tabell 3.5.1. Svenska medaljer vid senaste VM eller motsvarande år 2010–2015

År	Guld	Silver	Brons	Totalt
2015	59	70	87	216
2014	47	68	69	184
2013	58	83	90	231
2012	79	91	102	272
2011	64	73	88	225
2010	71	58	74	203

Källa: Specialidrottsförbunden

Flest medaljer år 2015 togs av de trupper och förbund som redovisas i tabellerna 3.5.2 och 3.5.3.

Tabell 3.5.2. Landslag med flest medaljer i VM eller motsvarande år 2015

Förbund	Landslag	Totalt	Guld	Silver	Brons
Draghundsport	Draghund samtliga stilar	18	5	4	9
Budo och kampsport	Armbrytning	15	4	5	6
Skidor	Rullskidor	14	4	5	5
Budo och kampsport	Thaiboxning	10	1	3	6
Skidor	Längdskidor	9	2	4	3

Källa: Specialidrottsförbunden

Tabell 3.5.3. Specialidrottsförbund med minst 10 medaljer i VM eller motsvarande år 2015

Förbund	Medaljer
Budo och kampsportsförbundet	62
Skidförbundet	31
Draghundsportförbundet	18
Orienteringsförbundet	15
Dövidrottsförbundet	11
Styrkelyftförbundet	10

Källa: Specialidrottsförbunden

Flest medaljer togs av Budo och kampsportsförbundet: hela 62 medaljer. Därefter följde Skidförbundet med sammanlagt 31 medaljer och Draghundsportförbundet med 18 medaljer.

Gemensamt för flera av förbunden i tabell 3.5.3 är att de har många separata landslagstrupper – och därmed även många mästerskap att delta i.

Riksidrottsförbundets data medger inte analyser över tid. Det gör däremot SOK:s statistik. Tabell 3.5.4 och 3.5.5 redovisar antal placeringar vid olympiska sommar- och vinterspel från 1998 till 2016.

Tabell 3.5.4. Sveriges resultat vid sommar-OS år 2000–2016

Olympiska spel	Antal svenska deltagare	Placering								Totalt placering 1–8
		1:a	2:a	3:a	4:a	5:a	6:a	7:a	8:a	
2016 Rio de Janeiro	154	2	6	3	0	6	3	3	2	25
2012 London	136	1	4	3	5	5	4	5	2	29
2008 Peking	123	0	4	1	5	5	4	3	9	31
2004 Aten	115	4	1	2	8	5	2	1	4	27
2000 Sydney	158	4	5	3	5	2	6	4	3	32

Källa: Sveriges Olympiska Kommité

Tabell 3.5.5. Sveriges resultat vid vinter-OS år 1998–2014

Olympiska spel	Antal svenska deltagare	Placering								Totalt placering 1–8
		1:a	2:a	3:a	4:a	5:a	6:a	7:a	8:a	
2014 Sotji	106	2	7	6	2	4	5	6	3	35
2010 Vancouver	105	5	2	4	8	3	2	3	3	30
2006 Turin	105	7	2	5	4	3	4	0	5	30
2002 Salt Lake City	102	0	2	4	4	2	2	2	2	18
1998 Nagano	99	0	2	1	2	1	4	3	2	15

Källa: Sveriges Olympiska Kommité

Tabellerna vittnar om att många svenska elitidrottare och lag konkurrerar om medaljer i olympiska sammanhang. Därtill visar statistiken en positiv utvecklingskurva. I vinterspelen har antalet placeringar ned till 8:e plats mer än fördubblats under perioden: från 15 placeringar år 1998 till 35 placeringar 2014. I sommarspelen har antalet placeringar varit förhållandevis konstant, även om antalet svenska deltagare pendlat från 115 i Aten 2004 till 158 i Sydney år 2000.

I tabell 3.5.6 redovisas antal svenska deltagare samt resultat vid paralympiska sommar- respektive vinterspel under perioden 1988–2016. Tabellen visar att både antalet deltagare och nationer ökat markant sedan år 1988 – och därmed även konkurrensen om medaljer. För svenskt vidkommande går denna trend även att utläsa i förlorade positioner i den sammanlagda nationsplaceringen och i antalet erhållna medaljer. En jämförelse mellan sommar- respektive vinterspelen visar att svenska paralympier tagit flest medaljer under sommarspelen, men att Sveriges nationsplacering varit något bättre i vinterspelen. Jämförelser mellan sommar- och vinterspelen är dock problematiska, eftersom antalet idrottsgrenar och deltagande

nationer är betydligt högre på det paralympiska sommarprogrammet än vid vinter spelen.

Tabell. 3.5.6. Sveriges resultat i Paralympics år 1988–2016

	Antal deltagare/ Antal nationer	Sveriges nationsplacering	Svenska medaljer		
			1:a	2:a	3:a
Paralympiska sommarspel					
2016 Rio de Janeiro	4 328/159	49	1	4	5
2012 London	4 302/164	29	4	4	4
2008 Peking	3 951/146	24	5	3	4
2004 Aten	3 808/135	21	8	7	6
2000 Sydney	3 881/122	29	5	6	10
1996 Atlanta	3 259/104	13	12	14	11
1992 Barcelona	3 001/83	18	7	22	9
1988 Seoul	3 060/60	6	42	38	23
Paralympiska vinterspel					
2014 Sotji	538/45	11	1	2	1
2010 Vancouver	502/44	19	0	0	2
2006 Turin	474/38	19	0	0	1
2002 Salt Lake City	416/36	19	0	6	3
1998 Nagano	562/31	19	0	1	5
1994 Lillehammer	471/31	8	3	3	2
1992 Tignes/Albertville	365/24	12	1	1	2
1988 Innsbruck	377/22	9	3	7	5

Källa: Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

Indikator 5.2 Medaljkapacitet i skilda idrotter

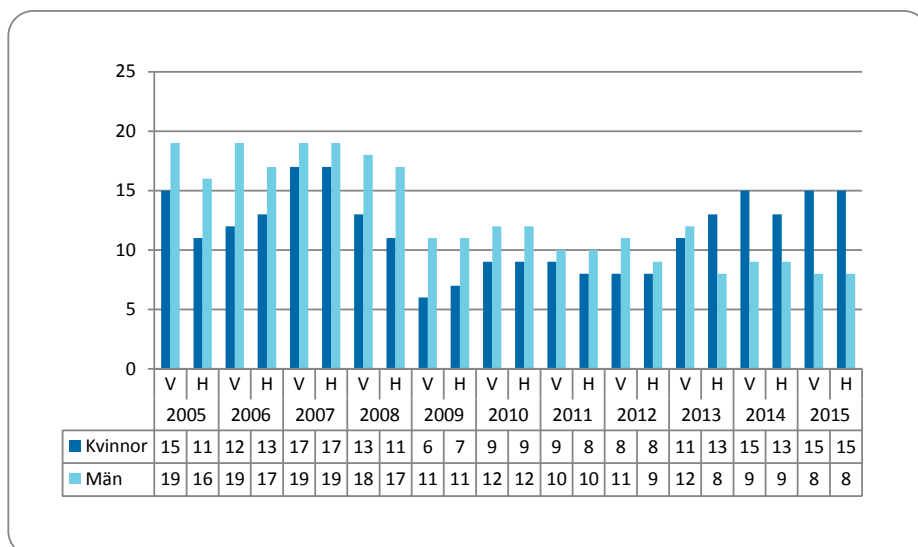
Precisering: Antal elitaktiva/lag (medaljpositioner) med kapacitet att ta medalj i OS eller VM fördelat på kön respektive vinter-/sommaridrott.

Uppgiftslämnare: Sveriges Olympiska Kommitté (SOK)

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté (SOK)

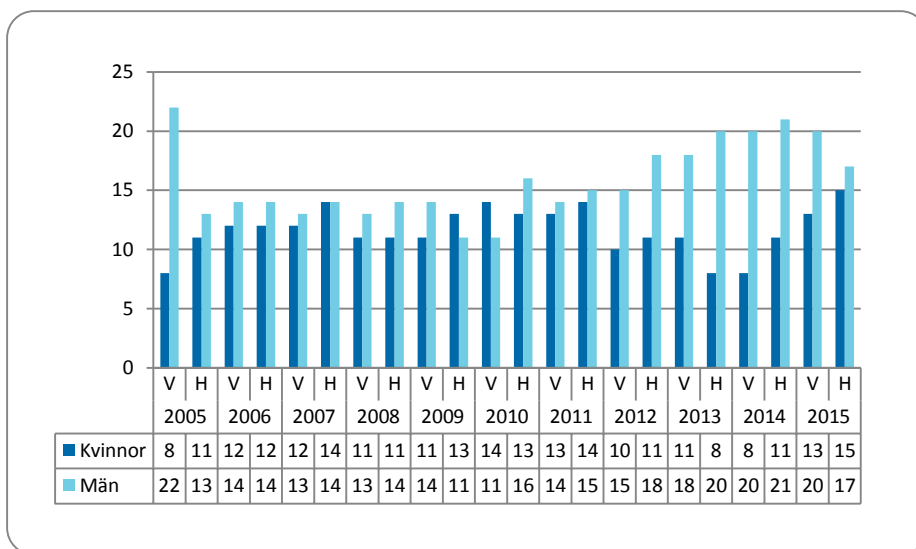
SOK använder måttet medaljkapacitet för att bedöma svenska elitaktivas potential till medalj i internationella tävlingssammanhang. Måttet är framåtblickande men baseras på tidigare genomförda prestationer. Med medaljkapacitet avses nämligen personer som tagit medalj i högsta internationella konkurrens ett flertal gånger under den senaste tvåårsperioden.

I figur 3.5.1 och 3.5.2 redovisas medaljkapaciteten hos svenska olympiska idrotter under perioden 2005–2015 (fördelat på höst och vår). Resultatet visar att antalet personer med medaljkapacitet i olympiska sommaridrotter var högst under periodens första hälft, 2005–2008. Sedan 2009 har antalet kvinnor med medaljkapacitet återigen ökat, medan antalet män med medaljkapacitet tvärtom fortsatt att minska. I vinteridrotter har antalet elitaktiva med medaljkapacitet ökat något under periodens andra hälft.

Figur 3.5.1. Antal elitaktiva med medaljkapacitet i olympiska sommaridrotter år 2005–2015, män och kvinnor (V=vår, H=höst)

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté

Figur 3.5.2. Antal elitaktiva med medaljkapacitet i olympiska vinteridrotter år 2005–2015, män och kvinnor (V=vår, H=höst)

Källa: Sveriges Olympiska Komité

Enligt SOK:s bedömning har stabil konkurrensnivå lyckats upprätthållas över tid i olympiska vinteridrotter genom att SOK successivt kunnat ersätta de olympier som slutar med nya förmågor via sitt talangprogram. Det ökade antalet medaljer (tabell 3.5.5) förklaras främst av ett bättre utfall i relation till antal olympier med medaljkapacitet samt strategiska insatser för att höja kvaliteten i SOK:s tekniska förberedelser och stöd på plats under mästerskapen.

För olympiska sommaridrotter har det sedan år 2005 emellertid inte varit möjligt att rekrytera nya talanger i den omfattning som man önskat, med följderna att de svenska medaljskördarna under senare sommarspel inte varit i paritet med framgångarna i Sydney 2000 och Aten 2004. SOK tillägger dock att man lyckats öka sina sponsorintäkter kraftigt sedan 2013, vilket har säkrat en långsiktig finansiering av topp- och talangprogrammen. Detta kan även utläsas i ökningen av antalet olympier med medaljkapacitet under senare år (figur 3.5.2).

Indikator 5.3 Kostnader för landslagsverksamhet

Precisering: Specialidrottsförbundens utgifter för landslagsverksamhet inklusive förberedelse för landslagsverksamhet

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

År 2015 redovisade Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund med landslagsverksamhet en total omsättning på 1 713 miljoner kronor. Samma år redovisade förbunden landslagskostnader på drygt 455 miljoner kronor. Det motsvarade 27 procent av förbundens totala omsättning. Ett ytterligare jämförelsemått är specialidrottsförbundens totala statliga stöd år 2015 (till förbund med landslagsverksamhet), vilket uppgick till 428 miljoner kronor.

Men kostnaderna är inte jämnt fördelade mellan förbunden. I tabell 3.5.7 redovisas de fem förbund med högst respektive lägst landslagskostnader år 2015. Störst utgifter hade Svenska Fotbollförbundet med 101 miljoner kronor. Lägst utgifter redovisade Svenska Racerbåtförbundet (0 kronor) samt Svenska Frisbeesportförbundet och Svenska Gång- och vandringsförbundet (280 000 kronor vardera). Vidare kan tilläggas att förbunden för issegling och draghundsport inte har redovisat landslagskostnader för 2015. År 2014 var emellertid deras kostnader 300 000 kronor respektive 883 904 kronor.

Tabell 3.5.7. Specialidrottsförbund med högst respektive lägst kostnader för landslagsverksamhet år 2015 (kronor)

Högst kostnader		Lägst kostnader	
Fotboll	101 000 000	Racerbåt	0
Skidor	69 500 000	Frisbee	280 000
Ishockey	27 000 000	Gång och vandring	280 000
Handboll	18 600 000	Dart	290 000
Ridsport	15 745 000	Mångkamp	405 000

Källa: Specialidrottsförbunden

Ytterligare ett sätt att åskådliggöra de stora skillnaderna i specialidrottsförbundens landslagskostnader är att gruppera förbunden i olika utgiftskategorier. Resultatet visas i tabell 3.5.8. Av tabellen framgår att de fem förbund med störst landslagskostnader svarar för över hälften av utgifterna för samtliga 64 förbund med landslagsverksamhet. Dessa fem förbund har en sammantagen landslagskostnad på nästan 232 miljoner kronor. Den stora majoriteten förbund har dock betydligt lägre

utgifter. Hela 45 förbund har utgifter som understiger fem miljoner kronor. Till sammans svarar dessa förbund för endast 16 procent av specialidrottsförbundens totala landslagskostnader.

Tabell 3.5.8. Specialidrottsförbundens kostnader för landslagsverksamhet år 2015, grupperade

Kostnader	Antal förbund	Totala kostnader i varje kategori (kr)	Varje kategoris andel av totala kostnader (%)
< 15 miljoner kr	5	231 845 000	51
10–15 miljoner kr	8	95 400 065	21
5–10 miljoner kr	8	55 061 051	12
1–5 miljoner kr	26	62 608 923	14
> 1 miljon kr	19	10 396 093	2
TOTALT	66	455 311 132	100

Källa: Specialidrottsförbunden

Ett förbunds landslagskostnader är givetvis avhängigt dess totala ekonomi. I tabell 3.5.9 redovisas förbunden med högst respektive lägst andel landslagskostnader i relation till sin totala omsättning.

Tabell 3.5.9. Specialidrottsförbund med hög respektive låg andel landslagskostnader år 2015, i relation till total omsättning

	Förbund med hög andel kostnader			Förbund med låg andel kostnader		
	Omsättning (kr)	Kostnader (kr)	%	Omsättning (kr)	Kostnader (kr)	%
Flygsport	3 954 077	3 695 000	93	Racerbåt	2 415 802	0
Skidor	101 712 000	69 500 000	68	Bilsport	35 171 070	2 985 000
Curling	10 260 780	6 786 000	66	Frisbee	2 920 124	280 000
Kanot	12 362 346	7 500 000	61	Motorcykel	28 966 099	2 900 000
Fäktning	5 967 748	3 253 005	55	Golf	112 461 000	11 344 000

Källa: Specialidrottsförbunden

Slutligen redovisas även landslagskostnadernas utveckling över tid. Som framgår av tabell 3.5.10 har förbundens kostnader för landslagsaktiviteter år 2009–2015 uppgått till ungefär en fjärdedel av deras totala kostnader. Ett undantag utgör 2013, då landslagskostnaderna utgjorde en tredjedel av förbundens totala omsättning. Det bör dock understrykas att förändringarna i förbundens totala landslagskostnader påverkas starkt av att Svenska Fotbollförbundets kostnader varierar kraftigt. För 2013 låg deras kostnader för landslagen på 211 miljoner kronor, medan utgifterna år 2014 sjönk till 93 miljoner kronor. För 2015 blev kostnaderna 101

miljoner kronor. Förändringar av detta slag får givetvis stor effekt på den samlade statistiken.

Tabell 3.5.10. Specialidrottsförbundens landslagskostnader och totala omsättning, år 2009–2015

År	Kostnader landslag (miljoner kr)	Total omsättning (miljoner kr)
2015	455	1 713
2014	442	1 628
2013	561	1 648
2012	462	1 636
2011	418	1 593
2010	371	1 455
2009	394	1 459

Källa: Specialidrottsförbunden

Indikator 5.4 Deltagare i talangutvecklingsverksamhet

Precisering: Antal deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet och Sveriges Olympiska Kommitté

Källa: Den samlade elitsatsningen och SOK:s topp- och talangprogram

Indikator 5.4 mäter antalet deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar. Indikatorn har tidigare redovisat antal aktiva och lag som tilldelades riktat stöd ur den samlade och fleråriga elitsatsning som inrättades år 2009, efter att regeringen tillfört särskilda medel via AB Svenska Spels överskott. Denna särskilda elitsatsning pågick 2009–2012 och har därefter inte förlängts. Av detta följer att det sedan 2013 saknas centrala resurser inom Riksidrottsförbundet för förbundsövergripande elitsatsningar.

Mot denna bakgrund baseras indikator 5.4 på antalet deltagare i SOK:s topp- och talangprogram hösten 2015 (tabell 3.5.11). Uppgifterna redovisas med reservation för att SOK:s topp- och talangprogram i dag är helt och hållet finansierat via privata medel. Till följd av den särskilda elitsatsningens slopande och nya bidragsprinciper i Riksidrottsförbundets fördelning av elitstöd tilldelas SOK endast statsbidrag för sitt tekniska ledningsuppdrag, det vill säga till insatser för att OS-trupperna ska ha goda prestationsförutsättningar på plats under olympiska spel. I bidraget ingår inte insatser för att stärka olympiers prestationsförmåga via talangutveckling, träningsläger, kompetensstöd med mera. Sådana aktiviteter finansierar i dag SOK helt och hållet genom sponsorintäkter. SOK:s talangutvecklingsverksamhet ingår följaktligen inte i det statliga idrottsstöd som CIF har till uppgift att följa upp. Däremot är det

värdefulla uppgifter som tillhandahålls av SOK för att möjliggöra en samlad redovisning av svensk elitidrotts förutsättningar och existensvillkor.

Tabell 3.5.11. Antal deltagare i SOK:s topp- och talangprogram, hösten 2015

		Kvinnor	Män	Totalt kvinnor/män	Lag
Sommaridrotter	Talang	47	49	96	5
	Topp	11	8	19	2
Vinteridrotter	Talang	14	10	24	0
	Topp	13	14	27	2
TOTALT	Talang	61	59	120	5
	Topp	24	22	46	4

Källa: SOK:s topp- och talangprogram

Indikator 5.5 Specialidrott i gymnasieskolan

Precisering: Antal flickor och pojkar vid riksrekryterande idrottsymnasier (RIG)

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Berörda specialidrottsförbund

För ungdomar på hög idrottslig nivå finns möjlighet att kombinera gymnasiestudier med en elitsatsning inom ramen för riksidrottsymnasierna. Systemet är utformat så att studenterna läser ett nationellt gymnasieprogram och utnyttjar studiemomentet individuellt tillval för den egna specialidrotten. I tabell 3.5.12 redovisas riksidrottsymnasiernas dimensionering under perioden 2005–2017 fördelad på treårsperioder.

Tabell 3.5.12. Riksidrottsymnasier (RIG) år 2005–2017, dimensionering angiven i antal elever

	2005–2008	2008–2011	2011–2014	2014–2017
Specialidrottsförbund	37	36	32	31
Anordnarkommuner	50	49	44	43
RIG-orter	62	58	51	52
Elever (per tre år)	1 136	1 297	1 204	1 229

Källa: Specialidrottsförbunden

Enligt Riksidrottsförbundet ska specialidrottsförbunden fördela sina platser enligt principen att det underrepresenterade könet ska uppgå till minst 40 procent. Undantag från denna fördelningsprincip har beviljats för idrotterna bandy, motocross och bilsport.

Empiriska tendenser målområde 5:

Det är alltid vanskligt att bedöma en nations elitidrottsliga framgångar utifrån statistik över segrar och medaljer. Långtifrån alla idrotter anordnar årliga mästerskap. Till detta kommer tävlingsidrottens inneboende nyckfullhet av tillfälligheternas spel, formsvackor och så vidare samt att förutsättningarna för att ta medaljer är olika beroende på skilda idrotters internationella popularitet och olika mästerskaps status. Med dessa reservationer tog svenska landslagstrupper 216 medaljer i VM eller motsvarande år 2015. Detta var betydligt fler än 2014 (184 medaljer), men färre än 2013 (231 medaljer).

Jämförelser av olika idrotters internationella framgångar försvåras alltid av att antalet mästerskap och därmed även potentiella medaljchanser varierar kraftigt mellan idrotter. Med denna reservation kan det konstateras att svensk idrott ofta har stora internationella framgångar i små och förhållandevis resurssvaga idrotter, vilka inte alltid uppmärksammas i media. Som belysande exempel kan nämnas att landslagen för draghundsport, armbrytning och rullskidor var mest framgångsrika under 2015.

Vidare visar statistiken att svenska specialidrottsförbunds kostnader för elitverksamhet varierar kraftigt. De fem förbunden med störst landslagskostnader svarar för över hälften av de totala utgifterna för samtliga 65 förbund med landslagsverksamhet. 44 förbund redovisar samtidigt landslagskostnader på under fem miljoner kronor. Ur ett tidsperspektiv har idrottsrörelsens totala landslagskostnader ökat något sedan 2009, liksom förbundens totala omsättning.

4. Centrum för idrottsforsknings verksamhet 2016

Centrum för idrottsforskning (CIF) har enligt förordningen SFS 2002:787 till uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten. CIF ska också skapa förutsättningar för samarbeten mellan forskare vid universitet och högskolor samt andra engagerade inom området.

CIF är den enda centrala aktören i Sverige med kompetens och erfarenhet om forskning och uppföljning inom området idrott och fysisk aktivitet. CIF har också en nära dialog med idrottsrörelsen och dess samlande organisation Riksidrottsförbundet.

CIF är administrativt knutet till Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH) och har även sina lokaler vid GIH.

Stödja och initiera idrottsforskning

En stor andel av CIF:s intäkter går till att finansiera forskning om idrott och fysisk aktivitet. Intäkterna kommer dels från Socialdepartementet via Riksidrottsförbundet (RF), dels från Utbildningsdepartementet. Tabell 4.1 visar CIF:s intäkter de senaste fem åren.

Tabell 4.1. Intäkter till CIF 2012–2016, i tusental kronor

	2012	2013	2014	2015	2016
Utbildningsdepartementet	6 798	6 837	6 978	7 027	7 122
Kultur- eller Socialdepartementet via RF	16 000	16 000	16 000	16 000	18 000
Övriga intäkter	201	273	450	395	19
Summa	22 999	23 110	23 428	23 422	25 141

Inför 2017 har CIF:s styrelse avsatt drygt 20,1 miljoner kronor till att finansiera forskning inom idrott och fysisk aktivitet, vilket är nästan 80 procent av den totala budgeten för 2017. I tabell 4.2–4.4 och figur 4.1–4.4 redovisas hur forskningsbidrag har fördelats till tjänster och projekt under de senaste åren. Notera att utbetalningen av beviljade bidrag ett givet år sker först påföljande år.

Strategiska satsningar

CIF gör också strategiska satsningar. Under flera år har styrelsen valt att premiera högkvalitativ idrottsforskning med inriktning på barn- och ungdomsidrott. Syftet är bland annat att utveckla ny kunskap som kan bidra till en förbättrad jämlik hälsa för kommande generationer. Inför år 2017 har CIF beviljat drygt 4,7 miljoner kronor till projekt och tjänster som rör barn- och ungdomsidrott.

Inom området barn- och ungdomsidrott beslutade CIF även att fortsätta stödja Bunkefloprojektet i Malmö med ett tredje och sista år. CIF har därmed under åren 2014–2016 gjort en extra satsning på tre miljoner kronor på forskning om hälsa och prestation med inriktning på barn- och ungdomsidrott. Bunkefloprojektet har visat att daglig motion och idrott i skolan skärper inlärningsförmågan och utvecklar motoriken hos skolbarn. CIF:s bidrag till studien gör det nu möjligt att följa barnen upp i åldrarna och därmed undersöka om mer fysisk aktivitet i skolan också har effekt på längre sikt.

CIF har också under senare år valt att satsa extra på forskning om elitidrott för att bidra till att öka svensk idrotts internationella konkurrenskraft. Därtill ska forskningens resultat stödja individer och lag delaktiga i en elitsatsning eller belysa elitidrottens villkor och roll i samhället. Under år 2016 har styrelsen beviljat drygt 8,4 miljoner kronor till projekt och tjänster som har frågeställningar kring elitidrott.

Forskningen om idrott och fysisk aktivitet utvecklas kontinuerligt. Att uppmuntra forskning med tvärvetenskapliga frågeställningar kan i sin tur leda till än mer innovativ forskning. Idrottsforskningen är särskilt lämpad för den typen av studier eftersom idrott och fysisk aktivitet är ämnesområden som skapar bryggor mellan olika akademiska discipliner. CIF gjorde därför under året en extra utlysning till etablering av gränsöverskridande och nyskapande forskningsprojekt. Totalt beviljades 1,6 miljoner kronor fördelade på tre projekt. Karolinska Institutet fick bidrag till att studera hur kväveoxid i blodet påverkar skelettmuskulaturen vid träning. På Linköpings universitet kommer forskare att ta fram ett webbaserat verktyg för att underlätta rehabiliteringen efter en allvarlig idrottsskada. I den tredje studien, som genomförs på Göteborgs universitet, vill forskarna ta reda på om bollkänsla är något som går att mäta.

Tjänster

CIF delfinansierar doktorandtjänster och tjänster till nydisputerade. Syftet är att stödja unga forskare samt verka för att idrottsforskningen förnyas.

Tabell 4.2. Antal beviljade tjänster, fördelning mellan män och kvinnor och beviljade löne­medel för tjänster för CIF under åren 2012–2016

År	Doktorander antal (kvinnor/män)	Nydisputerade antal (kvinnor/män)	Heltidstjänst elitsatsning (kvinnor/män)	Totala beräknade kostnaden (tkr)
2012	14 (6/8)	11 (7/4)	1 (0/1) *	9 240
2013	15 (9/6)	9 (5/4)	1 (0/1) *	8 055
2014	12 (7/5)	12 (6/6)	–	9 000
2015	11 (7/4)	12 (5/7)	–	8 700
2016	11 (6/2)	11 (3/5)	–	8 250

*Beviljad våren 2011, avslutad våren 2014.

Inför årets fördelning av löne­medel till nya tjänster kom det in totalt 67 ansökningar. Sex nya tjänster (tre doktorander och tre nydisputerade) beviljades och kommer att delfinansieras under en fyraårsperiod. CIF har delfinansierat i snitt 24 tjänster per år de senaste fem åren. Under 2017 beräknar CIF att stödja totalt 22 tjänster (tabell 4.2).

Ansökan till doktorandtjänsterna görs av doktorandernas handledare. Av de totalt åtta handledare som tilldelats en doktorandtjänst under 2016 är tre kvinnor och fem män.

Projektbidrag

Utöver löne­medel till tjänster delar CIF även ut projektbidrag inom tre ämnes­områden. Bidrag utgår också till organisationer och nätverk för att uppmuntra sam­verkan och nätverkande (tabell 4.3). CIF är den enda aktör i Sverige med ansvar för forskning inom idrottens område. Projekt-bidragen är ett viktigt tillskott till de lärosäten som bedriver idrottsforskning.

Tabell 4.3. Projektbidrag beviljat per år under åren 2012–2016, fördelat på de olika ämnesområdena och organisation, samverkan och nätverk, redovisat i tusental kronor

	2012	2013	2014	2015	2016
Humaniora och samhällsvetenskap	3 121	2 775	3 050	3 508	4 797
Fysiologi, medicin och biomekanik	3 230	3 025	2 590	2 040	4 440
Traumatologi, ortopedi och rehabilitering	2 295	2 840	2 760	2 600	2 760
Organisation, samverkan och nätverk	320	320	280	282	300
Summa	8 966	8 960	8 680	8 430	12 297

CIF:s styrelse beslutade att under året att förstärka projektbidragen. Totalt avsattes nästan tolv miljoner kronor till projekt fördelade mellan tre ämnesområden: *humaniora och samhällsvetenskap*, *fysiologi, medicin och biomekanik* och *traumatologi, ortopedi och rehabilitering*. Fördelningen baseras på 2016 års söktryck inom respektive område. CIF:s styrelse följer årligen upp och analyserar skillnader i söktryck mellan de olika ämnesområdena. Under 2016 ökade *fysiologi, medicin och biomekanik* kraftigt sin andel av projektbidraget till 37 procent, från 25 procent året innan.

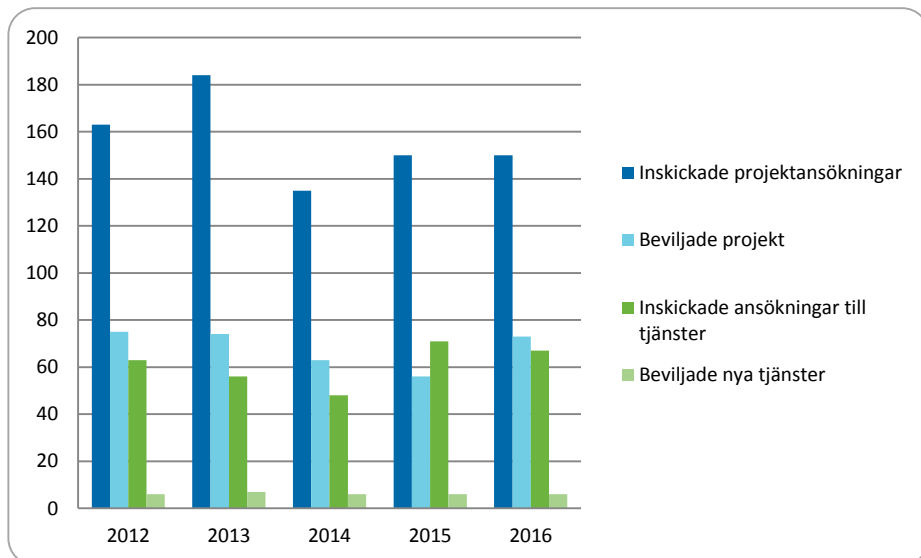
Styrelsen avsätter varje år en bestämd summa till organisationsbidrag. Denna kategori ingår inte vid beräkning av söktryck. Under året ändrade CIF:s styrelse kriterierna för vem som kan söka organisationsbidrag till att omfatta även nätverk. Styrelsen avser att under 2017 utvärdera utfallet av denna ändring och se över kriterierna för bidragsformen.

Tabell 4.4. Genomsnittlig bidragsstorlek per projekt beviljat per år, redovisat i tusental kronor under åren 2012–2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Humaniora och samhällsvetenskap	154	107	133	175	209
Fysiologi, medicin och biomekanik	142	178	144	120	164
Traumatologi, ortopedi och rehabilitering	72	92	125	137	120
Organisationsstöd	46	46	40	40	43

CIF:s styrelse har som ambition att bevilja högre bidragssummor till färre projekt. Totalt beviljade CIF år 2016 i snitt 164 343 kronor per projekt, vilket kan jämföras med 115 285 kronor år 2012. Den genomsnittliga tilldelningen har därmed ökat de senaste åren. Det skiljer sig dock något åt mellan ämnesområdena. *Fysiologi, medicin och biomekanik* fick en högre genomsnittlig tilldelning år 2016 jämfört med föregående två år (tabell 4.4). *Traumatologi, ortopedi och rehabilitering* fick istället en något minskad genomsnittlig bidragstilldelning jämfört med föregående

två år. *Humaniora och samhällsvetenskap* beviljades den högsta genomsnittliga tilldelningen. Sedan år 2013 går det att se en stigande trend i tilldelningen till detta område.

Figur 4.1. Totalt antal nya inskickade ansökningar och beviljade projekt respektive nya tjänster under åren 2012–2016

Figur 4.1 visar att det totala antalet inskickade ansökningar (projekt och tjänster) låg på samma nivå 2016 som föregående år. Antal ansökningar mellan åren 2013–2014 minskade. Den minskningen förklaras av att styrelsen införde en begränsning i antal ansökningar som en forskare kan skicka in vid ett och samma tillfälle.

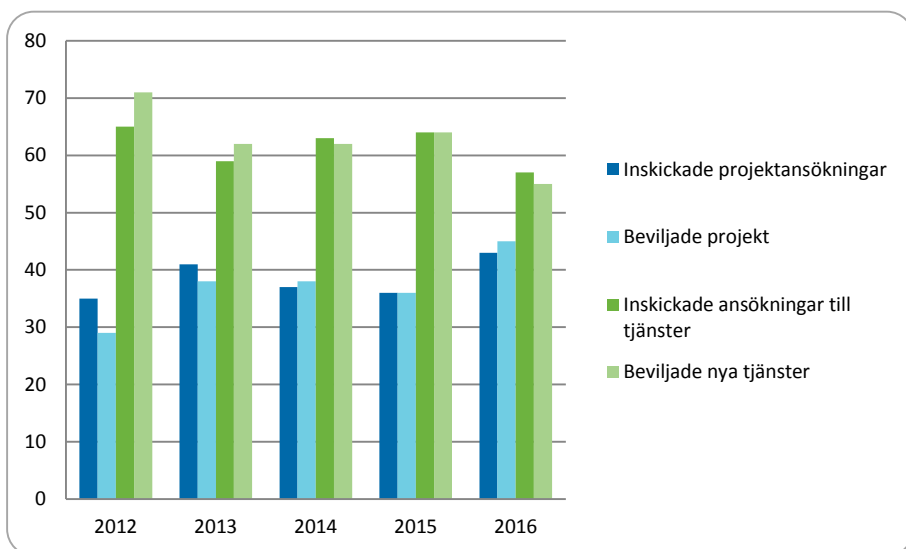
Under 2016 beviljades 73 projektansökningar och beviljningsgraden var 49 procent. Beviljningsgraden har under de senaste fem åren legat mellan 37 och 49 procent. Den högre beviljningsgraden under 2016 beror bland annat på att CIF:s styrelse avsatte en högre summa till projektbidrag än tidigare år (se tabell 4.3). Beviljningsgraden för tjänster är betydligt lägre än den för projekt och har under åren 2012–2016 legat mellan 8 och 12 procent.

Jämställdhet

Att uppnå jämställdhet inom CIF:s verksamhetsområde kräver långsiktigt och uthålligt arbete samt kontinuerlig uppföljning. I den jämställdhetsstrategi som

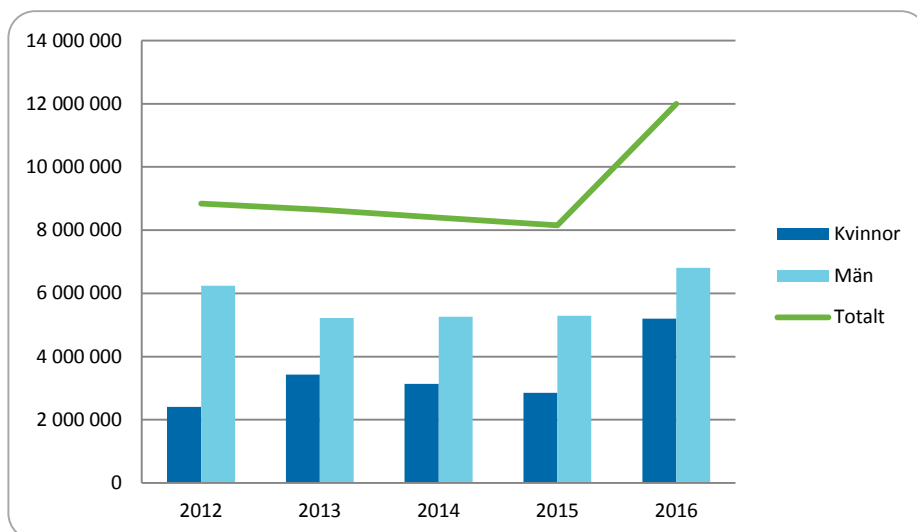
CIF:s styrelse förnyade under år 2015 slås det fast att CIF ska eftersträva jämn könsfördelning i all verksamhet som finansieras eller anordnas av CIF. Det innebär att det underrepresenterade könet inte ska understiga 40 procent. Som ett led i detta arbete följer CIF:s styrelse kontinuerligt upp beviljningsgraden för kvinnor och män. År 2016 var beviljningsgraden för projektbidrag 51 procent för kvinnor och 47 procent för män.

Figur 4.2 visar att kvinnor stod för 43 procent och män 57 procent av det totala antalet ansökningar under år 2016. Andelen beviljade projekt har ungefär samma fördelning mellan kvinnor och män som antalet sökta. Liknande mönster kan man se de senaste fyra åren.

Figur 4.2. Andel, angett i procent, inskickade ansökningar och beviljade projekt uppdelat på kvinnor respektive män under åren 2012–2016

Den totala summan för beviljade projektbidrag för 2016 var nästan tolv miljoner kronor, vilket är en betydligt högre summa jämfört med 2015. Figur 4.3 visar att kvinnliga forskare har beviljats totalt 5 193 859 kronor under 2016, vilket är 43 procent av projektbidragen. Männerna har beviljats 6 803 176 kronor, det motsvarar 57 procent av projektbidragen.

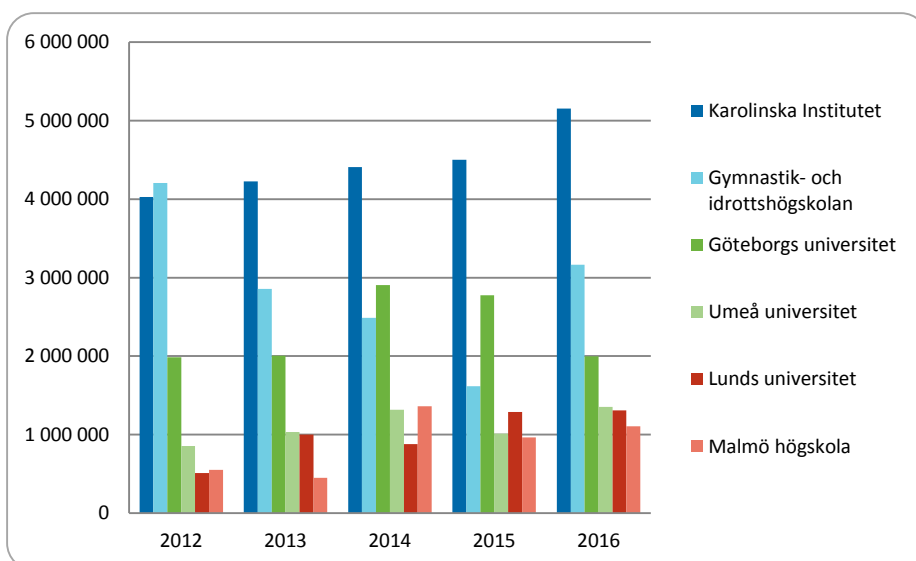

Figur 4.3. Beviljade projektbidrag angett i kronor, fördelat mellan kvinnor och män under åren 2012–2016

Det går att skönja en positiv trend mot en mer jämn könsfördelning inom tilldelningen av projektbidrag de senaste åren (figur 4.2 och 4.3). CIF:s styrelse följer fortlöpande upp och analyserar verksamheten utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Geografisk fördelning av forskningsstöd

Idrottsforskning bedrivs på många ställen i Sverige. Vid den senaste tilldelningen fördelade CIF sitt stöd till 17 lärosäten. Figur 4.4 redovisar hur stödet har fördelats den senaste femårsperioden för de lärosäten som beviljats minst 1 miljon kronor år 2016. Karolinska Institutet har fått högst tilldelning, följt av Gymnastik- och idrottshögskolan och Linköpings universitet.

Figur 4.4. Forskningsstöd (i kronor) beviljat under år 2016 till projekt och tjänster fördelat på de sju största lärosätena, med avseende på tilldelning av stöd från CIF, samt hur dessa har utvecklats under åren 2012–2016.

Uppföljning av statens stöd till idrotten

CIF:s uppföljning av statens stöd till idrotten består av en uppsättning indikatorer samt fördjupade analyser i frågor som regeringen beslutar om.

För år 2015 var uppdraget att analysera hur idrottsrörelsen bidrar till demokratisk fostran och delaktighet bland befolkningen. Viktiga aspekter var hur idrottsföreningars medlemmar påverkas av sitt medlemskap, i vilken utsträckning de deltar i föreningarnas demokratiska processer och i vilken utsträckning som medlemskapet ger kunskap och förståelse för demokratiska processer även i samhället i stort. Analysen skulle även omfatta vad som kännetecknar de medlemmar som aktivt deltar i föreningslivets demokratiska organ, särskilt utifrån ålder, kön och socioekonomi. I uppdraget ingick dessutom att analysera att peka på goda exempel där de demokratiska processerna inom idrottsrörelsen är särskilt väl fungerande och inkluderande.

Resultatet av 2015 års uppföljning överlämnades till regeringen i maj 2016 i form av huvudrapporten *Statens stöd till idrotten – Uppföljning 2015* samt två ytterligare rapporter: *Vem håller i klubban? Om demokrati och delaktighet i*

idrottsföreningar, Föreningen, laget och jaget – 7 perspektiv på idrottens demokratiska effekter

CIF:s uppföljning visade att det finns både möjligheter och begränsningar i idrottsrörelsens bidrag till demokratisk fostran och delaktighet. Å ena sidan kan delta-gande i en idrottsförenings demokratiska processer ge värdefull föreningsdemokratisk kunskap. Å andra sidan är endast en liten andel medlemmar engagerade i föreningarnas demokratiska organ. Idrottsrörelsens potential som demokratiskola är därmed begränsad och starkt kopplad till hur många och vilka som väljer att engagera sig i den egna föreningens demokratiska processer.

Uppföljningen visade även att kärntruppen i de lokala idrottsföreningarnas styrelser är medelålders män med tidigare erfarenhet av styrelsearbete. Av detta följer att styrelserna varken speglar den egna medlemskåren eller samhället i stort utifrån till exempel ålder, kön och utbildningsnivå. CIF riktar därför en allmän rekommendation till landets idrottsföreningar att intensifiera arbetet med att engagera fler unga i förtroendeuppdrag. Genom ökad representation av unga i idrottsrörelsens demokratiska processer skapas ett mervärde för såväl den enskilde individen som föreningen. I förlängningen gynnar det även idrottsrörelsen i stort, liksom det omgivande samhället.

För år 2016 har CIF fått i uppdrag att genomföra en fördjupad analys av idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet. Analysen ska i första hand inriktas på den grupp barn och ungdomar som inte alls eller i begränsad utsträckning är aktiva inom idrottsrörelsen och orsakerna till detta. Uppdraget ska även omfatta grundskolans arbete med daglig fysisk aktivitet och undervisning i ämnet idrott och hälsa. Resultatet ska redovisas i maj 2017.

CIF ger ut publikationer i samband med överlämnandet av regeringsrapporterna. Sammanlagt har drygt 508 exemplar delats ut efter förfrågan och vid konferenser och seminarier. Publikationerna har dessutom laddats ned över 2 000 gånger via CIF:s webbplats. Den faktiska distributionen är dock större eftersom publikationerna även laddas ner och används i undervisning på lärosäten och i SISU idrottsutbildarnas utbildningsverksamhet. Störst efterfrågan har varit på rapporten *Dolda utmaningar – om unga idrottare med osynliga funktionsnedsättningar* från år 2012.

Samordna

Att samordna olika aktörer inom idrottsforskning är en angelägen uppgift för CIF. I samverkan med Riksidrottsförbundet (RF) har CIF till exempel bistått RF i att initiera forskningsprojekt inom ramen för Idrottslyftet. Under år 2016 har projekten slutförts och dessa har slutredovisats i olika sammanhang inom RF.

CIF har tillsammans med Gymnastik- och idrottshögskolan byggt upp ett nätverk för doktorander inom idrottsforskning och genomförde under år 2016 en träff med temat *Efter festen*. Syftet med doktorandnätverket är bland annat att sammanföra forskarstuderande inom olika ämnesområden och på så sätt skapa förutsättningar för tvär- eller mångvetenskapliga samarbeten.

Informationsverksamhet

CIF strävar efter att förbättra informationen om och tillgängligheten av forskningsresultat från svensk idrottsforskning. Vi kommunicerar och samverkar via olika kanaler och aktiviteter som till exempel konferenser, möten och seminarier, nätverk, nyhetsbrev, rapporter, pressmeddelanden, webb och sociala medier. Informationsverksamheten riktar sig till forskare, regeringskansli och riksdag, företrädare för idrotten och en intresserad allmänhet.

Digitala kanaler och webbtidning

I slutet av 2015 lanserades CIF:s digitala tidning för populärvetenskaplig idrottsforskning – *Idrottsforskning.se*. Syftet med tidningen är att sprida aktuell svensk idrottsforskning till läsare med ett idrottsintresse som sträcker sig bortom tabeller och resultat. Under 2016 har cirka 40 nya artiklar i olika ämnen publicerats på webbplatsen. Forskare från tolv lärosäten har varit representerade som artikel-författare. Cirka 55 procent av forskarna var män och 45 procent kvinnor. *Idrottsforskning.se* har lockat många läsare. Under året har drygt 99 000 sidvisningar registrerats på webbplatsen, vilket är i snitt mer än 8 200 per månad. Webbplatsen nominerades dessutom som en av sex webbtidningar i kommunikationstävlingen Svenska Publishingpriset.

Den nya tidningen innebär att CIF nu har två webbplatser för forskningsinformation. *Centrumforidrottsforskning.se* är CIF:s officiella webbplats och fokuserar på information som rör till exempel forskningsfinansiering och CIF:s regeringsuppdrag. *Centrumforidrottsforskning.se* har fortsatt hög besöksfrekvens

och antalet nedladdningar av publikationer är hög. Under året hade webbplatsen totalt 132 378 sidvisningar vilket är i snitt 11 032 per månad.

För att tydligare kunna rikta information till läsarna för respektive webbplats har CIF numera två nyhetsbrev. Nyhetsbrev om *Idrottsforskning.se* har utkommit sju gånger. I slutet av året hade brevet 610 prenumeranter. Nyhetsbrevet med innehåll om forskningsbidrag, regeringsuppdraget och övrig verksamhet har skickats ut åtta gånger till 2 315 prenumeranter. Intresset för nyhetsbrev ökar stadigt, båda har en hög öppningsfrekvens och en stor andel prenumeranter söker sig vidare till CIF:s webbplatser. Ett komplement till nyhetsbrev är pressmeddelanden via Mynewsdesk, i syfte att sprida information om CIF:s verksamhet och forskningsresultat till i första hand massmedier.

Twitter (@CIFofficial) och Facebook är viktiga sociala medier som kompletterar övriga kommunikationskanaler. Intresset för att ta del av information via de sociala medierna ökar. I slutet av 2016 hade CIF 1 329 följare på Twitter, vilket är en ökning med 30 procent sedan 2015. På Facebook hade CIF 592 följare vid årsskiftet, vilket är en ökning med 45 procent sedan 2015.

CIF har under året startat en Youtube-kanal och publicerat 13 filmer med totalt 1 395 visningar. Filmerna innehåller intervjuer med forskare som presenterar forskningsresultat från CIF-finansierade projekt samt information om CIF:s regeringsuppdrag att följa upp statens stöd till idrotten.

Antalet mottagare (följare och prenumeranter) i ovan nämnda digitala kanaler och nyhetsbrev var 4 833 personer i december 2016, vilket är en ökning med 19 procent sedan 2015.

Seminarier och konferenser

I början av 2016 genomfördes konferensen *Träffpunkt Idrott* i Göteborg i samarbete med flera andra aktörer. Under konferensen presenterade CIF rapporten *Vem håller i klubban? Om demokrati och delaktighet i idrottsföreningar*, en delrapport i 2015 års regeringsuppdrag. CIF arrangerade även ett seminarium om Bunkefloprojektet, ett forskningsprojekt som CIF givit ett flerårigt stöd i en strategisk satsning med inriktning på barns och ungdomars hälsa och prestation.

Under våren 2016 var CIF även medarrangör till konferensen *EWS Conference 2016 – Moving towards gender equality in sport* tillsammans med Riksidrottsförbundet och European Women and Sport (EWS).

CIF arbetar fortlöpande med att utveckla processen kring ansökningar om forskningsbidrag. Under perioden augusti till september besökte CIF åtta lärosäten med syfte att informera om organisationens verksamhet och förtydliga de regler och anvisningar som styr beredning och bedömning av forskningsbidragen, samt för att svara på frågor från forskare. Totalt deltog 83 forskare från nio lärosäten.

Centrum för idrottsforsknings styrelse

CIF har en egen styrelse vars sammansättning bestäms enligt § 2 i förordningen (SFS 2002:787) och den lyder enligt följande:

”Centrumet leds av en styrelse som ska bestå av en ordförande och 13 andra ledamöter. Ordföranden ska utses av regeringen. Av de övriga ledamöterna ska Gymnastik- och idrottshögskolan utse en ledamot, Riksidrottsförbundet två ledamöter och följande lärosäten två ledamöter var:

- Lunds universitet efter samråd med Malmö högskola och Linnéuniversitetet,*
- Göteborgs universitet efter samråd med Karlstads universitet och Högskolan i Halmstad,*
- Karolinska Institutet efter samråd med Stockholms universitet,*
- Örebro universitet efter samråd med Uppsala universitet och Linköpings universitet,*
- Umeå universitet efter samråd med Mittuniversitetet, Luleå tekniska universitet och Högskolan Dalarna.*

Samtliga ledamöter ska utses för en tid av högst tre år. För varje ledamot utom ordföranden får det finnas en ersättare. Ersättaren ska utses på samma sätt och för samma tid som ledamoten. Styrelsen ska inom sig utse vice ordförande.”

Styrelsens sammansättning under perioden 2015–2017 visas i tabell 4.5.

Tabell 4.5 Sammansättning av CIF:s styrelse under år 2015–2017

Ordinarie ledamöter	
Per Nilsson (ordf.)	Professor i pedagogik och rektor, Ersta Sköndal högskola
Eva Nylander (vice ordf.)	Professor i klinisk fysiologi, Linköpings universitet
Agneta Holmäng	Professor i fysiologi, Göteborgs universitet
Urban Johnson	Professor i psykologi med inriktning idrott, Högskolan i Halmstad
Susanna Hedenborg	Professor i idrottsvetenskap, Malmö högskola
Fawzi Kadi	Professor i idrottsfysiologi, Örebro universitet
Karin Redelius	Professor i pedagogik med idrottsinriktning, Gymnastik- och idrotthögskolan
Johnny Wijk	Professor i historia, Stockholms universitet
Tor Söderström	Professor i pedagogik, Umeå universitet
Michail Tonkonogi	Professor i idrottsfysiologi, Högskolan Dalarna
Anna Maria Drake	Docent och universitetslektor i fysioterapi, Lunds universitet
Carl Johan Sundberg	Professor i molekylär och tillämpad arbetsfysiologi, Karolinska Institutet
Peter Mattsson	Riksidrottsförbundet
Susanne Erlandsson	Riksidrottsförbundet

Under året ersattes en ledamot i beredningsgruppen *traumatologi, ortopedi och rehabilitering*. Professor Joanna Kvist från Linköpings universitet avsåg sin ledamotspost och CIF tillsatte, i samråd med VR, professor Grethe Myklebust från Norges idrotthögskola.

Vetenskapliga rådets tolv ledamöter bestod under år 2016 av fyra kvinnor (33 procent) och åtta män (67 procent). Hälften, sex ledamöter, har sin hemvist vid utländska lärosäten. Inom varje beredningsgrupp finns en till tre internationella representanter. Beredningsgruppen *humaniora och samhällsvetenskap* har en jämn könsfördelning medan övriga grupper består av en kvinna och tre män. CIF:s styrelse ser årligen över sammansättningen av beredningsgrupperna och avser att även göra det inför 2018 års ansökningsomgång.

Utöver det vetenskapliga rådet anlitar CIF externa experter vid behov. Vid en extra utlysning under 2016 anlätades professor emeritus Göran Patriksson (Göteborgs universitet), professor Jostein Hallén (Norges idrotthögskola) samt professor Ronny Lorentzon (f.d. Umeå universitet) för att granska ansökningarna.